MİMAR SİNAN

5. İngiltere'de Masonluk ..... Çeviren : H. ÖRS
20. Hürriyet.Disiplin-Dinamizm.Statizm ..... A. ARDİTTİ
27. Bir Loca Üyesinin Görevleri ..... R. TEMEL
32. Loca Çalışmalarından İzlenimler ..... M. ERBUDAK
38. Yahudilik ve Masonluk ..... Çeviren : H. ÖRS
46. Hayat ve Tesadüf ..... U. SUNGU
52. Meditasyon Sanatı ..... Çeviren : N. KENTER
59. İnsan ve Hayat Muamması ..... A. KARABECE
67. Hakikati Aramak ..... T. TARHAN
90. Ahlâk ve Ahlâklı İnsan ..... A. SÜTMEN
96. Mason ve Eşi ..... Dr. M. ÇÖL
100. Büyük İnsan, Büyük Türk, Büyük Mason : Koca - Mustafa - Reşit Paşa ..... A. ERGİNSOY

4 YIL SAYI : 15

MİMAR SİNAN

Gevşeklik göstermeyin,
endişe etmeyin. İnanıyorsanız, mutlaka yenersiniz.

Kur'an-ı Kerimden

Kapak kompozisyonu: Şinasi BARUTÇU

YENİLİK BASIMEVİ — TİPO — OFSET
Tel : 27 11 53 — İSTANBUL — 1 9 7 4

MİMAR SİNAN

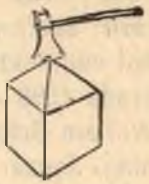
Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locasının
tarihi çağdaş ve gerçekçi açıdan
araştırma ve yayın organıdır.

Sahibi ve mes'ul müdürü : Hayrullah ÖRS

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR, ÜYELERE MAHSUSTUR, PARA İLE SATILMAZ

YIL : 4 Nuruziya sokağı 25, Beyoğlu, Tel : 49 47 53 SAYI : 15

5. İngiltere'de Masonluk ..... Çeviren : H. ÖRS
20. Hürriyet-Disiplin-Dinamizm-Statizm ..... A. ARDİTTİ
27. Bir Loca Üyesinin Görevleri ..... R. TEMEL
32. Loca Çalışmalarından İzlenimler ..... M. ERBUDAK
38. Yahudilik ve Masonluk ..... Çeviren : H. ÖRS
46. Hayat ve Tesadüf ..... U. SUNGU
52. Meditasyon Sanatı ..... Çeviren : N. KENTER
59. İnsan ve Hayat Muamması ..... A. KARABECE
67. Hakikati Aramak ..... T. TARHAN
90. Ahlâk ve Ahlâklı İnsan ..... A. SÜTMEN
96. Mason ve Eşi ..... Dr. M. ÇÖL
100. Büyük İnsan, Büyük Türk, Büyük Mason :
Koca . Mustafa - Reşit Paşa ..... A. ERGİNSOY

İngiltere'de Masonluk (*)

Çeviren : Hayrullah ÖRS

Günümüzdeki Masonluğun anayurdu İngiltere'dir. Gerçi, ilkçağın taş yonucuları birlikleri olan akademia vb. lerden gelme yapı şantiyeleri gelenekleri büyük bir olasılıkla Fransa ve Almanya'dan İngitere'ye geçmişse de, taş yonucular loncalarına bağlı olarak gelişme ayrı ve özel gelenekleri olan bu erkekler birliğinin İngiltered'en çıktığı ve oradan bütün uygar dünyaya yayıdığı da bir gerçektir. Masonluğun İngiltere'deki kardeşlik birliklerinden - Sonnenkalb'in incelemiş olduğu - Trinity Guild'den geliştiği besbellidir. Bununla birilkte Masonluğun «tarih öncesi»nin birçok noktaları, Londra'daki Quatuor Coronati araştırma locasının ve Wilhelm Bergmann, Keller, Wolfstieg gibi Alman araştırmacılarının elde ettikleri çok verimli sonuçlara karşın, henüz kesin olarak kabul edilebilecek çözümlere erişebilmiş değildir. Bir ansiklopedide zorunlu olduğu gibi bu yazımızı sınırlı tutmak zorundayız ve ancak en önemli noktaları belirtmekle yetineceğiz.

Taş yonucular loncası (Craft Guilds)

Bu loncalar, çok eski gelenekleriyle, daha 14. cü yüzyılda İngiltere'de vardı. Bunu 14. yüzyılın sonunda yazılmış olan eski Regius manüskrisi, öteki adiyle Halliwell yazması ve örneğin New York'ta

---

(*) Eugen Lennhoff/Oskar Posner'in «INTERNATIONALES FREIMAURER-LEXION» adlı ansiklopedisinden alınmıştır.

1352 yılında düzenlenmiş olanı gibi eski yapı sözleşmeleri açıkça gösterir; bunlarda taş yonucuların «eski geleneklerini» sürdürmeleri kabul edilmektedir. İskoçya'da çok eski şantiye tüzükleri bilinmektedir, orada 1598 - 1599 arasında «Lord Warden General of the masons» William Schaw, bir genel şantiye tüzüğü ile, «by the Kirk of Kylwynning» locası için bir özel tüzük çıkarmıştı. Şu halde localar başlangıçta işçilerin, belirli bir yapı için birleşerek meydana getirdikleri birliklerdi, örneğin «Edinburg'taki Meryem Şapeli için» locasının adı da bunu gösterir. Bu nedenle localara yalnız işçiler değil, onların eşleri ve dulları da girmekteydi. Bu çeşit bir Guild of Masons'un 1380 yılında Lincoln'de bulunduğunu görüyoruz. Bu belgede birliğin amacı açıkça belirtilmiştir, onda masonlara **caementarii** (Lâtince: taş yonucular) adı verilmektedir. Kardeşlik, **fratres et sorres** (Lâtince: biraderler ve hemşireler) leri kapsamaktaydı. Birliğin amacı her şeyden çok dinseldi. Belirli günlerde kilisede Messe âyini yapılacak, hacılar korunacaktı, kiliselere mum verilecekti, bunun için, tüzüğe karşı işlenen suçların cezaları, şu ya da bu kadar balmumu ile ölçülürdü, yoksullar ve hastalara yardım etmek görevler arasındaydı, bundan başka; birlik üyelerinden her biri için gereği gibi bir cenaze töreni yapılması ve ruhunun kurtuluşu için âyinler düzenlenmesi de öngörülmekteydi. Bu kardeşlik kurumlarının, **Company of Freemasons**'lerin İngiltere'nin birçok yerlerinde bulundukları ispatlanmıştır. Tarih boyunca en iyi izlenenler Londra'dakilerdir; Conder bunların tarihini, kalabilmiş olan orijinal belgelerden meydana getirmiştir. Masonarın bir **City Guild** olarak söz konusu oluşu 1376'da, Kral Edward zamanındadır; bununla birlikte bunlar henüz bir **Fellowship of Prescription,** yani, kraldan imtiyaz fermanı almamış gönüllü teşkilât idiler. Ama gene de öteki loncalar, ya da esnaf teşkilâtiyle eşit sayıldıklarını, 1472 de bir armaya sahip olma hakkını elde edişleri gösterir, 1481 de daha başka bir hakka, özel bir lonca kılıklarının, Livery'larının olmasına kavuştular. Bu hak, «Ordinacio lathomorum» adını taşıyan bir fermanda belirtilmiştir. 16. cı yüzyılda Fellowship deyimi kalkmış, yerine, o zamandanberi süregelen, **Society of Freemasons** adı geçmiştir. Masonlar ancak 1677 de, her zaman para sıkıntısı içinde bulunan kral Charles'e «kendi istekleriyle bir para armağanında» bulunduktan sonra, bir imtiyaz fermanına kavuşabilmişlerdir.

17. ci yüzyıldan beri kesin olarak bilinen, ama belki de daha önceleri de var olan bir durum, bu Company'ye, taş yonuculukla, yani yapı zanaatiyle ya pek az ilişkileri bulunan, ya da tamamiyle yabancı olan-

ların alınmış olmalıdır. Bunlar papazlar, ve belki de koruyucu efendiler sıfatiyle zanaatçılarla ilşikileri bulunan soylulardı; bundan başka, lonca üyelerinin oğulları da, zanaatta babalarının mirasçıları olacakları için, alınmaktaydılar. Meslek dışı olabilen bu insanlara Londra'da **accepted**, yani «kabul edilmiş»ler deniyordu. Conder, zanaatçılar birliklerinin içinde, böyle «kabul edilmiş»lerden özel bir birliğin meydana geldiğini ispat edebilmiştir. London Company'nin, ta 1620 yılına kadar varabilen hesap defterleri, loncanın bütün üyelerinin aynı zamanda Acceptance üyeleri olmadıklarını meydana koymaktadır. Kanul edilmişlerin sayıları pek yüksek değildi: 1620-1682 yılları arasında **«accepted»** diye sadece 35 isim verilmektedir. Bir Non-Operative, yani meslek dışı kimsenin bir taş yonucular loncasına kabulü hakkındaki ilk güvenilir belge, 1600 tarihlidir ve Boswell of Auchinleck adında biri hakkındadır. 1641 de İskoçya ordusu Levazım reisi Robert Moray'in Newcastle ordugâhında bir loncaya üye olarak kabul edildiğini görüyoruz. Elias Ashmole hatıratında 16 Ekim 1646 günü öğleden sonra saat 4.30 da, Lancashire'da Warrington'da franmason olduğunu kaydetmektedir. Başka taraflarda kabûl edilmişlerin sayısı fazlaydı. Örneğin Aberdeen'deki loca 1670 yılında iç tüzüğüne yeni bir şekil verdiği sırada bu yeni şekli 59 üye imza etmişti, ama bunlardan sadece yedisi yapı sanatındandı. Kendilerine düşünsel, kurgusal (spekülatif), ya da sembol masonları denen bu kabul edilmişlerin bu lâkapları sonradan da mason terminolojisine girmiştir (ama onlar kendilerini hiç bir zaman böyle adlandırmamışlardır). Bunlar kimi yerlerde çoğunluğu elde etmişlerdi. Ama bu toplanışlarda yüksek manevi değerler kazanmak isteği ya da dinsel, felsefî hatta ayrı bir ezoterik amaç aramamalıdır. Herhangi bir el sanatiyle alış verişi olmayan kimselerin gene de bir loncaya girebilmeleri, ya da vakit geçirmek için onlarla ilişki kurmaları o zamanın sosyetesinin âdetlerindendi, (Örneğin 1781 de Northumberland dükü Hugh Percy kasaplar loncasına kabul edilmişti, John Lambton 1813 de demirciler loncasının üyesiydi vb.). Hiç şüphesiz bir mister'in, herhangi bir sırrrın cazibesi de söz konusu değildi. Eski evrak ta geçen Mystery sözcüğü mysère'le hiç ilişkisi olmayan bir anlama gelmekteydi ve tıpkı «Trade», gibi sanat, iş anlamınaydı (Geç çağ Lâtincesinin misterium sözcüğünden Fransızcadaki mestier (metier), eski İngilizceden de mistere sözcükleri türemiştir).

Bu çeşitleri kedilerine özgü toplulukların özel geleneklere göre toplandıkları, tanışma işaretlerinin bulunduğu kamu tarafından bilinmekteyid, yani gizli kurumlar değildi bunlar. O zamanki eserlerde bu-

nu sezdiren birçok yerlere rastlamaktayız. Randle Holm, «Academy of Armory» adlı eserinde: «I cannot but Honour the Fellowship of the Masons because of its Antiquity, and the more, as being a member of that Society called Free Masons» der (1688). Dr. Robert Plote (1651-1695), «Natural History of Staffordshire» adlı kitabında «Craft of Masonry»den söz eder ve onların geleneklerini anlatmaya kalkışır. Dublin'deki Trinity College öğrencilerinin bir muzipliğinde masonlarla alay bile edilmişti (1688) ve tanınmış «Tatler» gazetesinde 1709 yılında Pretty Fellow adındaki bir kurum için söyle denmekteydi: «Bunların da franmasonlar gibi işaret ve el sıkmaları vardır». Bu da Masonların kurum olarak herkesçe tanındığını, onların özelliklerinin böyle henüz tanınmayan bir kurumu anlatmak için kullanıldığını açıkça gösterir.

1. Londra Büyük Locası

17. ci yüzyıl sonunda, lonca ile alış verişleri olmayan ve mason lonca binaları yerine meyhanelerde toplanan böyle **«Kabul edilmişler»** localarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Hatta bunlarda çöküntünün de başlamış olduğu besbellidir, çünkü bilgin Dr. William Stukeley hatıra defterine, 1717 de locaya kabul edildiğini ve kendisinin birçok yıllardan beri masonluğa giren ilk kimse olduğunu, hatta tören için gerekli sayıda üye bulunmakta zorluk çekilmiş olduğunu yazmıştır. Anderson bu çöküntünün suçunu, Londra'nın ünlü mimarı ve St. Paul kilisesini yapan sanatçı; Christopher Wren'e yükler ve onun locaları ihmal ettiğini söyler. Wren'in birliğin üyesi oluşu çok şüphelidir. Localar bir çöküntü dönemine girmişlerdir ve artık yönetimin merkezîleştirilmesi birliğin hayrına olacak gibi görünmektedir. Bu deneme 1716 yılında başlamıştı. Önce ustalardan bir çeşit yönetim organı denendikten sonra daha üstün bir aşamaya, Büyük Locanın kuruluşuna geçildi.

24 haziran 1717 «Goose and Gridiron» (Kaz ve Isgara) meyhanesinde, toplanma yerlerinin adlarını taşıyan dört loca biraraya toplanır. Bunlar: «Şarap Bardağı ve Üzüm Salkımı», «Taç», «Elma Ağacı» ve «Kaz ve Isgara» localarıdır. Belgelere göre bunlar, bir soylunun başa geçmek şerefini kendilerine bağışlayacağı güne kadar, aralarından bir büyük üstad seçerek bir büyük loca kurarlar. El kaldırma yoluyla seçilen büyük üstad, bir gentleman olan Antony Sayer'dir; ondan sonra büyük nazırlıklara dülger Jacob Lamball ve kaptan Joseph Elliot -gene aynı usulle- seçilirler. İşin dikkate değer tarafı ilk büyük daimi heyette hiç bir taş yonucunun bulunmayışıdır. Büyük loca kendisine «Londra ve **Westminster Büyük Locası»** adını verir, buna göre henüz hiç bir ege-

menlik amacı gütmemektedir. Bununla birlikte bu haberler 1723 ten kalmadır ve bunları yazan Anderson güvenilir bir tarihçi değildir. Belki de Büyük Loca ve Büyük Üstad adları bile daha sonraki bir tarihte kabul edilmişti. Daha sonarki Büyük Üstadlar: vergi sekreteri George Payne (1718) ile 1719 da onun yerine geçen Dr. Desagulier'dir. 1720 de Payne yeniden büyük Üstad olmuş, 1721 de ise ilk soylu Büyük Üstad olan Duke of Montagu onun yerini almıştır.

Bu seçimle İngiliz franmasonluğu tarihinde yeni bir dönem başlamış oluyordu. Duke of Montagu'yu büyük üstad olmaya, kendisini Royal Society'den tanıyan Desagulier ikna etmiş olacaktır. Bununla masonluk yüksek sosyeteye ayak basmış oluyordu. İngiliz yüksek aristokrasisi masonlukla ilgilenmeye başlamış ve Büyük Üstatlık makamı arzu edilecek bir paye haline gelmişti; çünkü Montagu'nun halefi Duke of Wharton Büyük Locayı düpedüz zorlayarak kendisini 1722 de Büyük Üstad seçtirmiştir. Davranışları ve masonluğa karşı beslediği bir çeşit hınç, onun yaralanmış olan gururuna yorumlanabilir. Ama, ne olursa olsun, artık masonluk İngiletere sosyetesindeki yerini sağlamlaştırmıştı. 1721 den bu yana Büyük Locanın başında hep İngiliz yüksek aristokrasisinin üyeleri, ya da kral soyundan kişiler bulunmuştur. Masonluğun İngiltere'deki ilk yıllarının başarısı, Frederik Lewis, Prince of Wales'in kardeşliğe alınışı ile en üstün noktasına erişmiş oldu (1737). Yeni yaratılmış ve şaşılacak bir gelişme göstermiş olan birlik, ilk yıllarını, zorunlu olarak, teşkilatlanmaya harcamıştı. Büyük Üstad Payne eski locaların dosyalarını ortaya koymuştur; Duc de Montagu, Anderson'un dediğine göre, bu eski «Gotik yasalar»dan, Büyük Loca için yeni bir yasa meydana getirilmesini istedi. Bu işe Anderson memur edildi, o da çalışmalarının sonunda: «The Constitutions, History, Laws, Charges, Orders, Regulations and Usages of the Right Woshipfull Fraternity of Accepted Free Masons collected from their general Records and their faithfull Traiditions of many Ages» adını taşıyan bir müsvedde meydana getirdi. Önemli bir düşünür ve masonluğun «Revival»inin (yeniden canlanışının) en güçlü kişiliklerinden olan Desagulier'nin de Duke of Montagu için bir ithaf yazısı eklediği bu eser Duke of Wharton'un Büyük Üstadlığı zamanında onaylandı. «1723 yılı Eski Yükümlülükleri» adı altında tanınan bu eser modern masonluğun temel kitabı oldu. Bu ilk baskının tarih bölümünün sonunda Anderson, 1717 yılındaki olaylara pek az değinir. Sadece: «Özgür doğmuş olan İngiliz halkları, son zamanların barış ve özgürlüğü içinde, her çeşit masonluğa mutlu bir anlayışla bağlandı ve çökmüş olan Londra locaları

yeniden canlandı; Başşehirde olduğu gibi başka yerlerde de tek tek localar üç ayda bir toplanmakta ve yıllık büyük toplantılarını yapmaktadırlar, bunlarda, çok eski ve saygı değer kardeşliğin şekil ve gelenek lerini akıllılıkla sürdürmektedirler, kral sanatını gereği gibi icra etmekte ve kardeşlik yapı harcını korumaktadırlar, böylece bütün lonca çok güzel kurulmuş bir kubbeye benzemektedir. Soylular, din adamları ve bilginler «ödev»lere kendilerini vermişlerdir ve günümüzdeki saygı değer Büyük Üstadın, çok asil Duc de Montagu'nun buyruğu altında, özgür ve kabul edilmiş masonların alâmetlerini taşımaktadırlar.» Kitabın 1738 yılındaki baskısı daha ayrıntılı olmuştu, ama ne yazık ki bu ayrıntılar pek güvenilir şeyler değildir.

17 ocak 1723 te Büyük Nazır J. Timson yeni anayasayı, basılmış olarak sundu. Bu anayasa «History», «Charges» ve Paynenin kaleme aldığı 39 «General Regulations», yani tarih, ödevler ve 39 maddelik genel yükümler kısımlarından meydana gelmeydi. Buna birkaç şarkı da eklenmişti.

«Yükümler»in başlığı şöyleydi :

Bir Franmasonun Yükümleri.

Deniz aşarı, İngiltere, İskoçya ve İrlanda Localarının eski kayıtlarından, Londra'daki locaların kullanmaları için çıkrılmıştır. Yeni kardeşlerin kabulünde, ya da Üstadın buyruğu üzerine, okunacaktır.»
Bölümleri şunlardı :

I. Tanrı ve din üzerine,

II. Devletin yüksek ve aşağı âmirleri üzerine,

III. Localar üzerine,

IV. Üstadlar, nazırlar, kalfalar ve çıraklar üzerine,

V. Locanın çalışma sırasında yönetimi üzerine,

VI. Davranışlar, yani :

1. Loca içinde, locanın çalışması sırasında,

2. Locanın kapanmasından sonra, kardeşler henüz gitmemişlerken,

3. Kardeşlerin, yanlarında yabancı bulunmadığı, ama resmî bir locada da bulunmadıkları zamanlarda buluşmalarında,

4. Mason olmayan kimselerin yanında,

5. Evde ve komşularınızla,

6. Yabancı bir kardeşe karşı.

Görüldüğü gibi, sembol masonluğu hâlâ, yapı işçileri loncalarının kurallarına bağlı kalmaktaydı. Bunlardan günümüzde bile tamamiyle ayrılmış değildir. «Eski Yükümler»i yeni şekilleriyle okuyanların çoğu bunların işin aslını kavrar; bu masallara güülmser, ya da onlar üzerinde düşünce yürütür, ama mason Magna Charta'sının ruhunu, insanları ayıran tarafları bir yana bırakmak, «düşmanları dost kılmak» özlemini, dogma'lardan kurtulma, iş ve düşüncenin bir sentez imkânlarını aramayı da onda görürler. Bunlar belki Anayasanın yayınlanması sırasında düşünülmüş değildi, ama tohumun çimlenmesi ve masonluk düşüncesinin insanları çevresinde toplamaya gücü yettiğini ispatlaması gecikmedi. Comenius'un «özlemli insanlar» dediklerinin hepsi, malzemesi, «ağaç, taş, maden ya da harç değil, yaşam ve ruh olacak» yeni yapı sanatı düşüncesinin cazibesini içlerinde duyuyorlardı. August Horneffer'e göre (Der Bund der Freimaurer 1913); sanki görünmez bir güc, çeşitli milletlerin ve bütün düşünce akımlarının en üstün kişilerini bu esrarlı işçiler loncasının duvarları içine çekiyor, ikinci ve ondan çok daha üstün bir güç de onları burada tutuyor ve bütün düşünce karşıtlıklarını yoğurup birleştirerek candan bir düşünce birliği meydana getiriyordu. Daha 1725 te «Şarap Bardağı ve Üzüm Salkımı» locasına, protestan vaizi Lord Paisley, Royal Society üyesi, fizikçi Sir Richard Manningham, diplomat Lord Waldegrave, Kont Albrecht Wolfgang von Lippe-Bückeburg (bu zat daha sonra Büyük Friedrich'in dikkatini masonluğa çekmişti) girmiş bulunuyorlardı. Başka localarda büyük devlet adamı ve yazar Lord Stanhope, hekim Dr. Beal, numismat Martin Falkes vb yi görüyoruz.

Aylak bir soylu olan Duke of Wharton, çok geçmeden Büyük Locadan kavgayla ayrıldı. Bu yetmiyormuş gibi, masonluk aleyhinde, salt onlarla alay etmek, onları taşlamak için kurulan Gormogon'lar adındaki derneğe girdi (Derneğin tam adı: Antient Noble Order of the Gormogons). Bu dernek Wharton'un İngiltere'den ayrılışından sonra kendiliğinden kapandı. Ama bu arada yaptıkları yayımlardan bazı kısımlar hâlâ masonlar aleyhinde kullanılmaktadır; örneğin: Masonluğun Stuart hanedanını korumak için kurulan gizli bir ihtilâl kurumu olduğu, ya da Cizvitler tarafından salt Katolikliği savunmak için meydana getirildiği vb. Bu daha henüz pek genç olan Büyük Locadan bütün işlerin pek

de düzenli olmadığını, Büyük Loca vazifelilerinden William Hogart'ın ünlü «Gece» tablosu da gösterir. Hogath özellikle localarda hüküm süren keyifli yaşama çatmıştır. Soyluların etkisiyle localara askeri ve sivil derneklerin âdetleri girmiş bulunuyordu. Bunların arasında Londra caddelerinde yapılan törensel yürüyüşler de vardı: ama buna karşın, masonları gülünç duruma düşürmek için tertiplenen «Moc Masons» ve «Scald Miserables» yürüyüşleri de yapılmaya başladı. 1744 te Londra'nın ayak takımının bir saldırısı şekline kadar varan bu alaylar yüzünden Büyük Loca, açıkta törenleri yasakladı. Beri yandan masonluk düşmanlığı da artıyordu. Meraklı halka ritüelden bazı parçaları da sunan ve heyecan uyandırıcı bir yolda kaleme alınmış «ifşaatlar»lar kitapçılarda satılıyordu. İlk defa olrak bir çeşit mason kateşizması: «The Mason's Examination (1723 te Flyning -Post'ta yayınlanmıştı) çıktı. Özellikle ün kazanan ve kapış kapış satılan yargı eseri Samuel Prichard'ın «Masonry dissected»i olmuştur. Bunda ritüel tam olarak veriliyordu. İngilizce konuşulmayan memleketlerde bu kitabın çevirileri, amacının tersine olarak, loca çalışmalarında kullanıldı. Bütün bunlara karşın Büyük Loca gittikçe gelişmekteydi. 1732 yılında Pine'nin bakır oyma baskısı listede 107 locanın adı bulunuyordu, bunların arasında Hindistan'da ve Avrupa kıtasında bulunan localar da vardı. Ayrıca yan kurumların kurulmasına da başlanmıştı. Örneğin Büyük Üstad Dalkeith (1723-1724) tarafından kurulan «Fund of Benevolence» öksüz yurtları açıyordu ve bu iş daha 1739 da başlamıştı. Ama bu yıllardaki loca sayısının yüksekliğine aldanmamalıdır. Kurulan bütün localar gerçekten çalışmış değillerdi ve Büyük Loca bunlardan aidat almakta büyük zorluklar çekiyordu. Bununla birlikte, masonluğun ilk yüzyılındaki yayılışı üzerinde bir görüş elde etmek için, 1814 yılında Birleşik Büyük Loca'ya katılan localar sayısına bir göz atmak yeter. Bu birleşme ile ortadan kalkan ayrılık biraz ileride açıklanacaktır. «Modern»ler birliğe Londra'daki 81 ve taşradaki 277 loca ile katılmışlardı. «Antient»ler (Eskiler) de Londr'daki 59 ve taşradaki 127 locayla birliğe giriyorlardı. Ama bunlardan birçoğu, daha 1814 yılında kayıtlardan çıkarıldı, bu localar bu sırada, yabancı büyük localara katılmış bulunuyorlardı. Ama ne de olsa bu sayılar, masonluğun bir yüzyılda ne kadar gelişmiş olduğunu göstermeye yeter.

Ama masonluk İngilterede, bu gelişme sırasında, çok çetin yıllar geçirmişti. Günümüzde İngilizler bu dönem için itizal (inanç bölünmesi) deyiminin kullanılmasına kızarlar, ama kendi tarihlerinde bile bu terim yerleşmiş bulunmaktadır.

2. Eski Masonlar (Antients). 1717 de kurulan İngiltere Büyük Locasının yanı sıra, kendisine Eski Mason (Antients) adını veren başka bir masonluk da gelişmişti. Bu ad, bunların Londra Büyük Locasına, küçümseyerek, verdikleri «Yeni Masonlar» (Moderns) adının karşıtı idi. Eskiler ve yeniler arasındaki karşıtların sebepleri yazarlarca çeşitli yollarda açıklanmaktadır: Sir Alfred Robbins'e göre («English speaking Freemasonry» Londra 1930) Büyük Loca içindeki geçimsizlikler yüzünden ayrılan küskün kardeşler, henüz bir Büyük Loca kurmayı düşünmeden, tek tek localarda toplanıyorlardı. Bu görüş, Sadler'inkinin tersinedir: onun «Facta and Fiction»unda açıkladığına göre, Eski Masonlar denen locaları İrlanda masonları kurmuşlardı; bunlar 1717 de Büyük Locanın kuruluşuna katılmamışlar, bağımsız localar olarak kalmış, sadece aralarında bir çeşit anlaşma yapmışlardı, bu da sonradan bir Büyük Locanın kurulmasına yol açmıştı. Gould'le Bywater bunun bir ayrılma, bir itizal olduğu düşüncesindeyken Chetwode Crawley gibi bir takımları da, İrlanda kökü üzerinde yeni ve tamamiyle bağımsız bir kuruluş düşüncesini, hiç de küçümsenmeyecek kanıtlarla, savunmaktadırlar. Gerçeğin bu iki görüşün ortasında olduğu anlaşılmaktadır Hiç şüphesiz 1717 de Londra Büyük Locasının kuruluşu sırasında mevcut birçok localar buna katılmamışlar ve kendi yaşamlarını sürdürmüşlerdi. Gene şurası da kesindir ki, hoşnutsuzluk ya da başka sebeplerle Büyük Locadan ayrılan kardeşler Antient'lere katılmışlardı. Nitekim, «Antients» ve «Moderns» terimlerini ilk olarak ortaya atmış olan, Eskilerin en değerli kişilerinden Laurence Dermott, bir «Yeniler» locasından ayrılarak Eskiler safına geçmişti. Gene kesin olarak bilinen bir taraf da, kimi masonların Anderson ve Desagulier'nin getirdikleri yenilikleri beğenmedikleri, eski geleneklere bağlı kalınmasını istedikleri idi; bunlar azınlıkta oldukları için görüşlerini kabul ettirememişler, sonunda ayrılmayı yeğ bulmuşlardı. Sınıf ayrıcalıklarının da bunda rol oynadığı anlaşılmaktadır: Eskiler locaları üyelerinin çoğunluğunu meydana getiren küçük burjuva sınıfından kardeşler, Yeniler localarında egemenliğin soyluların eline geçmesinden gocunarak onlardan ayrı kalmayı yeğ bulmuştular. Gould'e göre, bu iki kurum arasındaki bütün ayrılıklar, sadece bunlardan birinin yüksek mason otoritelerine bu hakkı tanımak istemeyişlerindendi. Bu, belki başlangıç için doğrudur. Ama, Dermott'un «Ahiman Rezon»unda açıkça görüldüğü gibi, karşıtlıkları sadece sistemlerdeki ayrıcalıklar değil, ritüellerdeki başkalıklar da keskinleştiriyordu. «Multa paucis» adlı kitapta Büyük Üstad Lord Byron'ın gevşek yönetimi asıl sebep olarak gösterilmektedir.

Ama olayların dikkatli bir incelenmesi bu iddianın yersizliğini açıklar. 1751 de Eskilerin altı locasının, aralarında bir bağıntı, Büyük Komite adında bir komisyon kurdukları ispatlanmıştır. Yeni locaların patentleri buna yetkili loca ustadı muhteremi tarafından verilmekteydi. Eskiler hareketi en büyük itici gücü, Londra'ya yerleşmiş olan İrlanda'lı Laurence Dermott'un kişiliğinde buldu; bu adam, kendi işlerinin yanı sıra bütün vaktini masonluğa harcayan nadir kimselerdendi. Dermott' un ortaya çıkışı Büyük Locanın kurulmasını çabuklaştırdı. Büyük Komite 1751 de, «Greek Street» te «Türk Başı» meyhanesinde, Büyük Loca haline gelmeyi kararlaştırdı. Büyük Üstad makamı şimdilik boş kalacaktı; ama henüz 5 gündenberi Eskiler arasında bulunan Dermott Büyük Sekreter seçilmişti. Soylulardan bir Büyük Üstad kazanabilmek çabası başlangıçta sonuç vermedi; sonunda, 5 aralık 1753 teki genel kongrede, o zamana kadar tanınmamış bir kimse olan Mr. Robert Turner altı ay için Büyük Üstad seçildi. Onun kadar tanınmamış bir kişi olan Ho. Edward Vaugham bu süre sonunda onun yerine geçti. Nihayet 27 aralık 1756 da, locaların istediğini yerine getirmek için bir soylu Büyük Üstad bulundu: Earl of Blessington. Bu aristokrat dört yıl Büyük Üstad olarak kaldı. Ondan sonraki Büyük sÜtadlar: Earl of Kelly (1760-1766), Thomas Mathew (1766 - 1770), Üçüncü Duke of Atholl John, (1771-1774), Dördüncü Duke of Atholl John (1775-1781) idi, 1782 de saylav Willam Dickey, geçici olarak Büyük Locanın yönetimini eline aldı. 1783-1791 de Earl of Antrim, 1792-1813 te yeniden Dördüncü Duke of Atholl Büyük Üstadlık ettiler; bu sonuncu 1813 yılı 8 kasımında, Duke of Kent'e (Kraliçe Victorianın babası) yerini bıraktı. Kendisine «Grand Lodge of England Accordingt to the Old Institttions» adını veren Eskiler Büyük Locasının (Buna alay yollu Atholl Büyük oLcası denmekteydi) gelişmesi önemli olmuştu. İngiltere'deki birçok locaların yanı sıra, Amerika ve Avrupa'da askerî ve ordugâh localarıyle normal localar kurmuştu. Hatta kimi loca numaralarının sadece kâğıt üzerinde var olduğunu kabul etsek bile, bu Büyük Locanın gelişmesinin çok hızlı olduğundan şüphe edemeyiz : 1766 ya kadar loca sayısı 145 i bulmuştu; bu sayı 1774 te 192 bulmuştu. Yenilerle birleşme yılı olan 1813 te Eskilerin tam 359 locaları vardı. Bu Büyük Locanın anayasasını, uzun zaman yanlış yorumlanmış olan «Ahiman Rezon or Help to a Brother shewing the Exellency of Secrecy and the First Motive of he İnstruction of Free - Masonry» adlı, 1756 basılan ve Earl of Blessington'a ithaf edilmiş kitabında Dermott vermişti. Birçok kere basılan bu kitap, daha sonraki baskılarında boyuna

yenilere karşı yeni yeni saldırılarla doldurulduğu için, sadece 1717 Büyük Locasına karşı bir yergi sayılmışsa da bu düşünce yersizdir. Anderson'un eseri Yeniler için nasılsa; Ahiman Rezon da Eskiler için öyle bir anayasadan başka şey değildi.

3. York Büyük Locası :

Üçüncü bir grup da bir süre için bağımsız olarak yaşadı. Yorkshire kontluğunun merkezi olan York'ta da, zamanla iş loncası karakterini yitiren ve Londra'dakiler gibi sanaattan olmayanların çoğunlukta bulunduğu bir loca vardı. York masonluğunun eski dönemleri de karanlık içindedir. Tek tük belgelerini ancak 1705 e kadar izlemek mümkün olabilmektedir. Başkanları sadece «Başkan» unvanını taşımaktaydı. Büyük Locanın kendisine de : «Honourable Soociety of Free Masons» denmekteydi; sonunda York'lular da kendilerini «Bütün İngiltere Büyük Locası» olarak ilân ettiler ve bunda «en eski yapı loncası olmak gelenekleri» ne dayandıklarını iddia ettiler, bu geleneğe göre kuruluşlarını ta 1000 yılına kadar götürmekteydiler. 1726 da Büyük İkinci Nazır Francis Drake, Londra Büyük Üstadının mevkiinin tartışılamayacağını, ama York Büyük Üstadının da «Tutius Angliae» yüklemine hakkı olduğunu bildirmişti. Bu gelişme yıllarında verilen adları pek önemsememek gerektir. Kavramlar henüz yerleşmiş değildi. Toplantılarına «privates Lodges» denmekteydi, sonra da bir General Lodge'dan söz ediliyordu. Anlaşılan daha sonradan Londra Büyük Locasının görevliler, toplantılar vb. için kullandığı terimler alınmıştı. York Büyük Locasının 1744 e doğru uyuduğu anlaşılmaktadır, hiç değilse 1744 ten 1761 e kadar herhangi bir locanın çalışmalarına ait tek belge yoktur. 1761 de «hayatta kalmış olan» altı kardeş Büyük Locayı yeniden uyandırdılar ve ondan sonra : «Old Rules of the Grand Lodge of York» yönetiminde çok canlı bir çalışma başladı, Büyük Loca, 1762-1790 yılları arasında on bir loca kurdu. Bir Londra locası da, - 259 numaralı loca - York Büyük Locasına geçti. Bütün İngiltere Büyük Locası 1779 da, eski «Kaz ve Iskara» da toplanan Lodge of Antiquity'de bir baş kaldırma olup da bu loca üyelerinden bir kısmının William Presto'nun önderliğinde ayrılmaları ve «Bütün İngiltere Büyük Locası»ndan yeni bir büyük loca kurmak isteyişleriyle bir çeşit önem kazanmış oldu.

4. York Büyük Locasının verdiği patentle kurulan bu Büyük Loca «Grand Lodge of England, South of the Trent» adını taşımaktaydı. Bu Büyük Loanın dört loca kurduğu söylenmektedir, ama bunlardan an-

cak ikisi belgelendirilebilmektedir. Bu dördüncü Büyük Loca az sonra ortadan kalktı, daha 1789 yılında Preston grubunun Londra Büyük Locasiyle barıştığı bilinmektedir; o tarihten sonra York Büyük Locasının izlerini de ancak kısa bir süre görebiliyoruz.

5. United Grand Lodge of England :

İki Büyük mason örgütünün, Eskiler ve Yenilerin, arasındaki ilişkiler açıktan açığa düşmancaydı. Ama birçokları, bunlar arasında Dermott, birleşmeyi sağlamaya çalışmaktaydılar. Dış olaylar bu iki kurumu birbirine yaklaştırdı : 1799 da parlamentoya, üyelerinden devletçe kabul edilmeyen bir yemin isteyen bütün cemiyetlerin kanun dışı sayılması yolunda bir kanun teklifi gelmişti. Bununla Franmasonluğun geleceği büyük bir tehlikeye düşmüş oluyordu. Her iki Büyük Üstad, Yenilerin Görevli Büyük Üstadı (Acting Grand Master) Earl of Moira ile Eskilerin Büyük Üstadı Duke of Atholl parlamentoda birlikte harekete geçtiler ve masonluğun bu kanundan, sadece her yıl üyelerinin listesini sulh yargıcına vermeleri şartiyle, müstesna tutulmalarını kabul ettirdiler. Bu iki gururlu kurumu müzakere masasına oturtabilmek için çok çetin ön çalışmalar gerekti. Yakınlaşmayı kolaylaştırmak için Earl of Moira, kendinin seçtiği ve dokuz ustadı muhterem ya da önceki ustadı muhteremden bir kişiden oluşma Lodge of Promulagation'i (1809) kurdu. Bunlar eski Landmark'ları inceden inceye gözden geçirecek ve böylece, masonluğun ana ilkeleri için güvenilir bir temel kurmaya çalışacaklardı. «Yeniler» bu işde daima en büyük hoşgörü ve kolaylığı göstermişlerdi, hatta, Duke of Kent'in Eskilerin Büyük Üstadlığına is'adında hazır bulunabilemeleri için, kendi Büyük Üstadları Duke of Sussex'le büyük görevlilerden bazılarının bir Eskiler locasında yeniden eriştirilmelerine, yani bir çeşit «düzene girmelerine» bile razi olmuşlardı. Ritüel alanıda en büyük zorluklar Royal Arch derecesi ve çeşitli başka yüksek derecelerde idi; Yeniler bunlarda da fedakârlıklarda bulundular, bu iş de böylelikle çözümlendi. 1813 kasımının 25 inde iki taraf, günümüzde Londra Büyük Locası Müzesinin en değerli parçası olan: «Articles of Union Between the two Grand Lodges of Freemasons in England» imzaladı. Bununla Franmasonluğun çırak, kalfa ve ustalar olmak üzere üç dereceden meydana geldiği, buna da en yüksek derece olan Royal Arch'ın eklendiği, öteki derecelerin varlığına itiraz edilmeyeceği, eski Landmark'lara göre tek bir gelenek ve tek bir masonluk öğretisinin sürdürüleceği saptanmış bulunuyordu. Bir «Lodge

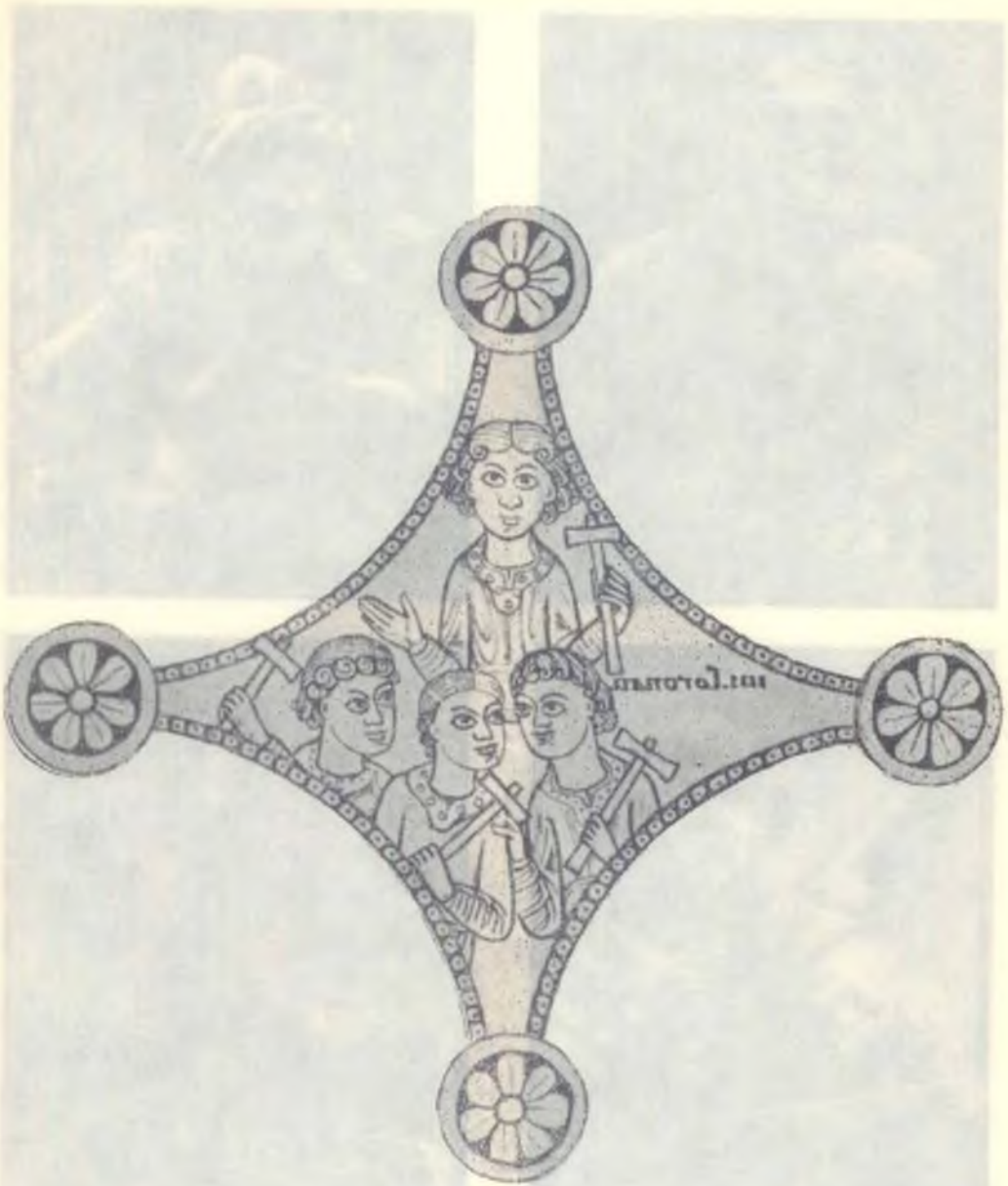

Franmasonluğun azlz hâmileri olan taçlandırılmış dört bahtiyar şehidi gösteren yukarıki resimler, Alec Mellor'un lugatından alınmış olup, ananeye göre, Dioclétien' in zulmü altında şehit düşmüş ve kilise tarafından aziz ilân edilmiş olan Caudius, Castorius, Symphorianus ve Nicostratus adındaki dört masonu temsil etmektedir. Şehit oluşlarının hikâyesi, operatif masonluğun el yazmalarında sık sık tekrarlanmıştır.

Bu dört şehidi ifade eden Quatuor Coronati terimi aynı zamanda, İngiltere Büyük Locasına bağlı 2076 numaralı meşhur araştırma Locasının adıdır.

Taçlandırılmış dört bahtiyar şehidi temsil eden bu resim, bilinenlerin en eskisi (1162) olup, Alec Mellor'un lugatında, bir Alman antifoner'inden (kilise için notalı dua kitabı) alındığı bildirilmektedir.

of Reloncilliation» tarafından ritüellerin herkes için geçerli şekli saptanacak ve bütün localara iletilecekti. 27 aralık 1813 te, eşsiz bir ihtişam içinde «United Grand Lodge»un büyük toplantısı yapıldı. Bu «Grand Assembly» haklı olarak, İngiliz masonluğunun en büyük günlerinden biri sayılır. Törensel bir alayla her iki Büyük Loca «Freemason Hall»in tören mabedine geldi: her «Yeni» büyük görevlisinin yanında bir «Eski» görevlisi yürüyordu, en sonda kral soyundan her iki Büyük Üstad, Eskilerin Büyük Üstadı Duke of Sussex'le, Yenilerin alâmetlerini taşıyan küçük kardeşi Duke of Kent, kol kola, geliyorlardı. Org çalınırken, her iki Büyük Şaplen, Dr. Barry ile Dr. Coghlan, bu muazzam topluluğa «ebedî birlik»i ilân ettiler, bütün hazır bulunanlar bir ağızdan : «So mote it be!» bağırışıyle bunu kabul ettiler. Avadanlıkların çok eski gelenekler gereğince çavdar, yağ ve şarapla takdis edilmesinden ve İsveç Büyük Locasından Kont Lagardje'ın başkanlığı altında, «Birleşik Büyük» locaya sadaket yemini şekli kabul edildikten sonra, kardeşlik zinciri kurmuş olan bütün oradakiler bu yemini büyük bir heyecan içinde tekrarladılar. Bundan sonra Duke of Kent, Büyük Üstadlığının artık sona ermiş olduğunu bildirdi ve Birleşik Büyük Locaya ilk Büyük Üstad olarak Duke of Sussex'i teklif etti. Seçim yapıldı ve bu teklif ittifakla kabul edildi. Birlik, yaşamına bir «Grand Stewards Lodge» (Yıllık konvan ve şenlik) ile başladı, buna 139 Londra locası, 404 vilâyet ve 104 dış memleket locası katıldı. Yeni ritüel-Resmi olarak hiç bir zaman yazılmamış ve basılmamıştır! — 1816 da kabul edildi. Ama bu ritüelin her noktası Birleşik Büyük Locayı tam olarak tatmin etmemişti. Bu sebeple 1823 te Liverpool'de bir ayrılma hareketi oldu. İngiltere Büyük Locası tarafından cezalandırılmış bir kardeşin yönetimi altında yeniden bir «Grand Lodge of Free and Accepted Masons according to the Old Constitution» ortaya çıktı. İlk genel toplantısından sonra «Wigham Büyük Locası» adını da alan bu Büyük Loca şaşılacak kadar uzun yaşadı. Ancak 1913 te üç önceki Üstadı Birleşik İngiltere Büyük Locasına kabul için baş vurdular. Daha sonra bir patent de aldılar, ama Büyük Localar listesinden artık adları silinmişti ve 3177 numaralı loca olmuşlardı. Sir Alfred Robbins'in «Yarım İtizal» dediği bu mahallî mücadele de böylece son buldu.

Birleşik İngiltere Büyük Locası, kuruluşundan bu yana hiç ardı arası kesilmeyen bir yükseliş kaydetmiştir. Başka büyük localardan birçoklarının başına gelen sarsıntıların da hep dışında kalmıştı. En dikkati çeken kötü olaylardan biri, Büyük Üstad Marki Ripon'un, 1868

de birinci kere olmak üzere Büyük Ustad seçilmiş ve masonlukta büyük başarıları görülmüşken, 2 eylül 1874 te, Katolikliğe geçtiğini bildirerek Büyük Locadan istifası olmuştur. İngiliz Masonluğu için ikinci ve kesin bir dönem de, 1877 yılı eylül ayında, Grand Orient de France'ın localardan Kutsal Kitabı kaldırması ve E.U.M. formülünü ritüellerden ve resmi yazışmalarından çıkarmasiyle başladı. Masonluğun «Landmark»larında değişiklik yapmak olan bu davranışa İngiliz masonları eski ana ilkelerden ayrılış gözüyle baktılar, Grand Orient de France'la ilişkilerini kesmek ve Fransız kardeşleri artık böyle tanımamak zorunda olduklarını kabul ettiler (1878). Bu ayrılık, Fransız ve İngiliz masonlarının cephelerde yan yana kan döktükleri Birinci Dünya Savaşı sırasında bile sürdü. 1883 te, eski anayasanın baştan aşağı gözden geçirilmesiyle açıklığı bütün başka Büyük Locaların anayasalarına örnek olack mükemmellikte bir anayasa düzenlendi. Aynı yılda bir yangın, 1784 te yapılmış olan Büyük Loca Lokalini (Great Quen Street'teki Freemason's Hall) küle çevirdi. Bu sırada çok değerli hatıra eşyası yok oldu. Mabet yeniden yapıldı, ama çok genişleyen gerekler için küçük geliyordu, onun için Büyük Loca 1919 da, Büyük Üstadın ilhamiyle, yeni ve büyük bir mabedin yapılması işini ele aldı. Bu mabet, aynı zamanda, Dünya Savaşında ölen 4000 İngiliz masonu için bir anıt olacaktı. Yapı ve iç tesisatına 1 milyon ingiliz lirası gideceği tahmin edilen bu «Masonic Peace Memorial Hall»in ilk taşı 1927 de kondu ve mayıs 1931 de bina kısmen kullanılmaya başladı.

İngiltere Büyük Locası en büyük parlaklığa, 1875 te, uzun yıllar dan sonra yeniden, kral hanedanından birinin, birinci çekici eline almasıyle erişti. Bu, Albert Edward Prince, of Wales'ti (Sonradan Kral Edward VII). Bu prens, 1875 ten ta tahta geçtiği 1901 yılına kadar Büyük Ustad olarak kaldı, sonra da Koruyucu (Protector) sıfatını muhafaza etti. (Bundan sonrası eskidiği için bırakıldı).

Birinci Dünya Savaşında İngiltere Büyük Locası kardeşlik geleneğini sürdürmeye çalıştı, Müttefik memleketlerdeki masonlardan Fransa ve Belçika'dakilerle Kutsal Kitap ve E.U.M. konusu yüzünden kardeşlik ilişkileri yoktu, buna karşılık Almanya Büyük Localariyle ilişkiler vardı ve savaşın başlamasından on beş ay önce Berlin'e yapılan bir ziyarette bu nokta belirtilmişti. Dünya Savaşının patlaması Büyük Locayı şaşırttı. Bazı bağnaz kardeşlerin, karşı tarafta olan mason kardeşlerle ilişkiyi resmen kesme çabaları Büyük Loca tarafından

kabul edilmedi. Hatta bu yolda bir teklif sunan bir kardeş, masonik bir suç işlemiş sayılarak masonluktan çıkarıldı. Bir loca, önceki Üstadını doğuştan Alman olduğu için locadan çıkarmıştı. Büyük Loca bu locanın sütunlarını yıktı. Büyük Loca siyasi meselelere karıştırılmasını istemiyor, bundan kaçınıyordu. Ancak 1915 te, Lusitania'nın batırılmasından sonra durum, Büyük Loca için de zorlaştı. Her ne kadar Londra'daki iki Alman locası, savaş başlar başlamaz, akıllılık ederek çalışmalarını durdurmuş bulunuyorlardıysa da, kimi İngiliz localarında İngiliz uyrukluğuna geçmiş Almanlar vardı ve bunlar eski yurtlarına yürekten bağlıydılar. Localarda kaçınılması mümkün olamayacak kötü olayların çıkmasını önlemek için İngiltere Büyük Locası, savaş boyunca en akla uygun çareye baş vurdu, ama bunun barıştan sonra da uzun zaman sürmesi özellikle Almanları çok gücendirdi: Büyük Loca bir tamimiyle, İngiliz uyrukluğuna geçmiş olan düşman memleketler asıllı bütün kardeşlerin localara devamını yasaklamıştı; Alman, Avusturya'lı, Macar, Bulgar ve Türk asıllı kardeşlerin savaş boyunca localara girmeleri bununla yasaklanmıştı. Almanya Büyük Locaları daha savaş başlar başlamaz İngiltere Büyük Locasıyle münasebetlerini kesmişlerdi. İngilizler bundan ancak bir buçuk yıl sonra, yukarda söylediğimiz tedbiri almışlardır.

1917 de İngiltere Büyük Locası kuruluşunun iki yüzüncü yılını kutladı. Albert Hall'de Büyük Üstadın başkanlığı altında toplandılar. 1919 da ateş kes ve barış andlaşmasını kutlamak için Büyük Locanın yaptığı tören de birincisi kadar kalabalık oldu. Dost Büyük Localardan ve deniz aşırıdan gelme 500 den fazla delege de buna katılmıştı. İngiliz masonluğunun savaşta verdiği kurbanların ve gösterdiği insan severlik örneklerinin anısı olarak, mason armasına İngiliz arslanının da alınması kral tarafından kabul edildi. Savaşta ölen masonların anısı ve barış anıtı olacak bir yapı için para toplandı ve bir milyon İngiliz lirası sağlandı. Bununla yeni Büyük Loc a Sarayının, «Masonic Peace Memorial Hall» ün yapılması işine girişildi (Masonic Million Memorial Fund).

Hürriyet - Disiplin - Dinamizm Statizm

Albert ARDİTTİ

HÜRRİYET

Hür Masonluk diyoruz. Hür kelimesinin bir müphemiyet, bir seyalet, bir câzibesi vardır. Bu terimin Mason fikri ve amelî anlamda yeri neresidir? Ve nereye kadar gider? Üzerinde durulacak bir mevzu..

Evvelâ, biz, «hür» kelimesini nasıl kendimize mâl etmişiz? Orta çağda her amelî iş bedeni kuvvete dayanırdı. Diğer taraftan, şato, dini mekân ve saire gibi, ve bilhassa kilise inşaatı büyük revaçta idi. Yalnız bir misal vereyim. Fransa'da, sadece Touraine eyaletinin bugün bir şatosu, üçyüz büyük küçük dinî konutu, beşyüz kilisesi vardır. Tabii bir netice olarak - bugünkü tabiriyle - kalifiye inşaat işçisi temini hususunda büyük sıkıntı çekilmekteydi. O zamanda, diğer mesleklerde olduğu gibi, yapıcılar dahil bütün işçiler ağır vergi vermekteydi ve bilhassa çalıştıkları yerden iş bulmak üzere başka bir yere gidemezlerdi.

Bu durumdan endişe eden Fransa Hükümdarı, yapıcı mesleğini daha cazip kılmak üzere, yapıcılara bazı tâvizler vermeye karar verdi. Bu tâvizler :

a) Vergi muafiyeti

b) Sanatlarını serbestçe istedikleri yerde ifa edebilmek mealinde idi. Bu tâvizlerden müstefit işçilere, operatif yapıcılar, Franc Maçon, ismini vermiştir.

Bizler «Franc» kelimesini «Hür» olarak tercüme ettik. Demek oluyor ki, bu Masonca Hür kelimesi, tıpatıp harcıalem «Hürriyet» anlamına gelmemekte, ancak, biz Masonlar herşeyi sembolizm ile müşahade ederek tefekkürümüzü ona göre yürüttüğümüzden, sembolik olarak bize kadar gelmiş olan «Hür» kelimesini, yine sembolik olarak telâkki etmeliyiz.

Şahsen ben, «Hür» kelimesini Masonca nasıl telâkki ederim? Acizâne kanaatim şudur ki, operatif yapıcıların vergi vermemeye ve her yere serbestçe gidebilmelerine mukabil, ben, spekülâtif Mason olarak, «Hür» kelimesi muvacehesinde, mânen kimseye hesap vermeye mecbur olmadığıma, hayat felsefesinin her dalını tetkik etmeye ve beğendiğim hayat tarzını seçebileceğime inanıyorum. Ancak, mânen hesap vermenin bir istisnası vardır. Tek bir merci vardır ki, ona, bilâistisna, hesap vermek mecburiyetindeyiz; o da vicdanımızdır. Hayat felsefesinin dallarından beğeneceğim hayat tarzının da kısıtlayıcı bir hududu vardır. O da, Mason ahlâkıdır. Vicdan ve Mason ahlâkı çerçevesi içinde ahenkli bir şekilde hareket edildikçe, «hür» kelimesine tam bir mâna verebiliyoruz. Bununla beraber, hür Masonluk tefsirlere maruzdur. Her Mason kendi telâkkisine göre değerlendirir bu kelimeyi... Ve bu böyle olmalıdır. Yoksa, harici alemde bildiğimiz hürriyet anlamını eğer burada tatbik edecek olursak, Masonluk hürriyetinin hiçbir câzibesi, hiçbir farkı olamaz.

Acizâne kanaatim şudur ki, harici âlemdeki hürriyetin bana verdiği imkân ve selâhiyetlerden üstün bir hürriyeti burada bulmalıyım. Ritüellerimiz böyle yüce bir hürriyeti bize rahatlıkla bahşeder. Yeter ki, bu ritüelleri okuyalım, onlardan ilham alalım, tefekkür edelim, onları mas edelim ve kendimize mal edelim.

Ritüelimiz bu üstün hürriyet hakkında bize neler verebiliyor? Evvelâ; tassuptan ve bâtıl itikattan bizi hür kılıyor. Yalnız, bu hürriyet uğruna Mason olmaya değer.

Epiktet dedi ki : Umumi banyolara gittiğin zaman, kalabalık seni rahatsız edecek. İtileceksin. Gürültü seni üzecek. Eğer şimdiden bu rahatsızlıklara razı isen, banyoya git. Yoksa, yerinde kal. Buna rağmen, kadim filozof, hür iradesiyle bu rahatsızlıkları hiçe sayarak, hayatın bir nimetinden mahrum kalmamak için, banyoya gider ve hiç bir rahatsızlık hissetmez. Herşeyi hoş görür. Ancak, geçirdiği güzel anlardan zevk alır.

Ritüellerimiz sorar: dışarda kendisiyle iyi geçinmediğiniz birisine rastlarsanız, ona elinizi sevgi ile uzatırmısınız? Epiklet gibi, yeni gelen, hür iradesiyle, elimi uzatırım, der. Burada bir baskı yok. Demek oluyor ki, Masonluk «kin» illetinden bizi hür kılmaktadır. Yalnız bu hürriyet uğruna mason olmaya değer...

Masonluk bazı tabiat konularında dahi bizi hür kılar. Tabiat kan kardeşlerimizi bize empoze eder; ve biz öz kardeşlerimizi severiz... sevmekle mükellefiz. Hür Iradesi Ile Mason, kendi kardeşlerini seçer, onları sever ve sevmekle mükelleftir. Sadece bu seçme hürriyeti uğruna Mason olmaya değer...

Ritüelimiz müşahedede, muhakemede ve tefekkürde, semboller vasıtasıyla, bizi hür kılar. Çünkü, bu sembolleri her Masonun şahsi tefsirine bırakır. Bu sembollerin yardımıyla masonik umdelerini başka gözle görebiliyor, değerlendirebiliyor, Mason. Masonluk bu sembolleri önümüze seriyor, izah ediyor, manâlarının temellerini atıyor; fakat Masonun önünde istediği kadar varyantlar bulunur, kendi hür iradesiyle manâlarını seçer. Yalnız bu hürriyet uğruna Mason olmaya değer...

Evet, daha nice hürriyetleri Masonluk bize bahşeder. Onları saymakla bitiremeyiz. Belki, harici hayatta şurada, burada bazı hürriyetlere rastlarız. Fakat, Masonluk'taki fark bu hürriyetlerin bir etüd, bir ilim seviyesine yükselmesidir. Bu sahadaki fikirleri kanalize etmesidir. Yalnız bu hürriyet metodu uğruna Mason olmaya değer...

Mason, perinsip, kanun ve nizamnamelerimizi isteyerek, hür irade siyle kabul eder; daha iyi bir düşünüş tarzı, daha güzel bir davranış tarzı, daha mantıkî bir muhakeme tarzı, daha hoş görürlü, toleranslı bir hayat tarzı elde etmek için kademeli bir ilim olarak Masonluğu telâkki eder; derecelerin basamaklarından yükselmeye çalışır ve bunun uğruna Mason, prensip, kanun ve nizamnameleri benimser; bunları kendisine empoze edilmiş olarak telâkki etmez, fakat mesleğin inkişafına şüphe götürmez bir zaruret olduğunu hür iradesiyle idrak eder.

DİSİPLİN

K. K.'ım, Fran Masonluğun ve dolayisile Türk Masonluğunun prensipleri kanun ve nizamnameleri vardır. Bu prensip, kanun ve nizamnameler demokratik bir usul ile vaz ve icra olunur. Kullandığım «demokratik» kelimesini teorik bir terim olarak değil,

hakiki, realiist bir kelime olarak kullanıyorum.

Nitekim, Anayasamız, kanun ve nizamnamelerimiz her Locadan üçer temsilciden mürekkep B. L. tarafından, müzakereler neticesinde, tanzim ve kabul edilir ve icrası için yine bütün Türk Masonluğunun meşru en yüksek organı B. Locada, demokratik bir usul ile seçilmiş olan B. K.'lu görevlendirilir.

Burada Büyük Kurul zor bir rol oynar, zira her icra mercii nizam ve intizamı sağlamak maksadıyla kendisine verilmiş olan ödev yani kanunu amelî bir şekilde tatbik etmesi ve ettirilmesi, insanlar üzerinde antipatik bir reaksiyon yaratır. İster istemez disiplin kelimesi hürriyet kısıtlayıcı bir vasfı taşıdığını şuuraltımızda hissederiz. Yalnız, biz Masonlar, ritüellerimizden mülhem olarak, gayri muntazam her şeyden nefret etmek alışkanlığına hazırlanmış olarak hareket ettiğimizden, Masonik olgunluğumuz ve muhakeme tarzımızla, disiplinin bir düzen şartı olduğunu, onsuz ahenk içinde hiç bir ilerici hamle yapılamıyacağını idrak ederiz.

Bu noktadan hareket ederek, Mason, bu mesleğe hür iradesiyle girmiş olduğundan, disiplini bir tazyik olarak değil, bir mecburiyet olarak dahi değil, bir lüzum olduğunu kabul ederek, disipline hür iradesiyle hürmet eder.

Yalnız, insanoğlunun isyankâr olması doğal bir itilişten ileri gelir. İlmi izahata dayanırsak, dünyada hayat başlangıcı tek hücrenin meydana gelmesiyle olmuştur. Bu tek hücre derhal harekete geçerek, hayati itilişin (elan vital) altında, adeta isyankâr bir davranışla, ikiye bölünür, ve bu vetire nâmütenahi bir parçalanma teselsülü ile devam eder. Ancak, bu ayrılmış hücreler serserice seyretmenin gayesiz olduğunu idrak eder, sanki bu serseri seyrinden korkuyor ve hayatı koruma insiyakının (instinct de conservation) kuvveti ve itilişi altında, bu birbirlerinden ayrılmış hücreler aralarında plânlı teşriki mesai yaparak, birleşerek, hayatı idame ettirebilecek uzuvların yapısı için fedakârlıkla, tam demokratik bir şekilde, ahenkle çalışır.

Dünyamızda iki türlü yaşantı vardır. Birisi tabiat ve diğeri de fikir yaşantısı. Tabiattaki hayat, sımsıkı tabiat kanunlarına tâbidir. Bu kanunlardan ayrıldığı zaman tabiat, derhal cezasını görür. Fikrî ise, esiri olduğu için, muhtelif yönlere sıçrar, sanki hiç bir kanuna tâbi değilmiş gibi en cüretkâr teorileri benimseyebilir, fikrin gemlenemez kuvvetine da-

yanarak kurulmuş an'anevî şart ve şeraiti parçalayarak, insanoğlunun, Ortaçağın karnlıklarından, gülünç efsanelerden, tabiatın korku veren tezahürlerinden sıyrılarak, bugün gözleri açılmış, fennen hemen hemen kâinatın sırlarına erişmiş olan insanoğlu, kâinattaki yerini yeni usullerle tesbit etmek ister.

Burada mühim bir faktörü nazarı dikkate almamız lâzım. O da insanoğlunun bugünkü yaşantı şartlarının gelişigüzel ve anî bir şekilde inşa edilmemiş olmasıdır. Yüzlerce, hattâ binlerce yıl zarfında, yaşama şeraitinin, ahvalin akışına göre, icbar olunan bazı usullerle, kendi kendine empoze edilmiştir. Fakat, ilim ilerledikçe yaşantı şeraiti değişince, bu kadim usuller, yine hâl ve ahvale göre, kendi kendisini islâh etmiş ve farzı muhal, politeizmden, monoteizme, poligamiden monogamiye, dogmatizmadan geniş fikirlere, karanlıklardan mantığa, ayıp telâkki edilen kanunlardan mekteplerde erken yaşlarda verilen seksüel derslere geçilmiştir. Ancak, bu geçişler çok yavaş bir seyir takip etmiştir. Yapıya gereken zaman ayrılmazsa, er geç o bina yıkılır. Biliyorum, bu son yarım asırda hayatın her sahasında yaşantı şeraiti baş döndürücü bir hızla değişmektedir. Buna rağmen, yapılması gereken her şeye gereken zamanın tahsis edilmesi şarttır.

İşte burada fikir, nâmütenahi imkânların bulunmasına rağmen, ister istemez tabiat kanunlarına itibar etmek ve onların çerçevesi içinde hareket etmek mecburiyetindedir. Bu kanunlar; sabır, mantık, ahenk, yapıcı kanunlardır. Aksi halde fikirler taşkınlık yapar, sağa sola düzensiz sıçrar, tabiat ve mantık usullerini bozar, işlemez hale getirir. kaosu yaratır.

Bu meslekte mason tarihini, prensiplerini, ananevi ilkelerini çok veya az okumuş, tetkik etmiş, benimsemiş müntesip var, bir de bunların tetkikini yapmak fırsatını henüz bulamamış olanlar vardır. Bir insan kültürlü olabilir. Doktor olabilir. Doçent, profesör olabilir. Ordinaryüs, hatta ordinaryus emeritus profesör olabilir. Kendi branşında en yüksek mertebeye ulaşabilir. Buna rağmen kin besleyebilir. Mason olamaz o değerli insan, saydığım bütün payesiyle! Mason mesleği başka bir meslektir. Bununla beraber, tecrübeli masonlar hiç bir zaman, masonluk fikrinin, bütün haşmet ve kıymetleriyle, derinliğine kadar inemediklerini ve inemiyeceklerini bilirler. Fakat, anladıklarını samimiyetle anlatmak isterler. Arzettikleri fikirler beğenilmiyebilir, ve tenkide maruz

kalabilirler. Gayet tâbiidir ki, bu tenkitler şayanı arzudur. Yeter ki, bu tenkitler ölçülü olsun, derin bir tefekkürün mahsülü olsun, tenkit edilenin yerini bir an için almak suretiyle müdafaa edilmiş noktai nazarını tamamıyla anlamak gayretiyle yapılmış olsun.

DİNANİZM - STATİZM

Masonluk bir dokumaya benzer. Dokunun iki kısımdan ibaret olduğunu biliriz. Atkı ve Çözgü. Dokumanın sağlamlığı bu iki kısmın sımsıkı, kuvvetli bir şekilde örülmüş olmasına bağlıdır. Tecrübeli kardeşlerin mason dokumasının atkısı olup, yeniler çözgüleridir. Masonluğumuzun kuvvetli ve sağlam olabilmesi mason atkı ve çözgüleri arasında kat'iyen hiçbir boşluk bulunmamasına bağlıdır. Sevdiğimiz ideal masonluğu lâyıkıyla yaşatmak istersek, bu ana prensipten ayrılmamak gerek. Bunun içindir ki eski masonlar gençlerin dinamizmini tâbii görürler. Gençlik demek dinamizm demektir. Zaten, Anayasamız, bilime saygı emreder. Güzele, iyiye doğru ilerlememizi emreder. Bu gayelere varılabilmesi ancak dinamizm ile olur. İlerlemiyen, yerinde kalan bir cemiyet gerilemekte demektir.

Fakat, masonluk geniş toleranslı olduğundan, bütün fikirlere hürmet eder. Bazı kardeşler masonlukta statizmi tercih ederler. Biz, dünya felsefesinde bir kenardayız, derler. Dünya gelişmekte, fen ilerlemekte, feza istilâ edilmekte, fakat his ve ahlâk sahalarında asırlardan beri tek bir adım atılmamıştır. Bu mevzuda dinamizmin bana yararı ne? Ben burada ahlâkın saf kanunlarını araştırmak, benimsemek ve icra mevkiine koymak için geldim. Ananevi mason prensip kaidelerini anlamak için geldim. Bunlar mevcut. Daha fazlasına hiç lüzum yoktur. Hatta, mevcut olanlar bile.. Mevcut mason ahlâk ve spiritüel sahalarını eşeleyip, hakikatleri meydana çıkarır, onları hazmedersek, masonluk ödevini tam manasıyla yerine getirmiş oluruz. İşte, masonluğun en güzel tarafı, geniş tolerans ile bu iki zıt fikir ve usullere aynı hürmeti gösterebilmesidir. İdeal hareket, ananevi örf ve usullerimize saygı göstermek, ve fakat modern çağımızın icaplarına sırt çevirmemektir. Nazik bir dozaj-Mason sabır ve toleransla bu dozajın, isabetle, nisbetlerini bulmakla görevlidir. Eğer masonluğa içten duygu ile hürmet etmek istersek, eğer masonluğun davasına samimiyetle inanmış isek, tek bir noktada birleşmek mecburiyetindeyiz. O da, var kuvvetimizle gayelerimizin tahakkuku,

yani mâbedin inşası için seferber olmaktır.

Kimi dinamizmle, kimi statizmle, kimi tecrübesiyle, asıl gayeyi tahakkuk ettirmek üzere, usullerimiz dahilinde, her birimize saygı ve sevgi göstererek, çalışmamız lâzım. Bu gayelerin en mühimlerinden bazılarını sıralayalım : kardeşlik, aşk, ahenk, tesanüt, diğer gâmlık, birlik, iyilik, doğruluk, eşitlik, hiç kimseye zarar vermeyecek hürriyet, sadakat, vefa, tolerans, tam manasıyla mason ahlâkı.

Bir kavme olan
kin ve düşmanlığınız
adalet icra etmenize mâni olmasın.

Kuran'ı Kerim'den

Bir Loca Üyesinin Görevleri

Raşid TEMEL

En güzel şey fazilet, en kolay şey nasihat, en güç şeyin de kendini bilmek olduğunu hatırlatarak sözlerime başlıyorum.

İnsanlığın en büyük üç düşmanı ihtiras, taassup ve cehalettir. Bu üçünden en eskisi ve en kötüsü de cehalettir.

Masonlukta cahil kaldıkça hiç bir ilerleme imkânımız olmayacağı gibi, kendine has bir topluluk olan derneğimizin diğer derneklerden farkını anlama imkânından da mahrum kalırız.

Bir Mason olmak mukaddes ve ciddi bir teşebbüstür. Bu adım bir kere atıldımı onu anlamaya çalışarak Masonluğa kendimizi vermemiz en başda gelen görevimiz olacktır. İşte o zman hayatımızın gidişinin değişmeye başlayacağını göreceğiz. Masonik hayatımız başkalarının bizim için yaptıklarından ziyade, kendimiz için kendi yaptıklarımızla gelişir. Bir Mason olarak kendimiz için yapacağımız en önemli şeyin eğitim olduğudur. Buda iki türlü olur, kendi kendimizi eğtim, veya başkalarının yardımı le eğitim, yahutta ikisinin karışımı.

Masonluk demokratik bir dernektir. O hür düşünen, edeple hareket eden, herkese saygılı olan hür insanların organizasyonudur. Locayı idare edenlerin yetkileri yalnız idare edilenlerin rizası ile verildiğini

ve Masonluğun yalnız ve yalnız Hürriyet, Eşitlik, Adalet ve insanlık prensipleri üzerine kurulduğunu aklımızdan bir an bile çıkarmamalıyız.

Bu eski nizamların dışında bir anlayışla görev yapan bir üstad, veya loca görevlisi, veya bir kardeş bu görevi haketmediği gibi locasına da fesat, karışıklık ve huzursuzluk getirir.

Localar kendi aralarında bağımsız iselerde, detaylarda Masonluk dışı topluluklardan farklıdırlr. Her düzenli Mason locası bütün gücünü yeteneğini ve varlığını Büyük Locadan alır. Locanın kendi iç tüzüğü bulunabilir, ama bunun Büyük Loca tarafından kabul edilmiş olması ve Büyük Loca yasa ve törelerine aykırı düşmemesi şarttır Bu sebeplerden de hiç bir loca kendi kendine var olmamıştır ve bağımsız sayılamaz.

Şimdi aklımızdan çıkarılmaması icabeden bir prensipi hatırlıyalım. Büyük Loca egemen olduğu bütün memleket yüzeyinde Kardeşliğin karakter ve yönetim açısından koruyucusu olduğu gibi bir locada kendi çevresinde ayni durumdadır. O halde her şeyden evvel, localar çevrelerinde Masonluğun şöhretinin ve itibarının korunmasından sorumludurlar.

Şimdi loca üyelerinin görevlerini açıklamaya çalışalım:

Her zaman işitmeğe alışık olduğumuz Masonik hak ve imtiyazlar dururken, acaba neden bunları bir yana iterek görevler üzerinde duruyoruz?

Haklar mevcuttur. Ama Mason Locaları gibi demokratik prensipler, hürriyet, kardeşlik gibi şeyler üzerine gönüllü olarak kurulan derneklerde birinin haklarının bir diğerinin haklarıyla çatışması tehlikesi daima mevcuttur.

Derneklerin tümünde yönetenler ve öğretenler olduğu gibi, öğrenenler ve yönetilenler de vardır. Bu genel düzen Masonlukda da vardır. Ama Masonluk hak iddiasından daha üstün bir ideale sahip olmalıdır.

Eğer Masonluk sadece üyelerinin haklarını yerine getirmek için organize olmuş ve bunu adet edinmiş bir kuruluş olsaydı, kişi hakları eşit olduğuna göre, bir üye başka bir üyenin lehine haklarından vazgeçermi idi? Kişisel istekden bir başkasının lehine vaz geçilmesi sorununun izahına imkân varmıdır? Bu konuda bir Masonun izah yoluyla iknaı mümkün müdür?

Masonluğun bunlardan daha üstün bir prensipe sahip olması lüzumu aşikârdır. Böylesine bir prensiple üyeler daha ileri gidebilsin ve daha anlaşılır bir düzeye ulaşabilsin. Ancak bu sayede sadakat, istikrar ve fedakârlık gibi hasletler öğrenilmiş olacaktır.

Masonluk tek tek bütün üyelerini tüm kardeşlik idealinde birleştirmelidir. Bu işi yaparken de diğer derneklerde olduğu gibi bir yere bağlanmayı, yada baskı gücüne itaat etmeyi hem zihinlerden hemde yüreklerden çıkarmalıdır.

Masonluğun bu konuda vazettiği prensip GÖREVLERİMİZ'dir.

Bugün Masonluktan beklenen ideal, kardeşlerimize ve Tanrıya bağlılığımızı, Dünyada tek bir kanuna uymak, yani sadece kendimiz için yaşamak olmayıp, başkaları için de yaşamak olduğunu öğretmektir. Msonluk herkesin hakkını tanır. Ama onun ilk ve en üstün hakkı görevlerimizi tanıma ve onları yerine getirmedir. Masonluğun bize verebileceği en yüksek imtiyaz ise görevlerimizin yerine getirilmesi imtiyazıdır. Haklara ancak bu görevlerin yerine getirilmesi ile sahip olunur.

Locaların kendi çevrelerinde Masonluğun karekter ve itibarından sorumlu olduklarını söylemiştik. Her loca ayni şekilde insanlığa olan görev ve hizmet prensiplerinin en güzel örneklerini vermekle de yükümlüdür.

Görev prensipini bu şekilde tanıdıktan sonra bir locanın yönetimini anlamak güç olmayacaktır. O halde Masonik itaat tabirinin yerine Masonun görevi tabirini kullanmak daha doğru olacktır.

Bir Üstadı Muhteremin sorumlulukları hakkında hepimizin bilgisi vardır. Üstadı Muhterem kendi locası tarafından, bağlı olduğumuz Büyük Locanın emirlerine uygun olarak, locayı ve kardeşleri idare etmek için seçilen yegâne temsilci olduğuna göre, ona düşen görevler aynen bütün kardeşlere de düşen görevlerdir. Bu görevleri bilenler ve tanıyanlar locanın düzgün idaresine ve Masonluğa daha fazla yardımda bulunacaklardır.

Masonluğun kanunları, nizamları ve ihtiyaçlarını gereği gibi tanıma hususundaki görevlerimizi daima hatırda tutmak lâzımdır.

Bütün düşünce ve konuşmalarımızda her şeyden evevl ahenge yer verilmelidir. Masonluk localarda din ve siyaset dışında her türlü konuş-

malara imkân verir, ama yersiz, aşırı ve ayırıcı münakaşaları şiddetle meneder.

Loca, üyelerine her şeyin üstünde Masonik kanunlara olduğu gibi, memleketin kanunlarına da saygılı olmayı öğretir. Masonların ilk çabası bu kanunları bilmek ve tanımak olmalıdır. Eğer topluca bu başarıyı elde edebilirsek her zaman barış, ahenk, birlik ve ilerleme mümkün olacaktır.

Loca üyeleri Ritüelin yorumunda ehil olmalıdır. Ritüel sadece sembollerin anlaşılması ve tatbik edilmesi için mevcut olduğuna göre bunların doğru açıklanmaları da elzemdir.

Kardeşler loca içinde ve dışında yapılacak çeşitli hizmetler için yetiştirilmiş olmalıdır. Geleceğin Üstadı Muhteremleri şimdi sütunlarda oturanlar arasından en verimli hizmetleri veren kardeşler arasından seçilecektir.

Bu arada üyeliğe müracaatları inceliyen komitenin büyük sorumluluk taşıdığına işaret edelim. Görevlerine karşı ilgisiz bir komite veya bunun bir üesi, kendisine verilen ciddi emaneti vicdanlı, dikkatli, namuslu bir şekilde titizlikle yerine getirmezse Masonluğun dokusunun tehlikeye düşmesine yol açar.

Ayni şekilde locada çeşitli hizmetlerle görevlendirilmiş komitelerin taşıdığı büyük sorumluluklar da bilinmelidir. Verilen iş nekadar önemsiz gözüksede yürekten kabul edilmeli, en iyi şekilde yerine getirilmelidir. Masonlukta inançların, ağır başlılığın, yüceliğin devamlı olarak korunması gerekir. Loca seremonilerini küçümseyen veya genç Masonlara Ritüeli yanlış yorumlayan bir kimse Masonluğun gayesini anlamamış olduğu gibi bir Mason olarak da tanınmaya lâyik olmayan kimsedir. İdeallerimizin sözle değil bilfiil örnekler vermek suretiyle meydana konarak sıralanması toplumumuzun taahhütlerini yerine getirmekte büyük rolü vardır.

Şahsi yaşantısında temiz olmaya çaba harcayan bir Mason, dış âlemde de locasında da temiz yaşayacaktır.

Bu gün bütün Masonlara çağrımız şu olacaktır :

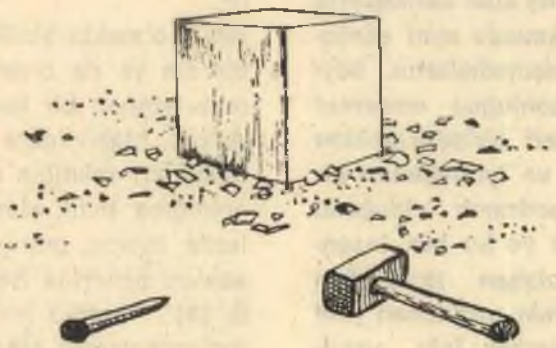
Bizler çalışan insanlar çalışan kardeşleriz, Dünya da bizim atelyemizdir. Aslında kutsal bir atelye olan Dünyada eğer Masonik görev ve ide-

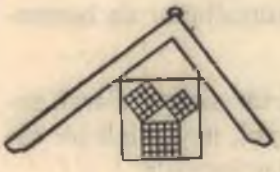
allerimizi gerçekleştirebilirsek topluluğumuzun kutsallığını da bozmamış oluruz.

Mükemmeliyete giden yolumuz üzerinde devamlı bir slogan olarak sadece haklarımızı savunmak yeterli olmayacağı gibi, böylesine bir savunma ilerleyiş ve yükselişe varmamıza da yetmiyecektir.

Loca üyelerinin başlıca gayeleri kendimizin ve başkalarının zihinsel, ruhsal ve toplumsal açılardan yetişmemiz, Tanrıya, vatanımıza, allemize ve insanlığa hizmettir.

Masonluğun gayesi kendi haklarımızın münakaşası değil, localarımıza ve başkalarına olan görevlerimizi yerine getirmek olacaktır. Masonluğun kutsal varlıkları geleneği, ilerleyişi ve birliğidir. Bizler için Masonik bir işin uygulamada gerçekleşmesinin en üstün yönü hepimizin Tanrıya bağlılığı ve birbirimizin kardeşi olduğumuzdur.

Loca Çalışmalarından izlenimler (*)

Macit ERBUDAK

Localarda yapılan konuşmalarda Masonluğun, bir din yada onun yerine geçirilmek istenen bir kurum olduğunu ileri sürenler olmuştur. Bu gibi görüşlere yabancı mason dergilerinde de rastlanmaktadır. Gerçi, Locada din duygusunu okşayan görünümler eksik değildir. Din kaynaklarından alınan sembol ve törenlerin başında, sütunlar, tekris törenleri, kutsal kitaplar ve çalışmaların açılış biçimi gelir...

Böyle olmakla birlikte Masonluk bir din ya da onun yerine konmak istenen bir kurum değildir. Ancak, Masonlukta dinlerin kullandıkları tekniğin sık sık uyguanldığına tanık olunur. Ritüellerde ayrıca, tanrıya inancın insanları birbirine bağladığı (R. I. S. 38), Tanrıya inanmayanların, topluma yararlı olamıyacakları için, Masonluğa alınamıyacakları

(*) Bu inceleme, 50 yıl ayni çatı altında ahenk ve dirlik içinde yaşamış olan kardeşlerin bir çok konuda ayni görüşleri paylaşmadıklarını, böylece Masonluğun amacının düşünceleri birleştirmekten çok, hür ve iyi insanları bir araya getirmek olduğunu belirtmek ve bu hür insanlardan oluşan topluluğun yönetiminde uygulanan yöntemi satpamak için yapılmıştır.

belirtilir. (R. I. . 28). Nitekim bir Hint ata sözü de insanların birer İNCİ, Tanrının da bir BAĞ olduğunu söyler.

Ritüellerde birliği korumaya yarayan başka öğütler de vardır. Örneğin, kendinize ve başkalarına karşı beslediğiniz saygıyı muhafaza ediniz (R. I. S. 29). İyilik size herkesin sevgisini sağlar. (R. I. 30). Çevrenize karşı yumuşak ve nazik davranın. (R. T. 30). Karşılık beklemeden, acı çekenlerin gözyaşlarını silin (R. I. S. 30). Zenginlik, mevki ve iktidarın ağır yükü, sadece insanlara bir hizmet uğruna taşınabilir. İnsan sevgisi, bütün yasaların temelidir. (R. I. S. 20). Üstelik hayatın dinamiği karşısında ve hakikatın çeşitli açılardan incelenmesi gerektiğine inandığı için (R. I. S. 23) aracı olarak, sözden çok sembol kullanmayı tercih eder. Nitekim Batinilerin de, din kitaplarının da sembol kullandıklarını; bu sembollerin gerisinde bizi aşan ve herkese açık olmayan hakikatlerin yattığını, bu hakikatlerle birliğin, akıl ile değil ancak sevgiyle ve seçkin ruhlarla bu hakikatlerle birliğin, akıl ile değil ancak sevgiyle ve seçkin ruhlarla sağlanabileceğini, öbür insanların, vahiy yoluyla bildirilen doğmalara inanmakla Tanrısal bilgiden faydalanabileceklerini söylerler, İslâm kültürünün yetiştirdiği büyük filozoflardan İbni Rüşd de, felsefe ile din arasında arasıra görülen çatışmanın, halkın anlayış gücünün yetersizliğinden ileri geldiğini, halka Kur'an'ın yanlız dış anlamının öğretilmesi gerektiğini, teologların bile, diyalektik yöntemi kulanabilmiş olmalarına rağmen tam bilgiye ulaşamadıklarını, tam bilgiye ancak filozofların ulaşabileceklerini belirtir. Masonluğa gelince; o, bu tanrısal kaynaktan çok, din duygusunu taşıyan insanın kendisiyle ilgilenir. Masonluk bütün dinlere saygılıdır.

Din kaynaklarına uygunluklarını ileri süren mezhep ve tarikatlerin çeşitliliğini, hakikatin, çeşitli yorumları arasında çelişkiler bulunduğunu göz önünde tutarak, Masonluk, bütün dinlerle ayni saygıyı gösterir. Bu saygısını, kutsal kitapları yemin kürsüsü üstünde ve yanyana; onların üstüne de bir bakıma yorum özgürlüğünü belirten pergeli koymakla ifade eder. Yeminleri, kutsal kitaplar üstüne yaptırır. Pergel, değişik çağların, ya da çağdaş insanların görüş açılarını remzeder. Gerçekte, her yorum hakikate bir yaklaşımdır ve o çağın ihtiyaçlarına göre bir değer kazanır.

Üç sütunun remzettiği, akıl irade ve güzelliği tanrının sıfatları olarak anlamak isteyenler ol-

muştur. Nitekim, çırak celselerinde Saint Jan İncili'nin «Başlangıçta Kelâm Vardı» âyetini ihtiva eden sayfası açılır. Bu yolda düşünenler için akıl, tanrısal kaynağa yöneliktir. Nitekim, bu konuda Doktor Muhittin Celâl Duru, İbrahim Memduh Seydol, İsmail Hüsrev Tökin ve daha başka kardeşlerin katıldıkları bir oturumda, Masonluğun aradığı hakikatin mahiyeti üzerinde tartışılmıştı. Daha sonra Muhittin Celâl Duru üstadın «Aradığımız Hakikat» başlıklı bir yazısı çıkmıştı. Açık oturuma katılanlardan kimisi «akıl, gerçeklere dışardan bakan ve duyumlardan yardım görmeksizin hakiki bilgiye ulaşmayı sağlıyan bir güç, bir yeti (yani bir meleke) ya da bir zihin fonksiyonu gibi anlıyorlardı Eflâtun da duyu organlarının yanıltıcılığı üzerinde durarak, o yoldan gelen malzemeye dayalı bilgiye güvenilemiyeceğini, hatta daha ileriye giderek, dünyanın bilgisine ulaşmanın mümkün olamıyacağını ileri sürer.

Eflâtun'a göre, toplumda yönetime, ancak mutlak hakikat bir anlam ve düzen verebilir. Mutlak hakikat ise akılla keşfedilir. İnsan, akıl yardımı ile, olaylar âleminin üstüne çıkar ve mutlak hakikatleri keşfeder. oplumun yönetimi, işte bu hakikatlere göre yapılmalıdır. Ahlak ve adaletin objektif ilkeleri olan bu hakikatleri pek az sayıda kimse bilebilir. Bu bakımdan, en iyi yönetim biçimi, bilgelerden kurulu küçük bir topluluğun yönetimine dayanan «aristokrasi»dir. Gerçekte, böyle evrensel ve değişmez değerlere dayalı toplumsal bir düzen hiç bir zaman kurulamamıştır. Akıl yoluyla, gerçeğin, bilginin ve değerlerin mahiyetini açık'amak isteyen birçok filozofların kurdukları sistemlerin birbirleriyle uzlaşmadıkları görülür. Çünkü, değişme doğal bir yasa ve akıl da kişisel bir melekedir, bu bakımdan, akıldan değil, akıl-dan söz etmek daha yerinde olur. «Akıl, akıldan üstündür» sözünün gerçekliği buradan gelir. Yaşantı, olayların gözlenmesi anlamında alınınca duyumlar bilginin öğeleri, yani unsurları sayılınca, bütün bu ayrıntıları düzene sokacak bir akla ihtiyaç olacaktı. Ancak, bu akıl, dış alemden bağımsız, kendi başına buyruk bir meleke ya da fonksiyon anlamına değil, yaşantıyla biçim kazanan ve oluşan, zihnî güçlerin dengeli şekilde işlemesi halinde beliren bir fonksiyondur. Rituel, «akıl size hakikatı öğretmemişse, imanınız sizi koruyamaz» (R. III. S. 14) demekle de akıl ve duygu birliğine dayandığını göstermekle birlikte, aklın yanına tecrübeyi de katmaktadır (R. I. s. 14). Öyleyse, yaşantının, organizmanın çevresi üzerinde

etkide bulunması ve çevrenin karşıt tepkisine uğraması, yani organizma ile çevre arasında karşılıklı etki ve tepki ya da kısaca bu iki varlık alanı arasındaki etkileşim şeklinde anlaşılması gerekir. Böylece, hem akıl ve hem de bilgi yaşantı içinde oluşup gelişecektir. Yaşantıların ürünü olan bilgi de izafî olacaktır.

Ülkü muhterem locasında, sayın Cemil ena Ongun Hocamız, nur üzerine bir konuşma yapmış, kurucumuz M. Kemal ÖKE üstad da Masonlukta nurun ne olduğunu kendisinden sormuştu. Beklediği cevabı alamayınca, «Masonluk'ta nur, ilim nurudur» demişti. Böyle de olsa, ilim, tek başına yönetime temel olabilir miydi? Şimdi bunu inceleyelim.

İlim, hem akla, hem de deneye dayanır. Gözlem yardımıyla deneye dayanarak, olaydan teoriye ya da yasaya yükselir. İlimde akıl, son kriter olarak alınmaz. Varsayımları, yani faraziyeleri sınamak için gözlem ve deneye başvurulur. İlim, değişmez gerçekleri değil, izafî fakat güvenilir hakikatleri arar. Bu bakımdan, bilimsel bilgi, değişmeye açıktır. İlmin asıl gücü, yöntemindedir. Açık yanı ise, a) Feraziyelere dayanması, b) Ön yargıların ve duyguların tesiri altında kalınması ihtimali, c) Gözlem ve deneyleri aşan yorumlarda bulunulması, d) Duyu organlarının aldatıcılığı, e) Ölçü nitecelerinin mutlak olmayışı, f) Gerçeğe, aktüalitesi içinde ulaşmanın, yani gerçeği olduğu gibi yansıtmanın güçlüğüdür.

Üstelik, sosyal bilimlerin, bir çok sorunlarının çözümünde tek çözüme ulaşamamış olması, böylece, kişiyi, yolların kavşak noktasına getirip bıraktığından, ister istemez onu değer yargılarıyla başbaşa bırakmış olur. Yolların hangisinin tercih edilmesinin uygun olacağını ilim adamı, bilgin sıfatıyla değil, bir filozof sıfatıyla tayin eder. Öyleyse toplumsal programların düzenlenmesinde, felsefeye başvurulması gerekir. Kimi kardeşlere göre Masonluğun da bir felsefesi olmalıdır. Nitekim Kardeşlik Muhterem Locası'nda bu konuda bir oturum yapılmış; Dr. Muhittin Celâl Duru ve kimi kardeşler bu görüşe karşı çıkmışlardır. Bugün, birçok kardeşlerin elinde «Masonluğun Felsefesi Var mıdır?» başlığını taşıyan broşürlerin bulunduğunu sanıyorum. Öyleyse felsefe nedir?

Felsefenin gayesi, mutlaka hakikat ve değerleri keşif ve görevi de zihnî merakı tatmin etmek olan soyut, kuramsal yani nazari ve kendi başına buyruk bir disiplindir. Pragmatistler, soyut ve kuramsal vasfına, pozitivisitler

ise, felsefi hakikatlerle sistem kuruculuk vasfına karşı çıkmışlardır. Gerçekte, felsefenin ilginç yanı cevaplarından çok sorunlarındadır. Oysa, toplumsal hareket programları, sorulardan değil cevaplardan oluşur. Tenkit ve eleştiri ile yetinen felsefe kendi başına bir davranış kaynağı olamaz. Üstelik, kişilerin düşünme güçlerinin ve kullandıkları malzemenin değişik olması yüzünden, karşımıza felsefe değil, felsefeler çıkmaktadır. Felsefe yapmak, her kişiye açık olan bir çabadır. Felsefe kesinlik, objektif bir kesinlik olmayıp, insanın bütün varlığının katıldığı bir iç kesinliktir. Bu yönden felsefe, kişisel bir nitelik taşır. Ayrıca Masonizm diye bir felsefe sistemi de klâsik kitaplarda yer almış değildir.

Masonluk, amacına ulaşmak için yalnız insana; daha doğrusu insanların çabalarına bel bağlar. İnsanların ortak özellikleri yanında değişik yanları da vardır. Çünkü, her insan belirli bir çevrenin, belirli kültür şartları altında oluşan bir kültürel varlıktır. İnsanların doğarken getirdikleri biyolojik özellikleri, yaşantılarının bir ürünü olarak oluşan hakikatleri, değer ve davranışları farklı olduğuna göre, bütün insanların evrensel bir değer ve hakikatte birleşmeleri olanaksızdır Kültür, bu davranışların etkileşimlerinin bir ürünüdür. Fert, insan olarak değil önce bir organizasyon olarak doğar, Yaşantılarıyle kültür kazanır ve tolpumsallaştığı oranda insanlaşır. Bu bakımdan, her ferdin yeteneklerini geliştirme imkânlarını sağlayacak, kendisine uygun düşen işleri yapacak ve gönlünün istediği hayatı sürmesi için gerekli şartları hazırlıyacak, her ferdin, kendi kaderini tayinde söz sahibi olmasına fırsat verecek şekilde toplumun düzenlenmesi gerekir.

Öyleyse, en başta insanlar, daha sonra sırasiyle, fırsat eşitliği ve özgürlük, düzen ve yasalar gelir. Bunların dengeli varlığına dayalı bir kollektif düşünme ve yaşayışın, kısaca adaletli bir yönetimin gerçekleştirilmesine çalışılmalıdır. İşte bu kollektif düşünme ile bu kollektif yaşayış ve yürütmenin kalitesi, yönetime katılan insanların seviyeleri ile; demokrasinin gelişme hızı ise, o insanların öğrenme hızı ile orantılı olacaktır. Her ne kadar felsefenin temelinde insanın haysiyetine saygı göstermenin ve insan kişiliğinin değerine inanmanın yattığı görülürse de Masonluk, demokrasiyi bir ideoloji olarak değil, bir yöntem olarak uygular.

Şimdi, locaya dönelim. Bebek ana rahmini bir yıl erken bırakır. Çünkü, eksiğini, öbür canlı varlıklar gibi ana rahminde tamam-

layamaz, eksik doğar. Eksiğini, yani ayakta durmayı, düşünme ve konuşmayı, toplumun en küçük birimi olan aile içinde tamamlar. Bu bir yıl içinde imik 1 ile 2 cm. kadar aşağıya inerek ağız kelimeleri söyleyebilecek duruma gelir. Tekris törenlerinde ise, neofit (aday) düşünme odasından alınır; gözünün bağı çözülür; kuzey sütunundaki yerine oturtulur. Yeni bir aleme doğmuş, ham bir taştır. Bir yıl içinde, davranmasını, düşünme ve konuşmasını öğrenecektir. Bütün bu ham taşlar, Masonluğun gözünde eşdeğerlidir. Aday, bir yandan ham taşını yontar, bir yandan da loca çalışmalarına katılır. Çalışmalarda dolaştırılan teklif kesesine, her üye teklif atmak hakkına sahiptir. Öneriler, gündeme alınarak tartışılır. Her üyenin, üç kez söz almaya ve özgürce konuşmaya hakkı vardır. Sözü, ancak yasaları koruyan ve uygulayan saygı değer Üs kesebilir. O, adaleti temsil eder. Tartışılan öneriler, oya vurulup karara bağlanarak yürürlüğe konur. Her üye, bu Sürecin her aşamasına bütün varlığıyla katılır. Karar, kapsamı yönünden loca yararını aşıyorsa bütün Masonluğa mal edilmek üzere Büyük Kurul'a sunulur. Böyle bir proses, değişik koşullardan değişik biçimlerde etkilenmiş olarak çeşitli renklere bürünen düşünce ve görüşler, locanın oylama düzeninden geçerek locayı aydınlatacak olan nuru oluşturur. Masonluğun kendine özgü nuru olmadığına göre (R. I. S. 29). Nur, işte bu nurların toplamı, başka bir deyişle, düşüncelerin ortalaması, yani ağırlık merkezidir. Hakikat, işte bu ortalamadadır. Bu nurun parlaklığı, onu oluşturan ışınların şiddetine bağlıdır. Masonluğun, yönetiminde ve toplumsal hakikatin araştırılmasında bir metod olarak uygulanan bu demokratik sistem, çağın dinamik toplumuna en uygun düşen bir sistem olarak düşünülebilir.

Kaynaklar :

1. John Dewey - Kültür ve özgürlük
2. Prof. Dr. Behrent - Bugünkü Sosyo-Politik gelişme, Dinamik Büyüme ve Gelişme (Üniversitat dergisi)
3. İslâm Ansiklopedisi.

Yahudilik ve Masonluk (*)

Çeviren : Hayrullah ÖRS

En eski masonluk belgeleri apaçık bir Yahudi aleyhtarlığını belirtirler. O zamanlarda yapı localarına Hiristiyan olmayan kimse alınmazdı (bu tıpkı Müslüman memleketlerinde bazı esnaf teşekküllerine, örneğin dabağlıkta olduğu gibi, başka dinden kimsenin alınmayışına benzer). Bu durum Anderson'un, 1723 teki anayasasında, «Hiristiyan olmak» kaydını kaldırıp **«Bütün insanların üzerinde birleştikleri bir inanca sahip olmayı»** yeter saymasiyle değişti. Her ne kadar anayasa 1733 teki baskısında yeniden hiristiyanca bir karakter aldıysa da İngiltere Büyük Locası ilk şekli geçerli saymada devam etti ve din ayrılıklarını masonluğa alınmamak için bir sebep saymadı. Ama İngiliz localarına Yahudilerin girmeleri, başlangıçta gene de mümkün olamadı,

Edward I. zamanında (1290) İngiltereden bütün Yahudiler çıkarılmıştı, ancak Cronwell zamanında Hollanda'dan İngiltere'ye dönebilmek için teşebbüslere girişmişlerdi. Cromwell'i dinsel açıdan en çok düşündüren taraf, Kutsal Kitabın dediğine göre, bin yıllık Tanrı Devletinin kurulmasından önce Yahudilerin bütün memleketlere dağılmış olarak yaşamalarının gerekmesiydi. Ama Cromwell, Yahudilerin İngiltere'ye dönmelerine karşıda değildi. Hollanda'lı zengin Yahudierin para yar-

---

(*) Eugen Lennhoff/Oskar Posner'in «INTERNATIONALES FREIMURER-LEXIKON» adlı ansiklopedisinden alınmıştır.

dımında buundukları Charles II. İngiltere tahtına geçince artık Yahudilerin yeniden İngiltereye dönmelerine hiç bir engel kalmadı. Bu gelenlerin çoğu, İspanya'dan Hollanda'ya göçmüş, özellikle aydın, kimselerdi ve çarçabuk saygı gören bir topluluk meydana getirdiler. Bu sebeple daha 1723 ve 1725 te loca listelerinde Yahudi adlarına rastlamaktayız. Hatta Yahudilerin devamını kolaylaştırmk için, pazar günleri toplanan bir loca bile kurulmuştu. Bu loca Cheapside'da «Gül» meyhanesinde toplanıyordu ve üstadı, enfiye tüccarı Daniel Delvalle idi. (Daily Post gazetesi 22 eylül 1732 tarihli nushasında : Akşam, hiç bir yolda Hiristiyan sabbatını **«pazarını»** ihlâl etmeyecek yolda geçmiştir, demektedir) Bununla birlikte bu durumun bazı Hiristiyanların itirazını çektiği de anlaşılmaktadır, çünkü «Fog's Journal»in 7 ekim 1732 tarihli nushasında korkulur bir sokak hatibi olan Henley adında birinin «Yahudi masonlar»a karşı bir nutuk söylediği yazılıdır. O sırada Yahudiler arasında tütün ticaretinin çok yaygın olduğu anlaşılmaktadır, çünkü loca listelerinde görülen başka iki tütün tüccarının adları Bett ve Stainer'dir ki bu adlar en çok Yahudiler arasında görülmektedir. Daha 1650 de Amerika'da Rhode İsland'da bir locada kayıtlı ve İspanya'lı olduğu anlaşılan bir Yahudinin de bulunduğu bildirilmekteyse de bu haberin kaynağı pek de güvenilir gibi değildir. 1732 de Londra Büyük Locasının yıllık şenliğinde Salomon Mendez adında biri büyük teşrifatçılık görevindeydi. Antient'ler sadece Yahudileri kabul etmekle kalmıyorlardı, Ahiman Rezon'da (1756) gördüğümüz gibi, Yahudi locaları için ayrı bir dua da kaleme alınmıştı.

Bununla birlikte, Yahudilerin localara kabulu prensibine bazı localara uymadılar. Örneğin Tranquillity Lodge Nr. 18, 1791 yılında, «ebedi olarak» Yahudilerin locaya kabul edilmemelerini karar altına aldı, ama aynı loca uzun zaman uykuda kaldıktan sonra yeniden çalışmaya başlayınca, 1849 yılında Yahudi kardeşleri almaya başladı. Günümüzde bu loca (1939 yılında) hemen hemen baştan aşağı Yahudi kardeşlerden mürekkeptir. İngiltere'de âdet alan, locaların çeşitli ilgi alanlarına göre ayrışmaları sonucu olarak, burada tamamiyle Yahudilerin olan localar meydana gelmiştir. Bunun sebeplerinden en başta geleni, dini bütün Yahudilerin yiyecek ve içeceklerde uymaları gereken dinsel kuralların resmî mason ziyafetlerinde çıkardığı güçlüktür; bu yüzden Yahudiler kendi aralarında kalmak zorundadırlar. Ama bu ayrılış İngiltere'de hiç de kötü karşılanmaz, çünkü örneğin kimyacılar, hekimler, kösele tüccarları vb. lerin de ayrı localarda toplanmaları

orada doğal bir durumdur. Londra'nın Lord Mayor'u Sir Henry İsaacs böyle bir Yahudi locasının üyesiydi. Günümüzde İngiltere'de böyle birçok localar bulunmaktadır.

Amerika'da, özellikle New York ve Chicago'da sadece Hıristiyanları alan localarda bulunmaktadır. Ama bunlar genel yekûn içinde büyük bir yer tutmazlar; bundan başka, din ve mezhebe göre ayrılış Angloskason memleketlerinde derin bir anlam da taşımaz, çünkü bütün localar aynı büyük localara bağlıdırlar ve orada görev alışta bütün bu ayrıcalıklar göz önüne alınmaz; çünkü bütün büyük localar Eski Yükümler harfi harfine uymaktadırlar.

Yahudilerin Anglosakson memleketlerinde çok erkenden localara girebilmelerinin, ve Hıristiyan masonluk sisteminin henüz yerleşememiş olduğu dönemde tamamiyle eşit muamele görmelerinin sebebini onların bu memleketlerdeki durumları açıklar. Yahudiler, dinleri bakımından «Nonformist», yani devletin resmî kilisesine bağlı olmayan insanlardı. Ama Anderson de resmi kilise dışında bir mezhebin (İskoç Presbyterien mezhebi) papazı olduğu için, nonkorfistti. Yahudilerin bunun dışında bir ayrıcalıkları yoktu. İstedikleri yerde oturabilirler, ticaret yapabilirlerdi, sadece seçmek ve seçilmekte, bütün nonformistler gibi Yahudiler de tam haklara sahip değildiler. Ama İngiltere'de ne Yahudilerin zorunlu olarak oturacakları «getto»lar, ne Hıristiyanlarla evlenme yasakları, ne de başka aşağılayıcı kurallar vardı. Yahudiler Amerika'da, da İngiltere'deki haklarına, ta başından sahiptiler; bu sebeple Washington'un arkadaşları arasında birçok Yahudi bulunmaktaydı ve bunlar devlet katında ve ordudaki en üstün görevlerde kendilerini göstermişlerdi. Bu seçkin Yahudilerden mason oldukları bilinen 46 sından 24 ü subaydı. Bunlar arasında Washington'un yaveri albay İsaac Frank, binbaşı Nones, yübaşı de la Motta, yüzbaşı Le Leon, savaşta vurlarak ölen Baron de Kalb'i savaş alanından geriye taşıyanlar olarak anılmaktadırlar. Franmason Hyam Salomon ve Philadelphia'lı Robert Morris savaş için para yardımı sağlamışlardı, Michael Mayer Massachsett'in büyük ustasıydı.

Almanya'da

Almanya'da koşullar büsbütün ayrıydı. Şurasını da gözden uzak tutmamak gerektir ki Yahudilerin sosyal durumları burada ta 19. cu yüzyıl içlerine kadar çok ağır baskılar altında bulunuyordu (Örneğin Lessing'in arkadaşı Moses Mendelsohn yolculuk ettiği zaman, Yahudi

gümrüğü memurları ondan, Polonya öküzleri tarifesi üzerinden gümrük alıyorlardı!). Yahudilerin eşit haklara sahip olması akla bile gelmeyecek bir şeydi. Ama Alman locaları, İngiltere, ya da Fransa'da mason olmuş Yahudilerden Almanya'ya gelerek herhangi bir locayı ziyaret etmek isteyen Yahudilere karşı ayrı bir tutum almak zorunda kalmışlardı. Örneğin Hamburg'da 1749 yılında üç Portekizli Yahudi mason locayı ziyarete gelmişti. Schröder'in dediği gibi, protokolda bunu yasaklayacak bir madde bulunmadığı için, bunlar hiç itirazsız kabul edilmişlerdi. 1787 de Provincial loca, başkan Exter'in imzasıyle resmen, Yahudilerin konuk olarak kabul, edilemeyeceğini ilân etti. O sırada çıkmış, sonradan ortadan kalkmış olan bazı masonluk yollarının Yahudileri de almaya başlamaları üzerine 1788 de «İsraeli'ler masonluğa kabul olunabilecekler mi?» adı altında ve çok büyük yankılar uyandıran bir broşür yayınlandı. 1815 te, üç Berlin büyük locasının yahudileri almadıkları ve Yahudileri alan localara «Tolerans locaları» adı verildiği görülmektedir. Schröder bunun için, bu adın şeref verici olduğunu ve bu locaların davranışlarına itiraz edilemeyeceğini söyler. 1816 da, Hannover Bölge Büyük Locasının büyük üstadı von Beseler, assubay Meyer'in masonluğa kabulünde sakınca olmadığını bildirmişti. 1837 de Wesel'de, dokuz Yahudi masona : «Biz, kabulleri için biz başvuran İsraelilerden yasalarımız gereğince genel balotaj yükümlülüğü dışında herhangi bir talepte bulunmanın gerekmediğine inanıyoruz» denmişti. 1841 de Harry Lipschütz adında bir simsarın balotajı yapılmıştı. Bunun sonucunda 20 siyah bul çıktı; bunlardan 17 sinin dinsel sebeplerden ileri geldiği sonradan saptanmıştı. Büyük locanın kararı namzedin alınmasında hiç bir sakınca olmadığı yolundaydı. Musevî dininden bir kardeşin kabulü yasalara ve ilkelere aykırı değildi. Balotaj hükümsüz sayıldı ve Lipschütz kabul edildi. Böylelikle Hamburg Yahudileri masonlukta eşitliğini kesin olarak ilân etmiş oluyordu; buna karşılık, vatandaş olarak eşitlikleri ancak bundan yedi yıl sonra, 1848 de kabul edilebilmiştir.

Başka sistemlerde Yahudi probleminin çözümlenmesi daha yavaş oldu: «Üç Dünya Küresi» nin üstadı, 1763 te sadece Hıristiyanların mason olabileceklerini resmen bildirdi. 1766 da Frankfurt'taki «Zur Einigkeit» locası, Kassel'de yeni bir loca kurulması isteğini, kurucular arasında bir «İsrael oğlunun» bulunduğu gerekçesiyle reddetmişti. 18. ci yüzyılın sonunda Berlin'de bir «Tolerans locası» kurulduysa da yaşayamadı. Yahudilerin eşit yurttaşlık haklarına kavuşmaları için o kadar uzun ve çetin mücadelelerin olduğu Frankfurt'ta «Eklektik Büyük Lo-

ca», önceleri, Yahudilerin masonluğa girmelerine kesinlikle karşı koydu. Fransa'da tekris edilmiş olan Frankfurt'lu Yahudiler bu yüzden, 1808 de Fransa Grande Orient'ına bağlı «L'Aurore naissant» ve «Zur aufgehenden Morgenröte» localarını kurdular, bunlar günümüzde de (1932 de) çalışmalarını sürdürmektedirler. Ünlü yazar Ludwig Börne, hikâyeci ve romancı Berthold Auerbach, hukukçu ve politika adamı Gabriel Riesser gibi kişiler bu locaların üyeleriydi. Bu localar, Napoleon imparatorluğunun yıkılışından sonra Fransa ile olan ilişkilerini kesmek zorunda kalınca, Eklektik Büyük Locanın Yahudi almamaktaki ısrarı karşısında, İngiltere büyük ustadı Sussex dukasından patent aldılar. Locanın Londra'daki mümessili olan tüccar Anton Wolf dukanın huzuruna kabul edildiği zaman bir teşekkür nutku söylemişti; Büyük Üstadın buna verdiği karşılıkta harfi harfine şu sözler de vardı: «Bu kuruluşla sadece Frankfurt'ta değil, bütün Almanya'da yeni bir çağın açılmasını istiyorum, çünkü gördüğüme göre orada aydınlanma ile ilerleyecek yerde geri gidilmektedir.

Bu kuruluşun başka locaları memnun edip etmeyeceğini düşünmüyorum... İngiltere Büyük Locasının ik, ana localar olarak tanıdığı locaların öteki localara karşı utanacak hiç bir yönleri yoktur!»

Hannover büyük locası tam bir tolerans ilkesine dayanarak çalışmaktaydı ve bu yüzden 1866 da Eski Prusya büyük locaları arasına alınmakta zorluk çekmişti. Daha 1848 den önce, Saksonya büyük locası Yahudileri kabul etmekteydi. Bayreuth büyük locasının da tutumu böyleydi. En büyük mücadele 1844 te Frankfurt'ta oldu, 1844 te insanlık ilkesi burada en katkısız şekliyle zafer kazandı. Localara gönderilen «Ayrıntılı Açıklama» da şöyle deniyordu: «Masonlar tek Tanrının müminleri ve ona tapanlar olmalıdırlar, çünkü bütün insanlarca üzerinde birleşilen din yolu sadece budur. Her mason kendi özel inancı ve imanında serbest olmalıdır.» ...

İmparator Friedrich III. «Yahudi düşmanlığı yüzyılımızın yüz karasıdır» demişti. Kendisi henüz prens iken bu mücadelelere katılmak fırsatlarını bulmuştu. 1857 de İngiliz prensesi Victoria ile nişanlandığı sırada İngiliz locaları Yahudi kardeşlerin ellerinde İngiltere Büyük Locasından alınma belgeler bulunsa bile Prusya'daki lacaların çoğuna ziyretçi oarak kabul edilmediklerini biliyorlardı. İngiltere Büyük Locası bunu protesto etmiş ve kardeşçe iişkileri keseceğini bildirmişti, ama bundan bir sonuç alınamamıştı. Prens Friedrich Wilhelm, nişanlısını ziyareti sırasında İngiltere Büyük Locasının bir toplantısında bu-

lunmak isteyince İngiltere Büykü Üstadı onu, gereken saygı ile, loca binasında kabul etti, ama ona, Prusya'lı kardeşlerin İngiliz localarını ziyaretlerine, onların da Musa dininden olan İngiliz kardeşleri eşit haklara sahip saymadıkları sürece müsade edilemeyeceğini bildirdi! Prens yurduna dönüşünde, bu çağ dışı yasağı kaldırmak için çalışacağını vadetti.

1874 te Büyük milli ana loca «Drei Weltkugeln» (Üç Dünya Küresi» Yahudiler için ziyaret müsadesini verdi, ama locaya üye olabilmelerini reddetti (Teklifin kabulü için gerekli üçte iki çoğunluk elde edilememişti; oylar 64 olumlu, 45 olumsuz çıkmıştı). 1876 da bu oran 88:57 oldu. Bunun üzerine «Drei Weltkugeln»in Millî Büyük Üstadı general von Etzel ilerici görüşünü büyük locasına kabul ettiremediği için, masonluktan istifa etti. Buna karşılık Royal York büyük locasının büyük üstadı Herrig ana tüzüğün değiştirilmesi ve kabul için dinin bir engel olmaması ilkesinin kabulünü kendi büyük locasında sağlayabildi.

«Drei Weltkugeln»in 1881 de Hollanda Büyük Doğusuna yazdığı bir mektupta: «Biz de sizin gibi, İsraeli'lerin localarımıza kabulünün yasak oluşunu, masonluğun ana ilkeleriyle uzlaşmaz bir durum olarak görüyoruz ve bu engellerin çok uzak olmayan bir gelecekte ortadan kalkacağına inanıyoruz» denmekteydi. Alman Masonları Büyük Landesloge'si Yahudilerin ziyaretçi olarak kabulüne izin vermişti. Royal York'un büyük üstadı Herrmann Settegast (Profesör, büyük Alman bilgini), Yahudilerden mason olmak isteyenlere gereksiz zorluklar çıkarıldığından şüphelendiği için 1889 da istifa etmişti. Eski Prusya Büyük Localarından, sonunda yalnız «Drei Weltkugeln», Hıristiyan olmayan masonların ziyaretine müsaade etmek, ama onları loca kardeşi olarak kabul etmemek yolunda ısrar etmiştir (1974 yılında da durum böyledir), geri kalanların hepsinde Yahudi üyeler bulunmaktaydı.

Alman büyük localarının tutumu daima dış düşünce ve politika akımlarının etkisine bağlı olmuştur. Dünya Savaşı öncesinde Yahudi düşmanlığı, Stöcker, Alhwardt vb. lerin önderliğiyle en yüksek noktasına erişince, Alman masonluğu da bu akımın dışında kalamadı. Büyük çapta bir insan dostu ve Hıristiyan locaları sisteminin en büyük muarızlarından biri olan Johann Gabriel Findel'in derlenerek yayınlanan yazıları arasında onun bile Yahudi namzetlerden, tıpkı en karanlık Ortaçağda olduğu gibi, ayrı bir yemin istenmesini savunan parçalar vardır. Dünya Savaşından bu yana gelişen çok güçlü halk Yahudi düş-

manlığı akımından (Nasyonal sosyalizm) tabiatiyle Alman masonluğu da etkilenmeden kalamazdı. Masonluk düşmanlarının masonluğu milletler arası yahudiliği bir aracı olarak gösterme yolundaki saldırılarına bazı büyük localar, kanıdan çok oportünistlik, günün geçer görüşlerine uymanın daha kârlı olacağı görüşü, yüzünden katılmışlardı ve hâlâ da öyledirler. «Zur Freundschaft» (eski Royal York) adındaki Prusya büyük locası yeniden Hıristiyan sistemine döndü. Birçok locaların iç tüzükleri, ta ırk ilkelerini benimsemeye kadar varan değişikliklere uğratıldı. Alman Büyük Localar Birliğinin dağılışında (1928) başta gelen sebeplerle birçok localar insanî (Humanitaire) sistemden ayrılarak Hıristiyan sistemine geçti. Yahudi problemi-açıkça söylenmese bile-Dünya Savaşı sonrası Alman masonluğunda yeniden, bütün şiddetiyle ön plana geçmişti.

Yahudilerin masonluktaki payları

Eğer karşı tarafa inanmak gerekirse bütün Yahudilerin mason ve bütün masonların Yahudi olmaları gerekir. Bu konuda insanı en çok güldüren yazılar, Amerika Yahudi locaları üye listelerinin -sözde- ifşa edilişleridir! Bu üyeler elbette sadece Yahudiler olacaktır. Ama bunlar, tüm Amerikan masonlarına oranla çok azınlıkta oldukları için, bu iddia, Londra'da bulunan ve sadece kömürcülerin girdikleri locaya bakarak bütün masonların kömürcü olduklarını iddia etmek kadar gülünçtür. 60.000 den fazla üyesi bulunan «Eski Prusya Büyük Locaları»nda günümüzde hemen hemen hiç Yahudi yoktur. Darmstadt, Saksonya, Deutsche Bruderkette büyük localarının 10 000 kadar olan üyeleri arasında pek az Yahudi vardır; öteki üç Alman büyük locasında Yahudilerin oranı, genel nüfustaki oranlarının çok altındadır. Ancak bazı büyük şehirlerdeki localarda Yahudiler oldukça kalabalıktırlar. Bu da anlaşılmayacak bir şey değildir: Alman büyük şehirlerindeki locaların çoğu Hıristiyan sisteminde çalıştıkları için Yahudiler, kendilerine açık bulunan belirli localara toplanmışlardır. Bu sebeple tek tek kimi localarda Yahudilerin oranı daha yüksek bir düzeye erişmiştir, ama tüm masonların sayısına göre oran son derece düşüktür. Başka memleketlerde de aynı durum görülmektedir. Büyük Amerikan şehirlerinde kimi localarda Yahudiler hatta çoğunluktadır. Buna karşılık 1000 den fazla üyesi bulunan, Detroit'teki Palestine (Filistin) locasında tek bir Yahudi yoktur. Hasım taraftan boyuna **B'nai-B'rith Tarikatı** masonluk olarak gösterilmektedir. Ama B'nai-B'rith'in Almanya'ya girişinin, Alman localarında Yahudi düşmanlığının gelişmesinin ve birçok

localardan Yahudilerin çıkarılmasının sonucu olduğu uutulmuş gibi görülmektedir; localardan kovulan bu masonlar, Amerika'da gelişmiş olan bu, ne ritüel, ne de amaçlar bakımından masonlukla alış verişi olmayan Yahudi millî kuruluna sığınmışlardır. Alliance İsraélite»le de masonluğun hiç bir ilişkisi yoktur; sadece, amacı Yahudileri korumak olan (Okul ve hastahaneler) bu derneğin başkanı Yahudi Cremieux, aynı zamanda masondu. Ama, her zaman ispatlanabilecek bütün bu gerçeklere karşın, ön yargılarla yetişmiş olan insan ruhlarına işin doğrusunu anlatmaya çalışmak hemen hemen ümitsiz bir teşebbüstür; çünkü kitle, ruhunun boşalma ihtiyacını heyecan yolunda arar, eleştirme yoluna asla gitmez. Bu yüzden de general Ludendorff'un, Fransız de Poncin'in, Rus Schwartz-Bostunitsch'in vb. in «gizli» dünya güçleri Yahudi-Mason ve Cizvitlerin yarattığı ve amacı ırkları bozmak, proleterleştirmek ve nüfusu azaltarak şeytanın egemenliğini sağlamak olan, dünyaya karşı bir suikast tasarısını rahat rahat benimser.

Yahudi aleyhtarlığını reddeden İtalyan Faşizmi de 1931 de, Vatikan'ın masonlarla bir olarak faşizmi yıkmak istediği yolundaki iddiasıyle, dolaylı da olsa, bu akıma katılmıştır. Yahudi-Mason-Cizvit zinciri, halkalarının yerlerinin değiştirilmesiyle büyük bir çeşitlilik almaktadır: Örneğin Fransız milliyetçi basını için Yahudi-Mason, Faşistler ve İngilizler için Masonlar ve Cizvitler, Ludendorff'a göreyse her üçü söz konusudur. Neden? Çünkü bir sloganın meydana getirdiği kısa devre ile, düşünmenin kontroluna baş vurmaksızın ruhsal boşalmayı sağlamak ve dünya tarihinin «Büyük Bilinmez»ine hiç değilse bir ad verebilmek rahattır da ondan!

Yahudi Ritüeli

Özellikle Ludendorff. Mason ritüelinin salt Yahudi âyini (Yahudi yapma töreni) olduğu görüşünü savunur. Mason ritüelinde kutsal kitaba bağlanan kısımların bulunduğu bir gerçektir, iki direğin adları Süleyman Mabedindekilerdir. Ama ritüelde geçen İbranice sözcüklerin hepsi ya eski yapı zanaatcıları localarından kalmadır, ya da 18. ci yüzyılda mason olan Hıristiyan din adamları ve bilginleri tarafından konulmuşlardır; bunların çoğu da, daha fazla Hıristiyanca olan, yüksek dereceler sisteminde görülmektedir. Örneğin Hamburg Büyük Locasının mühründe İbranice «Khokmo» (Hikmet, bilgelik) sözcüğü bulunmaktadır. Bu büyük locanın kuruluşunda Yahudilerin ne kadar rolü olabileceğini yukarda anlatmıştık: Yahudi yoktu ki rolleri olsun.

Hayat ve Tesadüf

Ulu SUNGU

İnsan yetenekli görünüşüne rağmen, aslında âciz bir yaratıktır. Yok olmanın, doğa kuvvetlerinin ve bilhassa organik acıların dayanılmazlığı isanoğlunu korkak yapmıştır. Hayvanlar bu korkularını belirli savunma yolları ile bertaraf ederler, fakat ardıllarını korumak için bir yol bulamazlar. İnsanoğlu ise kendini ve ardıllarını korumak için örgütlenmiş, toplum halinde yaşamaya başlamış, teknik araçlar icat etmiş, organik acılarını dindirmek amacıyla da bir çok yeni tedavi şekli geliştirmiştir. İnsn kendini koruma savaşında, çağımızda gelmiş olduğu en yüksek düzeye rağmen yine de endişelerinden tam olarak kurtulamamıştır.

Bu korkuların yanında, girişimlerindeki başarı ve başarısızlıkları, bir kazada bazı kimselerin ölüp diğerlerinin kurtulması, aynı ameliyata alınan hastalardan bir kısmının sonuçlarının başarısız olması ve buna benzer birçok nedenleri bilinemiyen olayı insan, manevî bir takım kavramlara bağlama eğilimindedir. Bu anlamlar talih, kader, tesadüf gibi şekillerde günlük yaşantıya etkili bir şekilde girmiştir. Bu olayların esas nedenlerini aramak yerine, bunları kadere bırakmak hem daha kolay, hem de olumsuz biten olaylarda bu sonuçları elde olmayan bir gücün sorumluluğunda aramak insana büyük bir rahatlık verir. tesadüf diye adlandırılan olaylar, insan yaşamında önemli bir yer tutar. Bunların önem derecesi toplumun kültür seviyesi ile orantılıdır. Bazı toplumlarda bu rastlantılar «alın yazısı», «kader» gibi ilâhî anlamlara bağlanmıştır.

Tesadüflerin analizine girmeden, tesadüf ve yakın ilgisi nedeniyle kader kavramları açıklanacak, sonra da değişen düşünce şekillerinin bu kvramlara olan etkisi gözden geçirilecektir.

Terminolojik anlam olarak, sebebini bilmediğimiz sonuçlara tesadüf denir. Bu sonuçların nedenleri çok sayıda veya karışık olduğundan hemen bulunamazlar. Eğer, tesadüf, insanın saadet veya felâketi ile ilgisi ise buna talih, baht, kısmet denilir.

Kader: Arapça, ölçerek takdir etme; Lâtince, «Fatum» itiraz edilemez surette emir vermek, Pehlevî metninde de «başlangıçtan itibaren emredilmiş olan» anlamına gelmektedir. Tanrı bilimcilere göre ise tanrının kendi iradesini uygulamadan evvel takdir ve hükmetmesi demektir.

İnsan, doğal baskıların etkisinden kurtulabildmek amacıyla kader ve tesadüfün mistik kurtarıcılığına sığınmayı rahatlatıcı bulmuştur.

Doğada sebep-sonuç yani nedensellik kuramının gelişemediği devrede olayların bütün nedenleri ilâhi güçlere ve tesadüflere bağlanıyordu. Çok tanrıcılık döneminde, kader, tanrısal bilgeliğin de üstünde ve mevcut ilâhlardan da yüce bir güç olarak tanımlandı. Herodot «bir ilâh bile mukadderata karşı gelemez» der. Ancak eski Yunan pozitif anlayışı, bu dönemde bile, Aristo'ya «Kader, alemi yöneten kanunların tümüdür.» dedirtebilmiştir. Dualist okulun ilk çağ filozofları evrende aşk ve kin, hayır ve kötülük, nur ve karanlık, akıl kanunları ile buna direnen doğa kanunları ikiliklerini esas alarak, kaderi bunlardan birinin son zaferi olarak nitelerler.

Kitaplı dinlerin ortaya çıkması ile eski Yunan özgür düşünce şekli kaybolmuştur. Kitaplı dinlerde tanrının gücü her şeye yeter, hiç bir şey onun emri dışında olamaz ve her şey onun nazarında önceden belirlenmiştir. Bu şekilde toplumsal özgürlük yok edilmiş ve tanrının öncel bilgeliği (predestiation) her şeye hâkim olmuştur. Hayatı, ahrette esenlik aramak için vasıta sayan bu görüşler, düşünce ilkelerini doğa ve insandan uzaklaştırmıştır. Luther, Calvin gibi reformcular, Diderot gibi materyalistler beşerî hürriyeti tamamen reddettiler. Hint dinlerinde «Muktedir olmak yoktur, insan kontrole malik değildir, bütün canlılar iktidarsızdırlar, tabiatın etkisi altında insan kendi amacına götürülmüştür» gibi fikirler bu etkiler altında gelişmiştir. Bu ortodoks fikirler islâm düşüncesinde Cebriye okulunun kurulmasına yol açtı.

Bu okul görüşünce, insanoğlunun bütün işlemleri Levhimahfuz denilen bir tabloda önceden belirlenmiştir ve değişmez.

VI. yüzyılda İran'da Gundişapur medresesi eski Yunanı canlandıran ilk ışık oldu. Bu aydınlanma ve insan aklının, âcizliğini kabul etmiyerek susmaması sonucu dogmatik düşüncenin paradoksları görülmeye başlandı. Eğer bütün hareketleri önceden belirlenmiş ise, onları doğru yola yöneltmek için ayrıca cennet, cehennem vaadlerine ve peygamberlere ne gerek vardı? Kullarını cehennem azabına sokmak için neden kötülüğü yaratıyordu? Bu düşünce şekli toplumsal terbiye ve ceza sistemi ile de çelişkidedir. Yaradanın kula yapmasını önceden belirlediği bir suç için dünyevî bir cezaya lâyık görülmesi çok gariptir. Kader değişmiyeceğine göre ibadet, tövbe ve çalışmak anlamsızlaşmaktadır. Bu düşünce, miskinliği arttıran, ilerlemeyi durduran ve önceden belirlenmiş kaderi okuma sanatı olan falcılık, evliyalık gibi düzmece mesleklerin ortaya çıkmasına yol açan bir düzen kurmuştur.

Bütün bu çelişkilerin sonucu, VIII. yüzyılda, Abbasiler devrinde, eski Yunan dışında, tarihte ilk olarak, akıl dogmatik düşünceye hakim olmaya başladı. İslâm âleminde ehli bidat veya kaderiye denilen heterodox okul kuruldu. Bu okula göre, insanlar davranışlarında tamamen hürdürler. Hareketlerini hiçbir doğal veya ilâhi zorunlukla yapmazlar. Bundan dolayı da bütün hareketlerinden sorumludurlar. Ceza ve mükâfat insanların istiyerek seçtikleri iyi veya kötü işlemlere göre tayin edilir. Tanrı iyi ve kötü olan yolları göstermiş ve onları seçmeleri için kullarına akıl ve özgürlük vermiştir. Bu okul, ilâhi meselelerin halli için ilk defa akıl yolunu seçti. Schonenhauer «her şeyi hükümünüz altına almak istiyorsanız, aklın hükmü altına giriniz. Alemin en büyük harikası, dünyanın fatihi değil, kendi nefsinin fatihi olanıdır» diyerek aklını kullanabilme sanatının her şeyin üstüde olduğunu belirtmiştir.

Doğanın kanunlarında da akıl dışı bir kural yoktur. Nitekim E. U. M. nın yaratmış olduğu biyolojik doğada öncel bilgeliğe bağlı rastlantılara yer yoktur. Örneğin, doğanın bitki örtüsünün hepimizi büyüleyen yeşil rengini ele alalım. Evrenin bu yeşil rengi yaprak damarlarında dolaşan magnezium ionuna bağlıdır. Bu yeşil renklidir. Ödevi de gün ışığını kullanarak özümleme yapmak ve bitkiyi yaşatmaktır. İnsan damarlarında ise demir ionu vardır. Bu da havadaki oksijeni tartarak iç hücrelerdeki ocakları yakmak ve insanı yaşatmak gayesi güder. Bunda rastlantı, kader özgürlük gibi anlamlar yok, amaç vardır. Bu olay tesadüfen bir başka türlü olamaz. Bu normal düzende kış ortasında çiçek aç-

tığı, ağaçların yürüdüğü ve buna benzer olaylara hiç rastlanılmamıştır. Bunlar E. U. M. nın doğayı yöneten değişmez kurallarıdır.

Bu örnekler, bize doğal kanunlarda rastlantının değil, amacın causalité - nedensellik'in rol oynadığını göstermektedir. Nitekim, bu olaylar zaman, mekân ve şekil bakımından hiç değişmemektedirler.

Ancak, doğada, her zaman aynı sebep belirli bir sonucu vermemektedir. Oysa, sebep ve sonuç arasında kat'i ilişki göstermeyen, zaman, mekân ve şekil bakımından hep sabit olmayan ve bu şekilde de doğal zorunlu olaylardan ayrılan tesadüfler de evrende elbette vrdır. Genellikle rastlantıları açıklamak imkânsızdır. Belki, ilerde ihtimaller hesabı veya yeni bir bilim dalı rastlantıları formülleyerek kanunî kesinliğe kavuşturacaktır.

Büyük şair Abdülhak Hamit (Ölü) adlı eserinde :

Tesadüfün de, derim nam ü şanı kanundur,
Bugünkü namı tesadüfse, neyleyim kaderin.
N'olurdu bir taraftan çıkaydı nur-i sekâ,
Mevaddı akl ile memlû duran şu reh-güzerin.

beyitleriyle tesadüfün de bir kanunu olacağını ve akıl maddeleriyle dolu olan şu evrenin bir tarafından yüksek bir zekâ çıkarak bu meseleyi halletmesi gereğini sezmiş ve bizim ifade gücümüzün çok üstünde bunu belirtmiştir.

Nitekim, çağımızda sebep-sonuç arasındaki ilişki ile tesadüf olaylarının bilimsel analizine girilmiştir. Bu düşünceye göre, sebep ile sonuç arasındaki zaman ne kadar kısa ise bu olay tesadüften o kadar uzaklaşmakta ve kesin zorunlu olaylara yaklaşmaktadır. Aksine, ikisi arasındaki mesafe uzadıkça araya giren diğer olay üniteleri sebep-sonuç ilişkisini karıştırmakta ve sonuç tesadüf tarafına yaklaşmaktadır.

Düşünce şekillerinin bu evriminde rol oynayan en önemli faktör özgürlüktür. Özgürlük insan aklının ürünüdür. İnsan, etkisinden kurtulamadığı kader ve tesadüf inançlarının üstünde özgür olduğu sürece insandır. Sevgi, kahramanlık, diğerkâmlık gibi insan değerlerinin çıkış noktası özgürlüktür. U. M. ın yaratış anlamına karşıt olan savaşlar, cinayetler, batıl inanışlar özgürlüğe de aykırıdır. Özgürlüğün olduğu yerde aklın egemenliği, sevgi ve dostluk vardır. Özgür akıl, olayların açıklanmasında batılı değil, müsbet ilim ve mantık yolunu seçmiştir.

Akılcılık ve nedensellik sadece katı birtakım kuralları esas alarak bizi

U. M. ı terk etme yoluna mı götürmektedir? As... Örnek modern bilimin kurucularıdır. Kepler, Luther'ci bir mistikdi Slilée büyük geometrici diye adlandırdığı tanrıya kuvvetle inanırdı. Voltaire incillere saygılı fakat papaz düşmanıydı. Zaten, hakikatı büyük bir aşk ile arayan bilim yolcusu ile, tanrısal aşkı gerçek anlamıyla arayan yolcunun yolları pek farklı değildir. Bir ayette «Tanrıdan ancak kullarının bilgin olanları korkar (Patır 28) denilerek, bilimle yaradanın yolunun paralelliği gösterilmektedir.

Bunu mesleğimden edindiğim bir esinleme ile kuvvetlendirmek istiyorum. Kalp ameliyatları lie uğraşan bir hekim olarak, kader, şans, alın yazısı gibi konulara yakınlık duymamak ve bunların etkisinde kalmamak imkânsızdır. Ameliyatlara bazı ilahi uğur sözcükleri söylemeden başlıyamayız. Ancak, bu sözcüklerin başarılı sonuç üzerinde etkisinin ne olacağını bilmeyiz. İçtenlikle bildiğimiz tek şey konuya tam hakim olma gereğidir. Başarılı geçen bir ameliyattan sonra hasta kaybedilebilir. Çünkü, doğanın egemenlik alanında, doğanın değişmez kanunları geçerlidir. Biz besmele ile kendimizi teselli ederiz, fakat doğanın düzeni tedavi zincirinde en ufak eksikliği affetmez. Ancak bilgimizi arttırmak yoluyla meslekî kötü tesadüf ve şanssızlıkları sadece azaltabiliriz. Böylece de insanların acısını dindirmek ve hayat kurtarmak savaşında daha başarılı oluruz. İnsan, canla bedenin birleşmesinden meydana gelmiştir. Burada beden, fizik, kimya, fizyoloji ve doğanın kurallarına sıkıca bağlı biyolojik yaratıktır. Can ise, insanın düşünen, yaratan, seven, özgür tanrısal yanıdır. Birinin acısını dindirmek, can ve onun mutlak sahibi olan yaradanı mutlu kılmaktır. Şifa ancak doğanın özel bazı kurallarını, örneğin tıbbı iyi bilmek ve uygulamakla sağlanacağına göre, bu bilimsel kurallar bizi U. M. a yaklaştırmaktadır. Bu kuralların sağladığı düzende katılık, hissizlik ve U. M. ı duymama yok, aksine insanı ve O'nu mutlu kılma gayesi vardır. Spinoza «nerede ilâhi bir kudretten söz edilirse orada ilâhi kudretlerin tabiat kanunlarından ibaret olduğunu görürüz. Tabiat kanunlarının tabiî nedenlerini bilmesek ilâhi kudreti de bilemeyiz» der. Din ne olursa olsun özgür akıl daima en doğruyu gösterir.

Akıl, kuvvet, güzellik üçgeni içindeki bu çatı altında hakikat peşinde koşan kardeşleriz. Burada, hakikata varma yolumuz «düşünce, söz ve işlerimizi, tanrının en büyük vergisi olan aklın ve edindiğimiz tecrübelerin ışığı altında gözden geçirmektir.» Bu kuralda, batıl ile açıklanan tesadüf ve kader anlayışına yer yoktur. Olsa olsa büyük şairin de-

diği gibi bu olayları kanunlaştıracak bir nur'i zekâ henüz ortaya çıkmamıştır. Belki de evrenin sonuna değin tesadüf olaylarını kanunlaştırmak imkânı olmayacaktır. «İlim, tabiatın son sırrını keşfedemiyecektir. Çünkü en son bir tahlilile anlaşılıyor ki biz kendimiz de tabiatın ve bunun sonucu olarak da, keşfetmeye çalıştığımız sırrın bir parçasıyız» diyor Max Planck.

Bu düşünce, araştırma ve keşfetme gayretlerimizi durduramaz. Sona varılsın veya varılmasın ileri atılan her adım mutsuzu mutlu, hastayı iyi, karanlığı nurlandırma savaşıdır. Bu savaş, kötü talih ve aksi tesadüf diye nitelendirdiğimiz bir çok olayı önlemezse bile sayısını mutlaka azaltacaktır.

U. M. ın ahenkli düzeninde, tesadüflerin en iyisi ile karşılaşmanızı dileyerek sözlerime son veriyorum.

İnsan bir şeyi sevmedikçe, onu anlayamaz, öğrenemez.

Geothe

Meditasyon Sanatı (*)

Çeviren : Nedim KENTER

Yüzbinlerce insan eski bir disiplin sayesinde hayatlarının en heyecan verici serüvenine başlıyorlar. Kendilerini keşfedilmemiş dünyalara götürebilecek, içimize bir yolculuğa.

Ardis Whitman

Tanıdığım bir aile vardı. Onbeş yaşlarındaki kızlarını bir yıl kadar önce yazlık bir gençlik kampına göndermişlerdi. Kızlarının yüzmede, ata binmede ödüller kazanıp öyle döneceğini beklerlerken çıka çıka sakin, temkinli bir kız döndü geldi. Eve dönüşünden sonra her akşam, yemekden sonra odasına çekilip yarım saat kadar kapanıyordu. Bir seferinde annesi kızının kapısını açıp içeri bakınca, onu elleri kucağında, gözleri bir mum ışığına dikilmiş, sessiz, sedasız oturur gördü.

Ne yapıyordu böyle acaba? Kızı, «Meditasyon yapıyorum, anneciğim» cevabını verdi ve bunun kendini daha bir sükün içinde, hem kendisiyle hem çevresindeki dünya ile daha bir barış içinde hissetmesine yardımcı olduğunu, bir çok kimselerin de meditasyon yaptıklarını ilâve etti.

(*) Readers Digest mecmuasından alınmıştır.

Söyledikleri bir gerçekti. Örneğin, bakıyorsunuz, bir plajda etraflarında çığlıklar atarak eğlenen çocukların varlığından habersiz el ele oturmuş bir çift görüyorsunuz. Öbür yandan, Colorado'da yapılan dini bir festivalde yüzlerce gencin soğuk ve karanlıkda kilometrelerce yürüyerek, gün doğuşunda bir dağın tepesinde meditasyon yapmaya gittiklerine tanık oluyorsunuz. Onlardan yaşlı daha binlerce insan da bu konu ile ilgilenmekde gençlerden geri kalmıyorlar. Ev kadınları, iyileşmiş toksikomanlar, psikologlar, din adamları daha anlayışlı olabilmek için kendi iç dünyalarında yaptıkları araştırmalarda bugün garip ve beklenmeyen müttefikler olarak birleşiyorlar.

Bugünkü meditatörlerin çoğu ilhamlarını büyük şark dinlerinde bulurlar. Tahminlere göre bugün Amerikada çeşitli şark dinlerine bağlı yarım milyon insan yaşamakta hemen hemen hepsi de meditatif yollara başvurmaktadırlar. Bunlardan başka, sonradan Hintli bir keşiş olan Doktor Maharishi Mahash Yogi'nin «Transendental Meditasyon»u da vardır. Buna bağlı olanlar (ki sayıları beş yıl içinde yalnız Amerikada 200.000 e ulaşmıştır) günde iki kez meditasyona girerler ve sessiz olarak öğretmenlerinin kendilerine öğrettiği «Mantra»yı tekrarlarlar. Bu Sanskritce bir «ses» dir.

Ancak, şark teknikleri bu yeni akımın en güzel görünür delilleridir. Bu arada kiliselerde de eski meditasyon usulleri yeni bir popülariteye sahip olma yolundadırlar. Bugün bir çok kiliselerde ayinler meditasyonla başlamakta, meditasyonla sona ermektedirler. Küçük gruplar genellikle evlerde toplanmaktadırlar.

Meditasyon sanatının kültürümüzde sandığımızdan çok daha derin kökleri vardır. Bir lügat meditasyonu, «devamlı tefekkür» ve «dinî bir gerçek, bir sır ya da saygı veren bir nesne üzerinde zihni devamlı olarak düşünmeye vermek» olarak tanımlar. Aynı kelime, sonucunda yeni fikirlerin, yeniliklerin, kişilik değişikliklerinin doğabileceği çeşitli tahayyül hallerini tanımlamakta da kullanılır. Herne şekilde olursa olsun, bu gibi uğraşılar insanlık kadar eski ve evrenseldir.

Aldous Hoxley'in yazdığına göre «Nesnelerin özlükleri hakkında bilgi edinmek için, en eski devirlerden beri dünyanın her yanında meditasyona başvurulmuştur.»

Geçenlerde bir otobüsde okulunu yeni bitirmiş bir delikanlının

yanına oturmuştum. Meditasyon kurslarına devam ediyormuş. «En heyecan vericilerinden de daha heyecanlı bir macera bu,» dedi. «Ne bulacağınızı bilmiyorsunuz, ama her ne bulursanız, bu bulduğunuz hayatınızı değiştirecek biri oluyor.» Bu görüş geniş bir kitle tarafından da böyle kabul edilmektedir. Bir keşifler devri içinde yaşıyoruz. Define olsun, yeni bir yer olsun, birşeyler arıyoruz. Denizlerin diplerine iniyor, dağların tepelerini karış karış dolaşıyoruz. Hatta, hatta, yıldızlara doğru yolculuklara girişiyoruz. Aynı nedenle şimdi de kendi şuurumuzun derinliklerine, şuuraltımıza yolculuklara çıkmaya başlıyoruz. Bugünün meditatörleri, şuurumuzun derinliklerinde büyük bir macera, yeni bir görüş, mustarip hayatlara yeni bir şekil verecek, bir görüş yakalama peşindeler. Buna nasıl bir girişimle başlıyorlar? Bu yönde hemen hemen evrensel bir kaç sade tavsiyeleri var. Birincisi, başarılı bir meditasyon yapmak istiyen kişi, günde genellikle yarım saatlik bir zaman ayırmalıdır kendine. Bunun devamlı olarak yapılması şart. Çünkü sonuç kümülatifdir ve bir seansda elde edilmesi olanaksızdır. Meditasyonun yapılacağı yerin seçimi de önemli. Benim kendi özel anketime göre çok kimseler meditasyonu en başarılı olarak boş bir kilisede yapabiliyorlar. Tecrübeli meditatörler çoğunlukla doğal yerleri seçiyorlar. Örneğin bir orman, tenha bir sahil gibi. Her iki durumda da yalnız olmaya ve etrafın geniş olmasına gerek olduğu anlaşılıyor. En önemli nokta pozisyon. Meditasyonun çeşitli bütün teknikleri, samimiyet, iç huzur ve güçlendirilmiş bir kendini bilme hali yaratmayı ön görür. Hiç kimse, siklona kapılmış gibi sürüklenen bir zihnin derinliklerini göremez. Bunun için de, yüzeyde saçma gibi görünen, belli bir duruş şekline ve konsantrasyona gerek vardır. Bu gibi gerçekler günlük üzüntülerin fırtınasını dindirmek için konulmuştur.

Bu gerçeklerin faydaları da yok değil. İnsanın bağdaş kurup yere oturması şart değil. Arkası dik bir iskemleye de oturabiliriz. Zihni gevşetmek, rahatlatmak için en çok baş vurulan bir yol, vücudun herhangi bir çalışması, meselâ belki nefes alma hareketi üzerinde konsantre olmaktır.

Meditasyon günlük yaşantıdan kaçmak değil, aksine ona hazırlanmak demektir ve en önemli şey, geçirdiğimiz deneyden geriye ne getirebildiğimizdir. Meditatörler de, tıpkı inci avcıları gibi, şuurun derinliklerine dalarlar ve baha biçilmez mücevherlerle tekrar yüzerek suyun sathı-

na çıkmayı ümid edrler. Ne gibi cevherlerle örneğin? Aslında içimize baktığımızda neler bulabiliriz? Bir kaç örnek verelim.

PROBLEMLERİMİZE ÇÖZÜM YOLLARI : Bir konuya kendini mümkün olduğu kadar ve bütün incelikleri aydınlığa çıkıncaya kadar vermek yoluyla meditasyon günlük problemlerin çözümüne yardımcı olabilir. Aklî dengesi zaman zaman bozulan bir karısı, üç tane de buluğa ermiş haylaz oğlu olan bir adam, başı fazla sıkıldığı zamanlar, kendini tek tedavi yolunun teknesini alıp denize açılmak olduğunu anlatmıştı. «Dertlerimi, üzüntülerimi hiç düşünmüyorum o zaman. Güneşin deniz üzerindeki akislerine veriyorum kendimi. Yelkenin rüzgâr önünde eğilişini seyrediyorum. Benim gibi denizde olan diğer insanları, onların o anda neler düşündüklerini düşünüyorum. Sahile dönerken zihnim bir huzura kavuşmuş oluyor. O zaman herşeyi oldukları gibi görebiliyorum. Ve onlarla baş edebileceğime inanıyorum.

Meditasyon bundan fazlasını yapmasa bile yine de çok şeyler sağlamış sayılır. Birkaç yıl evvel psikoanalist «Erih From» Kanada'da yapmış olduğu bir konuşması sonunda, «Yaşantılarımızın problemlerine pratik bir çözüm» hakkındaki bir soruya, «sessizlik», cevabını vermişti, «hareketsizliğin tecrübesi. Yön değiştirebilmemiz için evvelâ durmak zorundayız.»

KENDİMİZİ BULABİLİRİZ : Problemlerin çözümü, meditasyonda ana okulu seviyesidir. Meditasyon insanın kendini bulması, keşfetmesi için de bir yol olabilir. Bir defa, kendi maddi varlığınız hakkında uzun bir süre konsantre bir sessizlik içinde oturduktan sonra hiç bir şey öğrenmemiş olmanızın olanaksızlığı bir gerçektir. Bir çocuk için onun vücudu onun ta kendisidir. Ama, her nedense, yıllar geçtikçe vücutlarımızla zihinlerimiz birbirlerinden ayrılırlar, birbirlerine yabancı olurlar. Meditasyon her ikisine de yardımcı olup onları tekrar bir araya getirebilir.

Yetişmiş bazı meditatörler, gerçekde vücutları ve vücutlarının sinyalleri üzerinde o kadar konsantre olabilirler ki, nefes alışlarını, kalp atışlarını bile kontrolleri altına alabilirler. Herhangi orta bir insan bile, yalnız başına, sakin bir düşünce içinde otururken, rüzgârın yüzünde hissettiği hareketi, kaslarının iradesi ile çalışması ve gerilmesi gibi sade araçlarla somut varlığının mücizesini yeniden ve daha kuvvetle duyabilir.

Meditasyon sırasında bizi biz yapan hatıralarımızı, geçmiş hayal-

lerimizi, rüyalarımızı ve tecrübelerimizi yeniden bulabiliriz. Yeterince meditasyon yaptığımızda bu unutulmuş detayların tekrar elde edilmesi kaçınılmaz bir gerçektir. Bir meditatör, yoğun bir seans sonunda «sadece hatırlamakla kalmadım, yeniden orada idim» demişti, «yine çocukdum. Gramafon çalıyordu. Ailemle birlikte sofraya oturdum, annemin eskiden yaptığı tatlılardan yedim.»

Meditasyonla herkesin bulduğu müşterek bir gerçek vardır; şu : Yaşantımız devamlı olarak bir değişme içinde geçmiştir ve bu değişmemiz devam edecektir. Birinin yazdığı bir mektubu hatırlıyorum: «Evlilik yaşantıma bir son verip vermemeyi kararlaştırmaya çalışıyordum. Bir zamanlar o kadar mutluyduk ki. Ama benim artık o zamanlardaki kişi olmadığımı idrak edebilmem için saatlerce, tek başıma düşünceye dalmam gerekdi. Eşim için de durum aynı idi. Bu nedenle, artık her neye karar verilecek ise bunu o zamanlardaki iki insan yapacaktı.

BAŞKALARINA ULAŞAN YOLU BULABİLİRİZ : Zihinlerimizdeki şuur akımı, başkalarında da aynıdır. Bu nedenle, içimize bakmakla, birçok şeylerin evrensel olduğu, bir çok şeylerin bizi başkaları ile birleştirdiği gerçeğine varırız. Gerçekten de bir çok kimseler bunun farkındadırlar ve onun için bir arada meditasyon yaparlar. Hiç konuşmadan, aralarından sıcak bir sevgi dalgasının geçtiğini hissederler. Hep benzer olduğumuzu, insanlığı hep birlikte paylaştığımızı bu hisle öğrenebiliriz. Gerçekten de ateşini birbirinden alan birer meşaleyizdir bizler. New York'lu bir psikiyatrist bir zamanlar, hiç unutamıyacağım şu lâfı etmişti; «Ne kadar derine inersek, birbirimize o kadar daha yakın oluruz.»

Tek başına meditasyon da birbirimizi anlamamıza yardım eder. Kısacası, kendimizi tanırsak başkalarını da tanımış oluruz. Anne Morrow Lindbergh, «Denizden Gelen Ödül» adlı kitabında şöyle der : «Ne ıssız bir ada ne de vahşi kayalıklar sizi sevdiklerinizden ayırabilirler; insan sadece zihninin ayak basılmamış yerlerinde ve kalbinin kuru çöllerinde kaybolmuş bir yabancı olarak dolaşabilir.

HAZ DUYMAYI ÖĞRENİRİZ : Meditasyonun en büyük ödülüne, içimizin derinliklerine indikçe daha fazla yaklaşırız. Haz duygusunu öğreniriz. Bir öğretmen, «Hayatdan elimizi ayağımızı çekmek için değil, hayatdan haz duymak için meditasyon yapıyoruz». Gerçekten, kendi ger-

çek kişiliğimiz meydana çıktıkça, kişiliğimizin aslında doğal olarak haz duymaya yatkın olduğunu görürüz. Eflâtun, «İnsanın ruhunda daima sakin bir nur vardır. Bu nur fırtına ve borada bir fenerin içindeki ışık gibidir» demişti.

SONSUZLUĞA ULAŞIRIZ : Meditasyonun en son ürünü daha güçlenmiş bir kendini bilirlikdir, hem kendimizi, hem başkalarını, he mde etrafımızı çevreleyen devamlı hareket halindeki dünyayı görmek, tanımakdır. Bir iş adamı, «işe giderken hergün vapura binerim,» demişti. «Ama denizi hiç görmedim. Başımı gazetemden kaldırdığım zaman gözüme hiç yeni yada farklı birşey çarpmazdı. Meditasyona başladıktan sonra çok zaman oturup denizi seyrettim. Ne kadar değişik bir deniz gördüm, bilseniz. Her an değişen kâh anber, kâh gümüş renge bürünen, kararan, yeşeren bir deniz.»

Dünyayı çok ve severek düşünürsek, onun içine daldığımızı onun farkına vardığımızı, onu hissettiğimizi keşfederiz; taşlar, tepeler cap canlı görünmeye başlarlar ki her şeyde bir anlam buluruz - toprakdaki tohumda, ağacın kabuğunda, çekirgelerin seslerinde..

Meditasyon, çevremizde yaşıyan bir dünyanın varlığını farketmemize yardım ettikten başka, görünmeyen güllerin kokularıyla dolu o görünmeyen dünyaya da bir adım daha yaklaşmamızı sağlar. Psikolog Claudio Maranju'nun yazdığı gibi, hepimiz biliyoruz ki bizler, ne tenimizin hudutları içinde başlayan ne de orada biten varlıklarız, bizler kozmosun birer parçası, hayat denizinin birer dalgası, oluşum şebekesi zincirinin birer halkasıyız. Hayatımız, şu veya bu şekilde olsun, bizi bütün yaşayan şeylerle ve Tanrı ile birleştiren bu sıhriyet ağını bulmaya çalışmakla geçer.

Meditasyonun bizi bu dünyanın ucuna kadar getirmesi, dua ile ayni şeydir. Cenneti alânın aslında kendi içimizde olduğuna, ve zihinlerimizle dünyamızı her ne idare ediyorsa, onunla aramızda bir bağlantı bulunduğuna inanmamıza olanak verir.

Meditasyon, herşeyi tedavi eden bir şey değildir. Ama doğru olarak yapılırsa, bize zihinlerimizin harikalar diyarını tekrar geri verebilir; bir elma ağacına çıkıp oturmuş, tek başına düşünen bir çocuğun mutluluğunu; aklı selimi kendileri için baha biçilmez bir inci sayan büyük düşünürlerin hazzını verebilir. Meditasyon, asırlar boyu, her ülkenin bir ucundan ötekine, binlerce insanını yeni bir güç ve yeni bir a-

maç sahibi yaparak hayata döndürmüştür. Yarınki dünyanın bugünkünden çok farklı olacağı hakkında bugün yaygın bir inanç vardır. Meditasyon bu değişikliğe bir hazırlanma başlangıcı olarak görülmektedir - bir hazırlanma yolu, bir yaşantıları, bu nedenlede dünyayı değiştirme yolu olarak görülmektedir

İnsan ve Hayat Muamması

Avni KARABECE

Dünyada üstün yaratık olarak bilinen insan, daha kendi varlığını dahi tam olarak tarif edebilmiş değildir. İnsanın görünen varlığı ile görünmeyen fakat bilinen kabiliyetlerini, bedenindeki enerjiyi ve bu enerjinin sebeplerini gereği gibi meydana koyan hakiki bilgilere henüz ulaşılmamıştır.

Tıp ilmi; insan hakkında oldukça köklü bilgilere sahip olmakla beraber, bu bilgilerin nedenlerini; insan vücudunu meydana koyan organları ve bu organların çalışma düzenleri ve birbirleri ile olan bağlılıklarını veya ilişkilerini kesin surette açıklayamamaktadır.

Derin ve devamlı etüdlerden doğan bir çok verimli çalışmalar sonucu, bazı hakikatleri ortaya koymuş görünüyoruz. Gerçek sandığımız bu olaylar, yeni buluşlarla değerlerini kaybederek yanlış oluyorlar. Bilim; hakikate doğru gelişiyor sanılırken, çalışmaların ilerici akımı ile bir çok değişimlere uğrayarak devam edip gidiyor.

Bütün bilgilerden elde edilen düzenler; insan vücuduna ve bu vücudun işlemesinden meydana gelen hayat kudretinin belirtisine tatbik ediliyor. Yeni buluşlar hayat sendromuna yeni problemler getiriyor.

Bu etüdler ve çalışmalar bitmez tükenmez bir sonsuzluğa doğru akıp gidiyor. İnsandaki bilmek ve öğrenmek isteği ve bu isteği doğuran «Merak» diye adlandırdığımız akıl kudreti, hergün birgün evvelden daha fazla araştırıcı kudret halinde, insanı daha çok çalışmaya teşvik ediyor. Neticede; Hkikat diye adlandırdığımız «Gaye»; fikir kudretinin olgunlaştığı nispetten daha geniş ve karmaşık problemlere doğru yayılıyor.

Bu yüzden; İnsan dediğimiz tüm ve mükemmel varlık «Muamma», «Enigme» olmaktan kurtulamıyor. Bu hale «Meçhul», «inconnu» demek doğru olamaz. Çünkü insan tüm karanlıkta kalmış bir varlık değildir. Meçhul, hiç bilinmeyen zulmette kalmış şeylere denmektedir. Kâinatta hiç algılayamadığımız varlıklar olduğu muhakkaktır, bunlar bizim için meçhuldür. Görülen hem de öyle açıkta olan ve ilk bakışta kolayca tarif edebileceğimizi sandığımız insanda, çözümlemeğe muvaffak olamadığımızdan, hayret ve hayranlığımızı arttıran bir «Muamma» ile karşılaştığımızı heyecanla görmekte ve bu muammayı çözümlemeğe uğraşmaktayız, insanı; hayat fışkıran bu muammayı çözebilmek değil, bir parça anlayabilmek ve bu anlayıştan; bir sonuç çıkarmak ve zevkine erişebilmek de bizim için ferah verici bir teselli oluyor. Böyle teselli verici bir merak güdümü ile kendi kendimize sorabiliriz: «İnsan nedir?.....» Genel olarak bu soru hakkında düşündüklerimizi belirtmeğe çalışmakda elbette fayda ummaktayız.

İnsan; Maddesi yâni bedeni ile; mânâsı yâni ruhu arasında ayırıcı kesin bir hudut olmamakla beraber bugün yine «İkilikçi-Dualiste» yönde mütalâa edilmektedir. Anatomik ve Fiziyolojik bilgilerle bedeni teşkileden organlar ve bu organların çalışmalarından doğan enerji ve işlemler çözümlenmeğe uğraşılmaktadır, insan vücudu, anatomik yönden mikroskopik olarak tümü ile bilinmektedir. Histolojik olarak da organların dokuları hakkında, mikroskopik incelemeler yapılmıştır ve yapılmaktadır. Dokuları meydana getiren «hücreler - les cellules» bünyeleri itibariyle bilinmektedirler. Vücuttaki organların, hepsinin hücreler toplumundan meydana geldiği ve bu hücrelerin, organların ödevlerine göre, özelliklere ve müşterek karakterlere ve yapılara sahip oldukları da görülmektedir.

Her hücrede bir (çekirdek - Noyaux), protoplazma kitlesi ve kendisini diğer hücrelerden ayıran çevre zarı vardır. Vücut organlarının hücrelerinde; bu organların ödev ve görevlerine göre, hususi karaktere ve şekle sahip müşterek vasıflar oluşmuştur. Hayrete şayandır ki:

Aynı organın içinde, aynı işi gören ve eşit bünyede olan hücrelerde dahi «Ferdî - Tekil» özellikler vardır. Bu hücrelerden hiç birisi diğerine tıpa tıp eşit değildir, ağaçlardaki yapraklar gibi...

Organlar, kendi bünyelerindeki hücrelerin toplum halindeki çalışmasından doğan kudretle; tüm beden kudretine «Hayat» belirtisine katılmaktadırlar. Bütün organlar, görev ve ödevleri ile bir birlerini tamamlayarak ve eylemlerini, yaşama eylemine katarak tüm kudret halinde «Hayat» denen sendromu meydana koymaktadırlar.

Vücuttaki «Hayat» eylemi; yaratığın isteği ve emri altında çalışan organlar gurubu ile, insanın kendi istek ve iradesi altında olmayan ve normal bir düzenle, kendi kendine devamlı bir surette işleyen organ guruplarının çalışmalarından meydana gelir. Birinci guruba «Hayvansal sistem» ikinci guruba «Bitkisel-Nebatî» sistem denmektedir. Örneğin; kalp kendi nizamlı sistemi ve buna ek olarak Sempatik ve Parasempatik denilen santral sistem güdümü ile, ferdin isteğine bağlanmadan çalışır. Hayatın başlangıcından sonuna kadar devam edecek olan kalp çalışması, dış etkilerden müteessir olur. Herhangi bir dış uyarı ile kalp, çabuk atar; (Helecan-Taşikardi) meydana gelir veya başka sebeplerle yavaşladığı görülür. Bütün bu zıt olaylar, insanın iradesi ve isteği altında olmaz. Bunlardan ötede, kalbin kendi iç ifrazı «Salgısı» vardır ki, bu ifrazın hakiki terkibi ve kalp adalesi üzerine olan etkisi hakkında henüz kesin bilgiye sahip değiliz.

Dimağ-Beyin; Genel olarak irademiz altında çalışan organları ayarlar gibi görünürse de, daha çok irademiz dışında işlediği bir hakikattir. Bir hesap problemini, irademiz altında beynimizi çalıştırarak çözebiliriz, fakat bazı zamanlar olurki; günlerce çalıştığımız halde çözemediğimiz bir meseleyi; birdenbire, irademiz dışında imiş gibi benliğimize ulaşan Doğuş diye adlandırdığımız bir işlemle kavrayarak çözümlediğimiz ve bundan derin bir zevk duyduğumuz da bir vakıadır.

Dimağın Fizyolojik çalışmasının henüz yüzde üç kadar bir kısmını bildiğimizi sanmaktayız.

İnsan, «Beden - Madde» ve «Ruh-Mânâ» diye kabul edilen ikilikçi bir niteliktedir... demiştik halbuki, «Vücut-Beden» denen cismanî varlığımız ile, Ruh diye adlandırdığımız mânâ varlığını kesin olarak ayırmağa imkân yoktur. Fiziyoloji nerede biter?... Psikoloji nerede başlar?... bir hudut ile ayırmağa kudretimiz yoktur. Son devirlerde Psikofiziyoloji deyimi altında, yeni ve çok derin bir ilim dalı meydana

konmuştur. Bu bilgi dalının deyişine göre; Ruh bütün vücudun tüm çalışmasından doğan ibr eylem olarak kabul edilmelidir.

Ruh nedir?... Bu varlığı tasarladığımız halde niteliğini bilemiyoruz. Ruh mevcuttur, bu muhakkak amma nedir?...

Çok eski devirlerden beri, bu konu üzerinde çok çalışmalar yapılmış ve münakaşalarla hakikate yönelmek istenmiştir. Her düşünür kendi görüşlerine göre açıklamalar yapmıştır. Felsefî Doktrinlerin esasları, hemen hemen bu görüşlere göre ayarlanmıştır. Bu konuda, Felsefî doktrinleri üç gurupta toplamak mümkündür sanırız.

Bir kısım düşünüre göre; Ruh, bedenden ayrı, niteliği bilinemeyen lâtif ve seyyâl bir ünitedir. Spiritualistlerin ileri sürdükleri bu düşünceye göre; her ruh; bir «Elest...» (Açıklanacak) gününde ayrı ferdler halinde Cenabı hak tarafından yaratılmış mahlûklardır. Bu ruhlar, zamanı geldiğinde; bir erkek ve dişi çiftleşmesinde esas olan «Sperm-Ovül» birleşiminde, yaratığa intibak ederek onun ruhu olur. Onunla doğar, onunla büyür, yaşar ve bedeninin ölümü halinde ondan ayrılarak yine «Ferdi-Tekil» bütünlüğü ile yaşamasına devam eder veya varlığını devam ettirir. Bazı Spritüalistler; var olan bu ferdi ruhların nebatlara ve hayvanlara geçtiğine de inanırlar, bu hale «tenasuh» «incarnation» demektedirler.

Bu ruhlar, daimî devirler halinde; yani değişik yaratıklarda değişik işlemler görerek, tekrar insanlara dönerler. Bu sebeple bazı insanların karakterlerinde bazı hayvanların karakterlerine uyan haller görülebilir. Bu alanda pek çok literatür meydana getirilmiştir.

Bu iddiada olanlara sorarız ki: Bir ünite olarak var olan ve yaşamına devam edebilen, Tekil-ferdi ruh varlığında mevcut olan sıfatların; «İlim, irade, Kudret» gibi hallerinde bu ruhta devamlı olarak bulunması gerekir. Böyle bir ruhun; Ana rahminde yaşamaya başlayan «Rüşeyim - Embrion» da ve «Cenin - Foetus» de kalıplandığı zamanda da, aynı varlık ve sıfatların devam etmesi lâzımdır.

Çocuk doğduktan sonra böyle bir ruha sahip olursa, her şeyi daha bebek iken bilmeli ve ruhunun bütün varlıklarına sahip olabilmelidir. Bu duruma göre «Eğitim, öğretim ve olgunlaşdırma» gibi insan çalışmalarına lüzum kalmamalıdır.

Yine bazı Spritüalistlere göre; her cinsin ruhu ayrı yapıdadır ve aid olduğu cins ünitesinde bulunur «Nebat, hayvan, insan» ruhları ayrı

kalitede ruhlardır, bu ruhlar, ruh âleminde dolaşmakta «Cevelân etmekte» dirler. Güneş manzumesi gezegenlerinde, çeşitlerine göre yerleşmişlerdir. Bu ruhlardan herhangi birisi kendi vasfına uygun yaratığı ayarlayarak Arza iner ve o yaratıkta kalıplanır yaratığın ölümü ile ondan ayrılark gezegene döner.

Spritizma ile uğraşan pek çok insan vardır. Bazı bilginler dahi bu işleme kendilerini kaptırmışlardır. Masalar bşında otururak ruh çağırırlar. Sualler sorarak bazı işaretlerle cevaplar aldıklarını söylerler. Hatta bazı kudretli medyumların yazılı olarak elde ettikleri cevapların varlığı da bildirilmektedir. Bu vâdide bir çok eserler yazılmıştır. Bu eserlerdeki olayların bir birine çok benzer oluşu insanlarda şüphe yaratmaktadır. Acaba bu medyumların kendilerine telkin ederek, Otosügjestiyondan doğan bir nevi hallucination'a tabi oldukları düşünülemez mi?...

Böyle bir vak'ada: Bir medyum, gözlemcinin müşahadesine göre; beden ölüm haline yaklaşık durumda yatarken, ruh, hastanın göz bebeklerinden şerit halinde dışarı çıkar ve bedenin bir metre kadar üstünde cesed şeklinde, nûrânî bir varlık halinde görünür ve ânında gaip olurmuş ve ölüm böyle olurmuş. Bu hali ancak kabiliyetli olan medyumlar görebilirmiş. Böyle bir olgunluğa ulaşabilmek için hangi vasıfta bir insanın ne gibi mümarese ve çalışma ile manevî kudretlerini yükselterek böyle bir niteliğe sahip olabileceği hakkında en ufak bir işarete rastlanmamaktadır.

Bu düşüncede olanlara sorabiliriz: Vücuttan ayrılan, dolaşma, cevelân halinde harekette olan, yazı yazdıran, işaret verebilen bu ruhların kudretleri nasıl ve ne gibi bir olayla meydana gelebilmekte ve devam edebilmektedir. Bildiğimiz kesinleşmiş kanunlara göre; «her iş, her eylem, bir kudretin çalışmasından ve işlemesinden oluşmaktadır «hiç bir şey yaradılamaz.»

Rien ne se perd, rien ne se crée» düsturu kesin bir hakikat olarak bilinmektedir. Ruh ünitesine bu «hareket ve eylem kudretini veren hangi kudrettir ve nasıl meydana gelir ve ne şekilde etki yapabilir?...»

∴

İkinci gurup düşünürlere göre : Ruh diye âli bir kudret yoktur. Bir makinanın çalşımasından doğan kudret görünmesi ne ise, insan bedeninin çalışmasıdan doğan kudret de böyle bir kudrettir ve Ruh diye adlandırılmıştır. Beden işlemesi esnasında meydana gelen ve derhal yok ol-

ması lâzımgelen kudret gösterisine Ruh demekteyiz «Pozitivist - İspatiyeci ve Materiyalist - Maddeci» Filozoflar bu iddiadadırlar.

Bu düşünürlere de sorarız: Yaşayan bedenin işlemesinden meydana gelen ve hemen gaip olan kudret, yâni ruh, devamlı değilse, uzun devirler, geçmiş zamanlardan bu güne ulaşan ilim varlığı, günden güne geliştirilerek insanlığa aktarılan bu yüksek manevi varlık nedir?...

Üçüncü gurup Realist düşünürlerin bildirdiklerine göre; Kâinatta görünen ve görünmeyen bütün kudretler, tüm ve tek bir kudretin değişik görünüşleridir. Bu tüm kudret, değişik varlıklarda değişik yaratıklarda, her an ve daima, o varlığın kendisinde «Zâtî - Spontané» olarak bulunur. Bu büyük ve tüm kudretin; maddede, nebatta, hayvanda ve insanda görünüşü «Ruh» diye adlandırılmaktadır. Bir bardakta, bir destide, bir küpte ve nihayet bir gölde ve denizde olan «Su» daima aynı sudur. Yâni dünyadaki tüm suyun kaplardaki görünüşüdür.

Maddede ruh; Atom çekirdeği içindeki Elektrodlar halinde harekettedir. Bu hareketler, yâni canlılık görgüye ulaşamamaktadır. Veya diğer bir deyişle, insan organları bu hareketleri algılayamamaktadır.

Bir insanı ele alalım; bu insanın ruhu her an değişik bir varlık halindedir. İnsanın ruhu, bütün beden hücrelerinin çakışmasından doğan kudretler muhassalasından ibarettir. Bütün vücut kudretleri, dolaylı olarak «Beyin - Dimağ» dediğimiz çok kudretli bir organın, kontrollü, müşterek işletme düzeni ile devam etmektedir. Hücre guruplarından oluşmuş organların işleme ve çalışmasını düzene sokan, beyin kudreti, iradeli iradesiz tüm vücut kudretlerini kontrol sistemi ile ayarlayarak beraberce ve intizam içinde işlemelerini temin eder. Tüm vücut kudreti, yâni Ruh diyebileceğimiz varlık, bütün vücut çalışmasından doğan kudretlerin muhassalası olarak meydana gelmektedir, bu meydana gelişinde dimağımızda, beynimizde daima bir iz, bir hatıra eseri ve intibaı bırakmaktadır.

Dimağın; bu gün daha bilemediğimiz, hissettiğimiz halde bir esas kaideye dayandıramadığımız «Hâfıza - mémoire» dediğimiz üstün kabiliyeti olduğu gibi, bundan öte de «Sânihat» «intuition» ve «Müteâl - transendantal» diye adlandırılan, âlî, üstün ve yüksek kudretleri de vardır. Bunları sezinleyerek müşahade etmekteyiz, fakat nasıl işlediklerini bilemiyoruz. Bütün bu kudretlerin toplamından oluşan varlığa Ruh demekteyiz. Bu ruh heran değişmektedir. Yalnız; hiç bir zaman gaip olmaz, yeniden doğmaz «Hayat» eylemleri ile gâh görüne-

rek, gâh görünmeyerek akıp gider.

«Bâzen görünen ve bilinen, bâzen görünen ve bilinmeyen bâzen bilinen ve görünmeyen ve nihayet ne bilinen ve ne de görünen, ancak sezinlenebilen daimî beden hareket eylemleri, ruhun bilgiye ulaşabilen varlığıdır. «Bir nehir düşünelim; su kitlesini teşkil eden zerreler daimî akış halindedir. Giden bir daha geri gelmez, daimi bir değişme olduğu halde, biz nehri akış halinde bir kitle olarak görürüz. İşte bedendeki hayat varlığı da daimî hareket ve değişmenin durur gibi görünüşüdür. Büyük mutasavvıf «Muhiddin-i Arabî» vücuddaki hayat eylemi görünüşünü şöyle tavsif eder «Bir çomak ucuna yanan bir şey bağlasak ve çomağı döndürmeğe başlasak, ışıklı ve ateşli bir daire görürüz. Hakikatte daire yoktur, görülen, zahirde olan ise daire olarak nitelenmektedir.» İşte hayat bu düzendedir. Devamlı değişmelerle bir akışa benzetilen hayat belirtisi; yani ruh; vücutta milyarlarca ve milyarlarca hücrelerin ferdî, tekil çalışmasının düzenlenmiş bir şekilde meydana gelen eylemleri muhassalasının bir görünüşüdür. Bu toplu eylemleri düzenli bir hâl içinde ayarlayarak yürüten «Beyin - Dimağ» daha geniş deyimi ile «Merkezi sinir sistemi» topluluğudur.

∴

Dimağ; bütün vücuttaki, gerek nebâtî, gerek hayvaânî bütün organ sistemlerinin çalışma ve işlemelerini birbiri ile uyuşur, düzenli, kollektif bir şekilde tanzimeden ve iç salgı gudddeleri ile desteklenerek kudretlenen yüksek varlıklı br organdır. Dimağ elde ettiği intibaları, bilgi ve hatıra halinde saklayarak, lâzım olduğunda düşünce kudreti ile yeniden meydana koyan «Hâfıza» kudreti ile de cihazlanmıştır. Bu işlemlerin niteliğini; daha gereği gibi bilemiyor ve açıklayamıyoruz.

İnsanların yaşamı esnasında, bazılarında; delilik, akıl ve ruh düzensizliği diye adlandırdığımız bir çok ruh hastalıklarının dimağ bünyesindeki veya işlemesindeki bozukluklardan ileri geldiğini bu gün bilmekteyiz. Ortaçağ İslâm hekim ve hâkimlerinden «Hâşimi Kureşî» namındaki büyük âlim ve mütefekkir, ortaçağ devrinde, akıl ve ruh hastalıklarının, cin ve peri gibi mevhum kuvvetlerden değil, dimağın değişik yerlerindeki bozukluklardan ileri geldiğini yazmıştır. Bu günün Patoloji buluşları da bu sonuca varmaktadır.

∴

Ortaçağ İslâm Hâkim ve mutasavvıfları; insanda mevcut olan bütün varlıkların; Kâinatta bulunan varlıkların aynı olduğunu söylemişlerdir. Bu âlimlere göre; kâinat nasıl sayısız ve sonsuz varlıklardan mey-

dana gelmiş ise, insan vücudu da o kadar sonsuz ve sayısız varlıklardan meydana gelmiştir. Bu varlıklar kâinatta büyük ve azametli «Maximal» haldedirler. İnsanda ise çok küçük «Minimal» asgarî miktardadırlar. Bu sebeple insana «Küçük âlem» demektedirler. Bu küçük âlem; kendinde gömülü «Meknuz-İnformé» halde uyuyan manevi kudretlere sahiptir -akıl, idraâk, duyu ve zekâ gibi- insan bu kudretleri; çalıştırarak geliştirir ise ve bu kudretlere hâkim olursa; Kâinatı bütün varlıklariyle öğrenerek, kendi manevî varlığına sığdırabilir. Bir çok âlimler ve Filozoflar; bilgileri ile bir çok hâdiselere hâkim olabilmişlerdir.

Her gün, birgün evvelden daha geniş bilim varlığına ulaşmakta olan insanlık, var olan âlemin tümünü kapsadığı gibi, daha bilinemeyen âlem varlıklarını da sezinlemektedir. Bilginler; sezinledikleri kâinat olaylarını, eleştirerek ve düşünerek yeni bilimler elde etmeğe çalışmakta ve idrâklerini hergün ve heran geliştirmektedirler.

Bu açıklamaya göre; insanın, akıl varlığı ve gönül sezişleri ile kâinatı kapsayacak kabiliyette olduğu görülür. Böyle âlim ve kâmil bir insana da «Âlimi Kebir» büyük âlim demektedirler.

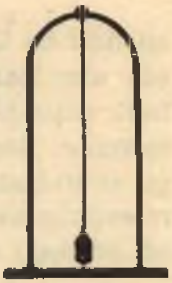
Son devrin ulu insanlarından âlim ve hâkim «Einstein» bir yazısında «Kâinatta bildiklerimiz ve bilemediğimiz halde sezinlediğimiz varlıkların tümü ve kendisi olan, büyük ve tek zekâ varlığını yâni «Allahı» hayalleyerek tanımağa çalışmak zevki; en üstün ve doyulmaz bir zevktir...» demektedir.

Pastör; büyük insan, mikrobu keşfettiği zaman; arkadaşları; bu buluşla ne kadar mesud ve bahtiyar olsanız azdır... diyerek kendisine iltifatta bulunmuşlar; olgun âlim ve değerli Mason, Büyük Üstad; «Yepyeni bir ufukta pek çok meçhullerle karşılaşacağımıza şüphe yok, çok karmaşık ve sevinçli bir korku duygusu altında ezilmekteyim...» diye cevap vermiş...

∴

İşte insan muamması; çalıştıkça çözülen, çözüldükçe bulunan yeni bilgiler ile daha çok karmaşıklaşan ve tümü ile kavramağa imkân olmadığı görülen ve yeni buluşlarla daha fazla muammalaşacak olan bir varlıktır.

Diğer bir deyimle; hakikî insan; kendi varlığını anlamağa uğraşan ve bu uğraşmalarda başarıya ulaşmasına rağmen her an daha âciz durumda olduğunu idrâk ederek «Bencillikten», «kibirden», «gururdan» kurtulabilen mükemmel varlıktır.

Hakikati Aramak

Tayfur TARHAN

Eski sembolizmde, **bilim,** iki sütun arasına oturmuş bir kadın şeklinde resmedilmiştir. Bu kadın, eski bilimin esrarengiz ve gizli karakterini belirtmek için, siyâhtır; elleri, ezoterizmin (yâni, gizli esasların derûnî olanın, duyuların ulaşamadığı ve sırf tasavvur edilebilen neviden olanın) işaretini vermektedir. Sağ el göğe, sol el toprağa yönelmiştir. Bunun anlamı şudur: «Yukarıda olan, aşağıda olan gibidir». Bu, bütün sembolizmlerin tefsir esası olan **evrensel benzerlik** prensibidir.

Bu bilim sembolünün bir benzeri - farklı anlamda dahi olsa Mevlevîlikte de görülmektedir. Mevlevîlikte, semâ eden, yâni dönen bir dervişin, sağ kolu, omuz hizasından hafifçe yukarıya kalkıktır ve sağ avucu göğe dönüktür; sol kolu ise, aşağıya doğru meyleder ve sol avucu yere dönüktür. Mevlevînin bu tavrına, «Haktan alır, halka saçar» anlamı verilmektedir.

Görülüyor ki, dünya ile evren arasındaki ilişki ve birlik konu-

---

(*) Bu derlemede, OSWALD WİRTH'in, SAFFETTİN PINAR'ın eserlerinden, KEN'AN RİFAİ'nin Mesnevi-i şerif şerhlerinden, ORHAN HANÇERLİOĞLU'nun Felsefe Sözlüğünden, AD. FRANCK'ın Felsefi Bilimler Lugatinden ve M. M. DAVY'nin Mutasavvıflar Ansiklopedisinden yararlanılmıştır.

su, hele bu bütünlüğün bir parçası olan **insan**'a değinildiğinde, hayli düşündürücü olmuş ve olmaktadır. İşte, bilimin esrarengiz tarafı budur ve bilimi bu esrarengizliğinden kurtarmak için de, hâkikat'i arıyoruz.

Orta çağ boyunca tatbik sahası bulmuş olan **simyâ**'nın, başka bir deyimle, **kutsal bilim**'in amacı, **felsefe taşını** keşfetmeğe çalışmak olmuştur.

Bu taş nedir?

XV inci yüzyıl simyâcılarından Pierre Vicot, ilk önce taşın tekvininden (yaradılışından) bahsetmektedir ve bu yaradılış, **«telaffuz edilmiş»** (söylenmiş) olduğuna göre, **tamdır.** İlk önemli nokta da, işte budur. Simyâcı, aynı anda Tanrının arzusuna ve insanların ihtiyacına cevap verme lüzumuna binaen **konuşan** bir adamdır. Konuşacaktır, çünkü, insan onu ifade etmedikçe, yaradılış nâtamam olacaktır. Simyâcının görevi, yaradılışı, müntehâsına (sonuna) doğru, söz ile götürmek maksadiyle, onu kendi içine alarak, tâkip etmektir.

Vicot'nun, taşın tarihi hakkında söylediğine göre, yaradılışta üç zaman vardır. İlk önce, vahdetin (tekliğin) güzel giyisine bürünmüş olan «ilkel tabiat»; bu, **çocukluğun** taşıdır. Sonra, **erginlik** çağı, yâni çokluğun keşfi, sonra da, simyâcının adlandırmadığı fakat evvelki iki çağın kavram ve bilinci içinde idrâk ettiği **olgunluk** çağı ki, bunlar, Taş'ın tahavvülüne tekabül etmektedir.

Simyâcılar, Taş'ın, **Tanrının ihsânı** olduğunu söylerler. Bu ihsân, alıcısı onu almaya hazır olduğu için vâkî olur. Bu alışta, verdirme konusunda hiç bir iyi veya kötü istek yoktur, fakat sâf bir istek vardır; tıpkı doğmak isteyen bir çocuğun, ana ve babasını birleştirmesi gibi.

An'anevî mutasavvıf ile, râhip arasında mutavassıt bir pozisyonda olan simyâcı, Tanrı düzeyinde olmaktan ziyade, Tanrı ile olan hakikî münasebeti araştırmayı amaç edinmiştir.

Maurice Aniane'a göre: «Rolü kosmolojik olarak kalması gereken simyâ, vahdeti vücutla birleşmeye çalışmaz, fakat, şekiller üstü olanı şekillerle birleştiren «melekhaslât» şuâ vasıtasiyle onunla temas tesisine çalışır.»

Tanrının ihsânı hangi alanda cereyan eder? Şimdi bunu görelim.

Bu, sükûtun, yedinci günün, sükûnun alanıdır. Gerek simyâcı, gerek Yaratan, bu sükûtu kendi eserinde tesis etmektedir. Bu, sırrın sükûtudur. Bu, devamlı

olarak söyleyen bir sükûttur. Zirâ, sükûn, yaradılışın sonu değildir, boş bir alan değildir, bir diğerinden ayrılmış bir zaman değildir. Bu, bakan gözlerdir. Mutasavvıf, Tanrının huzuru içinde yaşayan kişi olduğuna göre, sükût, Tanrının mevcudiyetidir.

Mevcudiyet, yoklukla tezahür etmektedir; şu alamda ki, simyâcı, **Tanrıyı,** kendisine yaptığı «tabiata yardım etme» ihsânında sezer.

Simyâcı, yaradılışın dramını hâfızasına yerleştirecektir. Bu dram ne suretle cereyan etmektedir? Trevisan şu cevabı veriyor: «Eğer tabiatın eserlerine herhangi bir mükemmelliği kolaylıkla ilâve etmek istersen, **onu taklidet** ve gayene ulaşmak için, onun, başlangıcı yapmak için kullandığı vasıtaların aynını kullan... Bütün mağdenî nev'i sonundan menşeine kadar, sonra da, menşeinden tekâmülüne kadar dolaş ve bu nazariyât ile, büyük eserde yapman lâzım gelen bütün ameliyeleri öğrenirsin.»

Simyâcı, laboratuvarının sahnesinde, maddeye, ilk yaradılışının oyununu oynatacaktır ve anlaşılmıştır ki, simyâcı, sâdece suflör olmayacak, aynı zamanda, sahneye koyan ve aktör olacaktır.

Simyâcılığın dinleyicisi olan seyirci ne görecektir?

Simyâcının sözü, bir mühürdür. Simyâcı, felsefî taşı bulduğu zaman, eserini, bir kitapla, ya da bir sanat eseriyle mühürler. O zaman simyâcı **esrarlı kıral'** dır, **göğü toprağa bağlayan** bilinçli merkezî yaratıktır.

Simyâcının aradığı, timsâlin, temsil ettiği şeyle temasını idâme ettirmektir.

Ayna, Orta Çağ'da devamlı surette kullanılan bir sembol idi ve bilhassa sefihliği açığa vurmaya yarardı. Simyâda da yer almış olan ayna, ilk önce, ötesine geçilmesi gereken zevâhiri, sonra da insan için yeniden yaratma lüzumunu ifade eder; yâni **Tanrı ihsânı'**nın keşfinde - ki bu, ilk timsâl, ilk görüntüdür - insanın bu görüntüyü Tanrıya iade etmesi lâzımdır. İşte bu devamlı mübadele, bu çifte hareket, simyâcı tasavvufun mümeyyiz vasfını teşkil etmektedir.

Bütün geçmiş, hâlihâzır ve müstakbel varlığı içine alan mutlak **Vâhit,** yâni **bütün'**ü kapsayan **birim,** anlayışımıza sığmayan bir sırdır. Bu, eski simyâcıların davâyı mektûmu'nun devâyı mektûmu'dur.

Simyâcılara göre, her şey, **aydınların ilk maddesinden** gelir

ki, bu, duygularımıza kendini belli edemiyecek olan, **temyiz edilmiş cevher**'dir. Bu esrarengiz cevher, alelâde insan için hiç bir şey değildir; fakat filozoflar için herşeydir.

Sembolizminde, göğü toprağa bağlama bakımından simyâcılarınki ile bir benzerlik sezdiğimiz Mevlevîliğin kurucusu Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, 1207-1275 yılları arasında yaşamış bir ilâhiyât bilginidir. Kendi devrinin ilimlerini ve hususiyle fıkhı (yni, dînî ahkâmı) öğretirdi. Şems-I **Tebrizî** adındaki mutasavvıf ile tanıştıktan sonra Medresedeki kürsüsünü terketmiş ve kendini tamamiyle tasavvufa vermiştir. En meşhur eserleri, Mesnevî ve Divân'dır. Mesnevî, bir çok Doğu ve Batı memleketlerinin dillerine çevrilmiştir.

Altı defter hâlinde olan Mesnevî, takrîben yirmibeşbin beyit ihtivâ eden geniş bir külliyâttır. Beyitler, Kur'an'ın bazı surelerini ulvî bir hassasiyetle tefsir eden fıkra ve remizlerden oluşmuştur. Eserinde, ahlâkî neticeler ve mânevî inceliklerle dolu olan bu beyilter, zengin bir sembolizme bağlanmıştır.

Divân'ını, veya daha doğrusu, Divân-ı-Şems'I, üstâdı Şems-ı-Tebrîzî'ye duyduğu platonik aşktan mülhem olarak, ona ithaf etmiştir. Bu kitap, gayet yüksek fikirler getiren, lirik ve sûfiyâne şiirler külliyâtıdır. **Vahdeti** vücut akidesi ile beslenen vecd ve şevk, bu eserde, zarif ve ince bir şiir diliyle anlatılmaktadır. Eser, 1890 yılında ingilizceye, 1972 yılında da fransızcaya çevrilmiştir.

Mevlânâ, mesnevîsine «işit» sözü ile başlar. İslâm edebiyatı eserlerinde söze Allah'ın adı ile başlanırken, Mesnevîde böyle bir başlangıcın bulunması, şairin hür düşünüşünden ileri gelmiş olsa gerek.

Mesnevînin «İşit» bu ney neler anlatıyor» diye başlayan ilk beytindeki ikinci önemli kelime de «ney»dir.

Ney, bir taraftan yazı yazan **kalemdir** ve azîz bir vâsıtadır. Diğer taraftan, ney, **erenlerin sembolüdür.** Erenler, gerçi Tanrı ile vuslattadırlar! fakat bu vuslata ermeden önce, nice uzaklıkların hicrânını ve nice ayrılıkların ıztırabını duymuşlardır. Bir de **dünyada** ve bir **ten kafesinde** olmak, Tanrıya kavuşmaya engel bir hâl içinde bulunmaktadır. Tanrı ile bir olmanın sırrını bilip, bunun sonsuz yüceliğini idrâk etmiş olanlar için, böyle bir engel, elbette, derin bir hicrân ve özleyiş sebebi olmaktadır.

Ney'in: «Beni bir sazlıktan kestiklerinden beri, kadın, erkek, bunca insan feryâdımdan inledi» demesi, Tanrı ile aynı âlemde bulunmamızın hikâyesidir ki, «Ben gizli bir defineyim, bilinmek istedim» diyen Yaratanın, bu, gizli defînesinde bir mücevher, onunla aynı cevher olmak hâlidir.

Ney, özetle diyor ki: «sırlarım bende ses hâline gelmiş sözlerdir. Lâkin gözleri sisli olanlarla, kulakları duymayanlarda benim bu sırlarımı görecek **nur** ve söylediğim **hakîkâtleri** anlayacak hâl zuhura gelmemiştir. İnsanda, biri can, öteki **ten** olan iki hâl vardır. İnsanda **ten** onun görünen tarafı, görünüş hâlidir. Bu, gözle görülen, cismi ve kesâfeti olan nesnedir.

Can'a gelince, insanda iki türlü can vardır; biri, diğer canlılarda bulunan ve canlıyı ayakta tutan kudrettir ki, buna hayvânî can demeliyiz. Halbuki insanda bu candan başka ve ancak insanda tecellî edebilen bir başka can vardır ki, bu, insandaki ilâhî cevherdir. Bu can, insandaki öteki can gibi fânî değildir. Bu can, **ebedî** candır.

İnsanda **can**, bedenin hemen her uzvunda, her zerresinde mevcut, şeffaf ve o ölçüde **güzel** varlıktır. Tendeki canın bu **güzelliği yüzündendir** ki, ilâhî **ruh** onu derin bir aşkla sever. Kendisindeki ilâhî güzelliği bâzen bu can vasıtasiyle bedende ve tende izhar ettiği olur. Seni beğenen ve medheden kimse, eğer kaşını, gözünü, yüz ve vücut güzelliğini medhediyorsa, bunlar çürüyecek, toprak olacaktır. Eğer ilsanından çıkan güzel sözleri ve söyleyişleri beğeniyorsa, bir gün bu dil susacaktır. Seni medheden kişi eğer çehreni ışıldatan ve sözlerini güzel söz eden **mukaddes** rûhu medhediyor ve bunu bilerek yapıyorsa, haklıdır, çünkü onu, irfânı söyletiyor, ona **hakikî güzelliği** irfânı bulduruyor demektir. Çünkü ruh ezelî ve ebedîdir. Ruh, güzeller güzelidir ve **ruh ölmez.**

Sembolizm ve bilim konusu, bizi, ister istemez, tasavvuf'a (mistisizm'e) götürüyor.

Mevlânâ, Simyâcılar, Peygamberler filozoflar..., netice itibariyle, hep **hâkikat**'i aramışlardır. Çağımızda da hakîkat araştırıcıları vardır; gelecekte de olacaktır.

Ama, araştırılacak olan **«hakikat»** nedir?

Türk Dil Kurumunun sözlüğüne baktığımız zaman, «hakîkat» sözcüğü karşısında iki anlam görürüz: bunlardan biri «Bir

işin doğrusu», diğeri de «Gerçeklik».

«Gerçek» sözcüğünün karşısında ise, dört anlam görürüz :

1 — Olgu hâlinde olan, yâni, bir durum; bir nesne veya bir nitelik olarak **var** olan.

2 — Uydurmalığı, yakıştırmalığı veya yalanı olmayan; sâhici, sâhiden.

3 — Gerçeklik; nasıl ki, yeryuvarlağının güneşin dolayında döndüğü bir gerçek ise.

4 — «İyi ki hatırıma geldi» anlamında.

Biz «Gerçek» sözcüğünü, eski türkçe, osmanlıca veya arapça dediğimiz «hakîkat» kelimesinin yerine ve aynı anlamda kullanıyoruz; ancak, eş anlamda olan bu sözcükler, gördüğümüz gibi, çeşitli anlamları kapsamaktadır.

Fransızca «vérité» kelimesi, ingilizce «truth», almanca «Wahrheit», türkçe «doğruluk» anlamındadır.

Fransızca «réalité» kelimesi, ingilizce «reality», almanca «Wirklichkeit», türkçe, «hakîkî mevcudiyet», «şe'niyet» anlamındadır.

Fakat, «hakîkat» kelimesi yerine iki ayrı kelime kullanan dillerde dahî, bu iki ayrı kelimenin eş anlamda kullanıldığı sık sık vâkî olmaktadır.

Hakâkat arayıcıları, aceba hangi anlamdaki hakîkati arıyorlar?
Bir felsefe sözlüğüne göz atacak olursak, «Gerçek» sözcüğü karşısında, başlıca şunları görürüz: «Bilinç dışı nesnellik... Gerçeğin ayırıcı niteliği, **nesnel** (objektif) olmaktır; ne var ki idealistler ona **öznel** (subjektif) bir anlam vermeye çalışmışlardır (öznel gerçek). Gerçek, somut, tikel (particulier), deney konusudur ve bu nitelikleriyle, soyut, genel, anlıkalır (intellectuel) olabilen, **doğru** teriminden ayrılır. Gerçek; soyuta, görünüşlere, anlıkalıra ve yanılsamalara **karşıt** bir terimdir. **Gerçek** terimi, **felsefede, nesnel** (objektif gerçek), **öznel** (sübjektif gerçek), saltık (mutlak gerçek), göreli (izâfî gerçek) olmak üzere, dört alanda kullanılmıştır.

Çağdaş özdekçi (cismânî) diyalektik anlayış, bu alanların **tümünü** kapsar ve aralarındaki bağımlılığı açıklar. Çağdaş özdekçi diyalektik anlayış, bu açıdan, tüm **gerçekçi** bir anlayıştır... **Reel** anlamındaki gerçeğin lâtin kökünden gelen Batı dillerindeki karşılığı, latince **şey**, nesne anlamındaki **res** sözcüğünden türetilmiştir ve **nesnellik** kavramını kapsar.

Çağdaş hakîkat arayıcılarından SAFFETTİN PINAR, «İnsanlığın Sorunları» adlı eserinde açıkladığı **düşüncelerini**, «gerçeğin **yeni** bir araştırılışı» olarak nitelemiş ve insanlığın sorunlarının «mânâ bütünlüğünü» aramak ve anlamakla çözümlenebileceğini ifade etmekle, **gerçeği**, bir **mânü bütünlüğü** olarak tanımlamıştır.

«Mânâ» ise, insanın idrâk edebildiği tüm oluşumların bir sentezidir. İnsan, **mânevî** varlığı ile yaptığı bir çeşit değerlendirme olan bu **sentez** ile, **kendini** ve evreni tanır. Gerçeğe, **mükemmeli arama** yolu ile varılabilir; bu anlamda **mükemmel** gereceğin ta kendisidir.

Şu hâlde, «hakîkat» anlamında kullandığımız «gerçek» sözcüğü, bir yandan somutu, bir yandan da soyutu ifade etmektedir. Beş duygumuza kendini belli eden ve araştırmalar sonucunda kendini belli edecek olan nesnelerle olaylara, fransızca «réalité»nin karşılığı olarak **«gerçek»** kelimesini; beş duygumuzun dışında kalan - iyilik, kötülük, doğruluk, güzellik gibi - sezgilere ise, fransızca «vérité» nin karşılığı olarak **«hakîkat»** kelimesini kullanacak olursak, cümlelerimize belki bir az daha açıklık kazandırmış oluruz.

Hakîkati arıyoruz; ona ulaşabilir miyiz? nasıl? ne zaman?... Bütün insanların kendilerini hakîkate (vérité) ulaşabilir sanmaları, ciddî olarak inkâr edilebilecek bir olay değildir, çünkü bu, tüm hayâtın tecrübesinden ortaya çıkmaktadır.

Şuûr bize zevk veya acı duyduğumuzu bildirdiğinde, **görme veya dokunma** bize bir nesne bilgisini ilettiğinde, **hâfıza** bir olayın hâtırasını aklımıza getirdiğinde, ne **şuûrun**, ne **hislerin** ne de **hâfızanın** hakîkîliğini (véracité) inkâr etmeyiz; ancak, onların, falan olayın vuku bulduğuna, filan nesnenin mevcut olduğuna, ruhumuzun iyilik ya da kötülükle etkilendiğine olan şahâdetlerine göre muhâkeme yürütürüz.

Güzellik ve mükemmellik fikri gibi aklın mutlak idrâkları de, o derece kudret ve sür'atle, bizi tasvibe mecbur etmektedir. Aklın muhâkeme içindeki tavrı hareketini de, tamamıyle meşru telâkkî ediyoruz ve, hakikî kıyas mukaddemelerinden (prémisses vraies) muntazam surette istidlâl edilen bir neticenin hakîkatinden (vérité) şüphe eden de olmamıştır.

Ekollerden biri, hislerin, aklın, muhâkemenin ve hâfızanın şâhitliğini inkâr eder; şuûrunkinden başka otorite tanımaz ve bütün kat'iyyeti (certitude) sâ-

dece «ben» fikrinden çıkarmak iddiasındadır. Başka bir ekol, hakîkatin (vérité) yegâne temelini duyguda görür ve, Epicure' den M. de Tracy'ye kadar, bu ekolün temsilcileri, duygu unsurlarına irca edilemiyen bilgilere hayâlî nazariyle bakarlar. Kat'iyyetin (certitude) aslını şuûrda görüyorsanız, gerçekliğe (évidence) ancak iç olaylarda rastlandığını, bidayette, pek keyfî olarak farz etmiş oluyorsunuz, halbuki kat'iyyet, fiilen çok daha başka hakîkatlere (vérités) ait bulunmaktadır. Faraziyeniz kendi aslınıza (prensibinize) bile karşı geliyor demektir, çünkü **şuûr** bize, ne maddenin gerçekliğini (réalité), ne matematik mütearifeleri (belitleri), ne de kendi mevcudiyetimizi, münakaşa etme kudretinde olmadığımızı söylüyor. Öte yandan, eğer aklı başında kalmak istiyorsanız, bizatihî kendi sistemlerinin mübalağasından dolayı «benciller» (égoistes) adını alan Descartes ve havârisi gibi, kendi aklınız ve onun işlemleri dışında hiç bir şeyi kat'î olarak kabul edememe durumunda kalırsınız; yahut da, eğer kendinizden çıkıp Tanrıya ve evrene ulaşmak iddiasında iseniz, buna ancak kaçınılmaz tezatlar pahasına vâsıl olabilirsiniz; çünkü, muhâkemenin, aklın ve hâfızanın yardımını kullanmak zorunda kalırsınız; başka bir deyimle, bidayette değerini ve hakîkiliğini (véracité) sakatladığınız bütün hassaları kullanmak zorunda kalırsınız.

Bunun aksine olarak, kat'iyyetin (certitude) temelinin duygu olmasını mı istersiniz? Dekart felsefesinin (karteziyanizmin), karşısında yenilgiye uğradığı bütün güçlüklerle ve hattâ daha büyük güçlüklerle karşılaşırsınız; çünkü bu faraziye, mantıkî olarak, düşüncenin, sebeplerin ve özlerin, sonsuzun, iyinin ve güzelin, gözle görülemiyen ve elle tutulamıyan her şeyin inkârına götürür.

Ve nihayet, şuûrun, duyguların ve genel olarak «ben»liğin bütün hassalarının hâkimiyetini reddedip, bütün kat'iyyeti (certitude) kanaatlerin mutabakatında temerküz ettirmek istersenız, şüphe götürmeyen bir muhâkeme menbaı olan, fakat diğer bilme vasıtalarının yerini tutamayan «şâhit olma»nın önemini haylî mübalağa etmiş olursunuz.

Şuûr nedir? Kendine vâkıf olan düşüncedir. Duygular nedir? Cisimlere vâkıf olan düşüncedir. Akıl (raison) nedir? Mutlak'a vâkıf olan düşüncedir. Diğer hassalarımız için de aynı şey söylenebilir: Hâfıza, genel-

leştirme, muhâkeme de, çeşitli nesnelere tatbik edilip değişik şartlara tâbî tutulmuş düşünce' den başka bir şey değildir. Oysa, düşünce bir halde hakîkî (véridique) ise, bütün hallerde niçin olmasın?

Düşünü kanunları uyarınca ve muntazam olarak edinilmiş bütün bilgiler doğrudur (vraies), ya da hiç biri doğru değildir. İş geliyor şimdi, insanın doğru (vraies) bilgilere sahip olup olamıyacağının bilinmesine. Burada, en mâruf ve en mühim meseleye geliyoruz.

Hakîkat (vérité) karşısında zekânın hâlihâzır durumu gözönüne alındığında, ilk göze çarpan, bazı mülâhazalar serdedilmeksizin, onun etkisinden kurtulunamıyacağı hissidir. Var oluşumuza, dış âlemin var oluşuna, iradei cüz'iyyenin (libre arbitre) gerçekliğine (réalité), iyi ve kötünün tefrikine sâdece inanmakla kalmıyoruz; fakat buna inanmamanın mümkün olmadığını düşünüyoruz. Bu inançlar ve bunun gibi binlercesi, bizi cerhedilmez surette istîlâ ediyor ve bunları reddetme çabalarımız, karşı durulmaz etkilerini ancak daha iyi belirtmeye yarıyor.

Fakat, beşerî bilgi, bu ihtiyaç vasfını taşıdığına göre, aceba nesnelerin tabiatının sâdık bir ifadesi olarak telâkkî edilebilir mi? Yahut da, mânevî teşkilâtımızın nesnel (objektif) bir neticesi olabilir mi? Aceba, kendimizden sâdır olan aldatıcı bir şekil, hakîkat (vérité) mi sanıyoruz? Kant, bu hususu «Critique de la raison pure» adlı eserinde müdafaa etmiştir. Kant, nesneleri, kendilerinden değil, fakat bize görüdnüklerine göre tanıdığımızı iddia eder; ilk esasların (ilk prensiplerin), anlayışın şekil veya nevilerinden başka bir şey olmadığını; bizim için bütün gerçeğin (réalité), hassalarımızın işleyişinden hâsıl olan bir görme yanıltısından ibaret olduğunu söyler.

Şâyet hakîkat (vérité) sâdece lüzumlu bir bilgi şeklinde tezahür etse idi, Kant'ın bu noktai nazarı daha sağlam bir temele oturtulmuş gibi görünebilirdi. Fakat, konuya yakından bakmak isteyen için, bu bilgi yöntemi, ne ilki ne de tekidir. Hakîkatin (vérité), bilgi'yi ânîde ve âdetâ haberimiz olmadan oluşturan öylesine bir aydınlık saçtığı, az mı vâkîdir? Aklın, ona nüfuz eden şuûr eylemini zaptetmek için, kendi üzerine eğilmeye vakti bile kalmaz; bu eylemin, yenilemez mi olduğu, ya da onu yenebileceği, aklın meçhûlüdür; gerçeğe (réalité), karşısında olduğu için inanır, başka bir sebeple değil.

Her düşünce, sonradan anlaşılmasına çalışılan esasların ifadesi olan, daha önceki bir işlemi icap ettirir. Eğer hakîkati (vérité) aramadan, ona önceden rastlamış olsaydık, ondan şüphe etmeyi düşünürmiydik?

Şuûrun hâkimiyeti, ne açıkca reddedilebilir, ne de dolaylı olarak zedelenebilir. İnsan her şeyi bilebileceğini ümit etmemelidir. Noksan ve sınırlı olan yaratık, gerçeğin (réalité) bir kısmını gözden kaçırmakta devam edecektir. İşte, pyrrhonisme'in (kuşkuculuğun) kat'iyete karşı defalarca silâh olarak kullandığı cehâletimizin ve yanılgılarımızın sırrı buradadır. Fakat bilimimiz her zaman noksan kalacak demek, hayâlî olacak demek değildir ve, dikkatin çekilmesi gereken şudur; İnsan aklının ebedî şânı için, en önemli hakîkatler (vérités), bize en iyi ispatlanmış olanlardır.

Zekâ için, kendi inançlarının muhasebesini yapmada olduğu gibi, hakîkate (vérité) inanmak kadar tabiî bir şey yoktur ve, görünüşte en kör imân, her zaman gizli bir **sebebe** dayanır. Düşünmeye en az alışmış insan bile, özel bir hakîkat (vérité) konusunda, bâzen bu **sebebi** arar; fakat, bunların çoğu, bu anketi sonuna kadar götürmezler; sâdece filozoflar, bu anketi, tüm hakîkat (vérité) üzerine ele alırlar; zincirin bir kaç halkasının sağlam olarak geçirilmiş olduğunun müşahedesi, onlara yetmez; onlar, zincirin nereye bağlı olduğunu keşfe çalışırlar ve hakâkatin boşlukta dalgalanır gibi olduğunu, endişe ile görürler. Eninde sonunda, deliller noksandır ve, hiçbir şeye bağlanmayan olay ya da esaslar karşısında bulunulur. Nitekim, bu filozoflardan çoğu, kendilerini scepticisme'e (şüpheciliğe) düşüren, ya da, hiç değilse, nihaî konularını açıklayamayan, bu beşerî ilme karşı, büyük bir itimatsızlık uyandıran, bir nevi ürkme duymuşlardır. Şükredelim ki bunların büyük çoğunluğu ve en önemlileri, bir imkânsızlığa karşı isyan etmemişlerdir; nitekim imkânsızlık da bir sebebe dayanmaktadır ve pek âlâ kavranabilir. Aklın kudreti, onlara göre, ancak aklın hakîkate (vérité) dolambaçsız olarak ulaştığı neviden olan eylemlerde kendini göstermektedir; ve başkalarının, tabiatımızın iktidarsızlığı dedikleri şeye, nesnenin **belliliği** (âşikârlığı) adını verdiler. Filhakîka, akıl, daha ileri gitmeye gücü yetmediği için değil de, **gerçeğin** (réalité) son esaslarına ulaştığı için, belirli sınırlarda durmaktadır; ve eğer bunları aşmaya çabalasaydı, en mu-

azzam tezat içinde kendini kaybederdi. Netice itibariyle akla yasak edilen, mantıksız olmaktır.

Gerçekçiler (les réalistes), evrensel bilgilerin, sâdece idrâkle teşekkül eden birer kavrayış değil, fakat hakîkî (véritables) gerçekler (réalités) olduğunu iddia ederler ve, Porphyre'in «şayet cins ve neviler kendiliklerinden berdevâm iseler, ya da sırf düşünü iseler; şayet somut ya da soyut iseler; şayet hissedilen nesnelerden ayrı olarak, ya da bu nesnelerde mevcut iseler;» tarzındaki meşhur sorusuna, az çokkararlı olarak : «Evrenseller nesnelerdir; kavranabilir sınıftandırlar; yâni, duyguların menzili dışındadır ve, bize sâdece bireylerde görünmekle beraber, bireylerin üstünde, ya ayrı olarak, ya da ilâhî anlayış içinde, yaratılmış her şeyin tiplerinin ve varoluş sebeplerinin bulunduğu hakîkat (vérité) bölgesini teşkil ederler.» cevabını verirler. Fakat gerçekçiliği (réalizme) sâdece bu beyana bağlamakla ve skolastiğin sınırları içine hapsetmekle, yanılınmış olur: aslında, gerçekçilik, felsefî düşüncenin, arasında paylaşıldığı iki büyük partiden biridir ve, her devirde ve her yerde kendini gösteren bir sistem, veya daha doğrusu, bir eğilimdir; evveliyâtı yunan felsefesi içindedir ve en büyük doktorunu Platon'un şahsında bulmuştur; an'anelerini, çeşitli adlar altında sûrî (nominaliste) fikirle mücadele ettiği çağdaş dünyada da sürdürmektedir. Kuşgusuz, bu iki uç arasında bir çok mutavassıt durumlar vardır ve bu iki karşıt cereyan ekseriya birbirine karışmaktadır; fakat, bunları ayırt etmek için, birbirlerinden en çok ayrıldıkları noktadan ele almak lâzımdır; o zaman, sâf sûrî felsefe (nominalisme pur) tecrübeciliktir (empirisme) ve mutlak gerçekçilik, fikirciliktir (idéalisme).

Bazı kişilere göre, hakîkî dünya, görülebilen şeylerin, olayların ve bunların ilişkilerinin dünyasıdır ve, aklın, ortaya koyduğu ve değiştirdiği algılardan başka gıdası yoktur; diğer bazı kişilere göre ise, bu hareketli sahnenin arkasında, onu canlandıran ve anlatan, görünmeyen sebepler ve esaslar vardır ve, akıl, görünen şeylerin ötesinde, bilimin temellerini oluşturan, var oluşun hakîkî esaslarına ulaşma imtiyazına sahiptir.

Sonsuzu bir yaratık gibi telâkki eden rasyonalistler karşısında, başka ekoller, «mutlak'ın hayâletini avsunlamaya» çaba harcamaktadır ve, bizâtihî rasyonalistler nezdinde dahi, mesâfe

ve zaman, iyi, doğru ve güzel, bazı kişiler için basit kelimelerdir, başkaları için ise, gerçek (réelles) şeylerdir. Şeylerin dış cephelerine dikkat eden akıllar ve şeylerin görünmeyen sebebini bulmaya çaba harcayanlar mevcut oldukça, bu çekişmelerin biteceğini farzetmek mümkün değildir.

Yunan tasavvufunda, aşkın esrarı, uzun zaman uyuklayan volkandır. Bu koca volkan, topyekûn aşk, her şeyin, bütün güzelliklerin bütün çıplaklıkların aşkı; bu büyük aşk, yalancı utangaçlıkların, yalancı tethişlerin, hurafâtçı mahcubiyetin belirtirini öğütmüş, kül etmiştir. Hey keltraşa, heykellerin perdesini kaldırmayı; jimnastikçiye çıplak bedenle egzersis yapmayı; filozofa, **hakîkati** (vérité), onu gizleyen hayallerden kurtarmayı; hendeseciye, şekillerin maddîliğiyle kaplı ideal çizgilerini okumayı öğretmiştir.

Yunan tecrübesinde, İlâhî ve Hür Hayat'a eriştirme esası, gizemli bilim ve dinlerle, yâni sırlarla bağlantılıdır. Helenler hakîkatlerin (vérités) ve dînî doktrinlerin, fark gözetilmeksizin ve ihtiyatsızca herkese bildirilmemesi gerektiğine derinden inanırlar.

Esrarengiz ve tekrîsî tecrübeleri, san'at, felsefe ve sırlar kanaliyle ediniyoruz. Bu bakımdan, Homère gibi şairler, ya da, Pythagore, Héraclite, Parménide ve Platon gibi fâcia yazarları ile filozoflar, şeylerin esaslarını gizlerler ve hakîkati (vérité), muammâlar, semboller, remizler, timsaller şeklinde nakledeler - Delphes ve Dodone'da da, vahyi ilâhler, bu sûretle ifade ediliyordu. Böylece, hakîkat'in (vérité) en ileri derecesine eriştirilmiş filozofların - ki bunlar aynı zamanda gizli esasların bânîleridirler - doktrinlerini niçin sembolik ve esâtirî lisan ile ifade ettiklerini anlıyoruz. Bu yoldan, bu eriştirilmişler, Hakikât'in (vérité) esasını, herkesin gözünde perdelemekte, mukaddes'i korumaktadırlar.

Hakîkat'e (vérité), muazzam gayretler pahasına ulaşılmaktadır. Mânevî gerçekleri (réalités) keşfetmiş olanların, bunları başkalarına ifşa etmemeleri lâzımdır. Bu anlamda, câhillerin hor görmeleri ve itibardan düşürmeleri tehlikesi önlenmiş olmakta ve, sırlar'ın adaylarına yükletilen sınavlar yoluyla yapılan bütün hazırlıkların ve bütün tahkîklerin sebebi, ispatlanmış olmaktadır. Böylece Sırlar'ın âyinlerinde, yüksek erkânın, heykelleri çıplak olarak görmeye hakları varken, alelâde eriştirilmişlerin, bilinebildiği kadariyle, niçin örtülü ya da giyimli hey-

kellerden başka bir şey göremedikleri anlaşılabiliyor; burada giyisi, Hakîkat'i (vérité) örten perdelere kıyas edilmektedir.

Héraclite'e göre, her şey akıştır. Fakat, zaman bakımından da ifade edilen akış, demek ki, ölçüyü ve âhengi de ihtivâ etmektedir. (Akışın ölçülmüş görünüşü). Şâyet bu akış, bâbil ya da sâmî tûfânının ânî, müstebit ve tahriplâr baskını değilse, şâyet müterrakkî ve devrî akış ise, ölçü âletidir, ölçü'dür.

Bu akış, o yüce geometri üstâdı olan Tanrı'nın merâmını seslendirebilir. Çünkü âhenk, bir basamaklar silsilesi gibi, fizik, biolojik ve psişik bir çınlayış düzeni meydana getirir. Eriştirilmiş olanlar, bu basamaklar silsilesini çıkmayı ve inmeyi öğreneceklerdir. Bunun yukarısı ve aşağısı nerededir? Kendi benliğimizin derinliklerine inmek demek, kendimizi yüceltmeyi öğrenmek demektir.

Parménide (İsâdan evvel, 540, 39) gökyüzüne seyahatin tasavvufî (mistik) bir tecrübesinden ortaya çıkan felsefesinde, her şeyin kaynağı ve anası olan Tanrıçe'nin yolu üzerinde, Güneşin Kızlarının, ilâhî kudretlerin sevk ve idare ettikleri bir şar (atlı araba) tarafından alınıp götürüldüğünü ifşa eder. Tanrıçe, gündüz ile gecenin yollarının orada ayrıldığı ve anahtarlarını Adâlet'in muhafaza ettiği kapılara götüren yolun rehberidir. Kapılar açılır: Tanrıçe, Parménide'i teveccühle karşılar ve tefekkür için mevcut olanı yegâne iki yolu ona ifşa eder; Hakîkatin (Vérité) yolu ve, hayâlî mülâhazaların yolu. Hakîkatin yolu, var olma'nın hakîkî (véritable) (sâhici, gerçek) sırrına götürür; buna karşılık, mülâhazaların yolu, ancak duyulabilen (etkilenilen) âleme götürür.

Socrate (İsâdan evvel V. yüzyıl) çözümlenmesi zor bir muammâ olarak kalmaktadır. O, mâneviyat ilminin kurucusudur. Delphes'in «Kendini bil» sözünü tekrarlamakla, insanı kendi kendisiyle tasalanmaya dâvet etmekle, kendini görevli kılmıştır. Cerhetme ve deneme yoluyla yaptığı inceleme, gerçeğin (réel) ebedî esasını kavrama yoludur. Socrate soru sorar ve doktrinler serdetmeyi reddeder; cevap vermez. Bu dünyadaki herşey hakkında iknâ etme uyuşturucu kudretini kendilerine mal eden sûfîlerin iddiasına karşı, Socrate, topyekûn silâhsızlanmayı teklif ediyordu; akıl böyle diyordu. Buna karşılık, cehâlet her zaman mevcut idi ve, yüce iyilik ve yararlığa götüren yegâne araç olan ilme, karşıt idi. Doğru (vraies) değerleri elde

tutmak ve diğerlerinden uzaklaşmak suretiyle, meseleyi esâsına ircâ etmek, kurtuluşun sanʼatıdır. Bu içe dönüştürme yoluyla, ölümsüz **kıstas-esaslara** ulaşılarak, katʼî kanaat (certitude) elde edilmektedir. Bu muhâkeme yolu ile, Socrate'ın: «Hiç kimse kendi isteği ile kötü değildir» tarzındaki düşüncesini anlıyoruz. Sâdece gerçeğin (réalité) dışında kalınmıyor, câhil olunuyor. Bilinçlenme, kendini Tanrıda ifadelendirmenin yegâne yoludur ve Tanrı, o anda tebliğ de bulunabilir. Socrate'ın, zamânın Atinalılarına teklif ettiği bu akıl disiplinini, kendi yaşam örneği ile gerçekleştirmiştir (réalisé). Vatandaşları tarafından mahkûm edilip, hapishanede ölmesi, dünyayı reddetmeksizin verdiği en mükemmel feragat örneğidir.

İncil'in XIV. «Jean» faslında, şöyle deniliyor: «Tanrı, hayatın kelimetullahı, hayatın bütününe sahiptir ve Baba'nın ona emanet ettiği herkese, mebzûlen hayat dağıtır. Tanrı, Yol'dur, Hakîkattir (Vérité) ve Hayatttır.»

İlkel hiristiynlık tasavvufunda, hiristiyanlar kendilerini, pek erken olarak, greko-romen medeniyetinin vârisleri telâkkî etmişlerdir. Hakîkat (Vérité) birbir. Bunun vârisleri yahudiler olmuştur. Yunanlılar ise, peygamberlerin esrârını, mitolojilerinde kısmen değişikliğe uğratmışlardır. İsâdan evvel, bilgi, parça parça görünmekte idi; İsânın ortaya çıkışı ile, beşeriyette her zaman mevcut olan Logos (Akanîmi Selâsenin ikincisi olan oğul, İsâ peygamber), kendini beşeriyette ifade edebilecek ve hakîkati (vérité) gösterebilecektir.

Yunan ve lâtin Papazlar tarafından ortaya atılan tasavvufî mesele, insan esrarının derinliklerine nüfuz eder. Onlara göre, bahis konusu olan, tanrılaştırma imkânıdır. Mukaddes kitabı incelerken, Eski Ahîtten Yeni Ahde geçerken, tanrılaştırmanın sırrını keşfederler. Nazariyelerinin merkezî timsâli olan İsâ, bütün bilgilerin anahtarını verir; doğu ile batı hiristiyanlığının tarihini kaplayan dînî savaşlar da, her şeyden önce, Tanrının cisimleşmesinin (incarnation) merkezî kongusuna (théme) (Tema'sına) taalluk eden savaşlardır. Adam-Tanrı, hiristiyan düşünür ve filozoflarının mânia noktasıdır. Yunan düşüncesi ile yetişmiş, mükemmel «Filozof», münevverlerin münevveri telâkki ettikleri «ilâhî Platon»'a (Eflâtun'a) tutulmuş, aynı zamanda da, «Platonici» lerin vârisleri olan Papazlar, çeşilti platonizm' ler tanırlar: Platon, Plotin, Porphyre, Proclus. Platon'un düşün-

cesi, hiç bir zaman sistem şeklinde teşekkül etmemiştir, çünkü, bir ilhamdan, aklıselîmin aşkla araştırılmasından doğmuştur. Glaucon, «Filozoflar» dan ne anlaşılması lâzımgeldiğini sorar ve Platon şu cevabı verir: «Onlar, hakîkati (vérité) temâşâ etmeye çalışan hakîkat severlerdir.» Böyle bir tanımlama, pekâlâ, mutasavvıflara (mistiklere) uygulanabilmektedir. Bu suretle, felsefe, boşuna bir nazariyecilik olarak telâkkî edilemez; felsefe, bir nevi yaşama san'atıdır. Mükemmel bir **«bilir»** olabilmek için, insanın, araştırmasını engelleyebilecek her şeyden kendini kurtarması, hakîkatin (vérité) devamlı surette tetkîki dışında hiç bir merâkının bulunmaması lâzımdır. Bilgin, zihnini devamlı surette çalıştırır; filozof - ve mutasavvıf da - dünyevî şeylerden arınmış, kendini tamamiyle hakîkatin (vérité) araştırılmasına vermiş, sırrın derinliğini daha iyi kavramak için kendi içine dönük bir insandır. Papazlar, daha iyi olmak için lüzumlu olan kendini bilmenin önemini Socrate vasıtasiyle anlayacaklardır. Kendini bilme, rûhun cevherinde, yâni, akılda, ilâhî kudrette gelişir.

Filozof ve ilâhiyatçı olan Augustin (V. yüzyıl), Tanrı ile birleşme düşüncesine dalmıştır. O Tanrı ki, gerçeklerin (réalités) en canlısıdır ve Augustin'in hayâtı ve gıdâsı olmuştu. Augustin onu bütün yaratıklarda bulmaktadır ve bütün yaratıklar ona, yaradan'a doğru yükselmek için dayandığı basamaklar silsilesi şeklinde görünmektedir. Yaratıklarda, sonsuzun akislerini, Tanrıya, Hakikate (Vérité), ihlâl edilmesi mümkün olmayan İyi'ye iştirâk imkânını görmektedir.

Grégoire le Grand (VI. yüzyıl), hem **faaliyet,** hem **temâşa** ile ilgilenilen bir yol teklif etmektedir; ikisi de birbirinden ayrı tutulamaz. Bu âhengin yalnız bir ifadesi üzerinde durulması, insanı gâyîliğinden uzaklaştırır. Sâdece temâşâcı, ya da sâdece faal olan insan, nâtamamdır. Faal hayat, münzeviyâne bir düşünme gayretidir. Temâşâ hayâtı ise, aklı bütün faaliyetlerin menbaına, Tanrıya yönelten, o mânevî ve aklî gerilimde mündemiçtir. Rûhun, kendi yaratanı ile birleşmesi, Tanrının kendini belli ettiği o ışıklı tecellî içinde oluşur. O zaman, aşk ve bilinç, görüntüde birleşir. Demek oluyor ki, temâşa hayâtı, Tanrıyı nûrunda görmekten ibarettir.

Ruhun **Tanrıya** duyduğu bu derin özlem, «Tanrıyı görmek ruhun hayatıdır.» diyen Grégoire de Nysse'i hatırlatıyor. Grégoire'a göre, bu hayatta normal olan Tanrıyı görme, doğrudan doğru-

ya nûr içinde, ebedî hayâtı hazırlar. Tanrı, tezâhür eden ve mutasavvıfa, zamânın dışında ve bedenî şartları dışında onu mesteden vecd içinde, görüntüsünü bahşeder ve onu ilâhî ebediyete daldırır. O zaman, insan görür, gözü, ilâhî göz hâlini alır. Plotin'in bahsettiği rûhun ince ucu, Vâhidi kavramaya muktedir görünür. Bu nûr, kendini görünür hâle getiren ilâhî hakîkat (vérité) ve ilâhî tabiattır.

Dhûnnûn (Balıklı adam) lakabiyle anılan Abû-l-Fayd Thawbân ibn İbrâhîm Misrî (860 yılında Cizze'de vefat etmiştir), Mâlikî mezhebinin kurucusu Mâlik ibn Anas'ın talebesi idi, onun tasavvuf üstâdı ise, Serâfil idi. Fikirleri ve vecizeleri, zamanının bilginlerine dokunuyordu ve büyük kıymeti ancak ölümünden sonra anlaşılmıştır. Dhûnnûn şöyle der : «Üç defa seyahat ettim ve üç bilim getirdim. Birinci seyahatimden dönüşümde, gerek kalburüstü, gerek alelâde fânîler tarafından kabul edilen bir bilim getirdim. İkinci seyahatimden, kalburüstü olanlar tarafından kabul edilen ve diğerleri tarafından reddedilen bir bilimle döndüm. Üçüncü seyahatimden, bu defa, hem kalburüstü olanlar, hem de alelâde insanlar tarafından reddedilen bir bilim getirdim.» Bu konuda, Şeyhülislâm Abdullah Ansârî şu tefsirde bulunuyor: «Birincisi, herkes tarafından kabul edilen **nedâmet**'in bilimi idi. İkincisi, yalnız kalburüstü olanların istidâtlarına uygun düşen **tevekkül**'ün, Tanrı ile **muamele**'nin ve **muhabbet**'in ilmi idi. Üçüncüsü ise, herkesin bilgi ve zekâ ölçüsüne sığmayan **Hakîkat**'in ilmi idi.»

Mevlânâ Celâleddin Rûmî de Dhûnnûn'dan bahseder ve, o zamana kadar ifâde olunmamış tasavvufî (mistik) sırları ifşâya başladığı için halk tarafından şüphe ile karşılandığını ve takbih edildiğini söyler.

Şimdi sizlere, çağımızın bir hakîkat arayıcısını, SAFFETTİN PINAR'ı, kendi cümleleri ile tanıtmak istiyorum. Müellif, bizim «vérité» karşılığı olarak teklif ettiğimiz «hakîkat» telimesi anlamında, «gerçek» kelimesini kullanmıştır.

Şimdiye kadar 8 basılı eser meydana getirmiş olan SAFFETTİN PINAR'ın «Güzellemeler» adlı kitabında, insanı düşünmeye yönelten güzel şiirler var. «Doğmamış İnsanla Konuşmalar» adlı kitabında, tarihin derinliklerinde parıldayan güzelliklerin büyüyeleyici çekiciliğine olan tutkusuyla, ölmezliğe kavuşmuş bir simge olarak seçtiği «Utnapiştim»i, doğmamış insanla konuşturmaktadır. Utnapiştim, doğmamış insana, ruhu, ak-

ı ve evrendeki kendi büyük ve sonsuz tecrübesinin sonuçlarını anlatmaktadır; ancak bu anlattıkları, insanın **ölmezliği arama** destanı olan Gılgameş destanındaki kötümser sonuçlar değil, iyimser ve yaşamı mutluluğa kavuşturacak gerçeklerdir. Bu kitap, yazarın kendine özgü, modern bir felsefe eseridir.

Ben size, bilhassa Saffettin Pınar'ın 1973 yılında basılan «İnsanlığın Sorunları» adlı eserinden söz etmek istiyorum.

Yazar, önsözünde, bu eserinde öne sürdüğü düşünceleri, **gerçeğin yeni** bir araştırılışı saymamızı diliyor. Yazara göre, insanlığın sorunları, **mânâ bütünlüğü**nü aramak ve anlamakla çözümlenebilir. Yazarın evren ve insan anlayışı, her şeyden önce, bir **bütün**'dür; yâni, evren, canlı, sınırsız bir mânâ bütünlüğüdür.

Yazar, öncelikle, **akıl** konusunda bir açıklığa varılması gerektiğini belirtiyor.

Akıl (Us), çağlar boyunca en çok sömürülen bilimsel kavramlardan biri olmuştur. Çoğu kez, düşüncenin kınanması, ya da tümüyle geri itilmesi gerektiğinde, ona her şeyden önce, **akıldışı, akla aykırı** damgaları vurulmaktadır. Böylelikle, **gerçeğin** araştırılmasını dar bir akıl anlayışının tekelinde tutanlar, farkına varmadan, bilimi de sınırlamaktadırlar. Bu durum, bir bakıma, **düşüncenin,** özgürlükten tutsaklığa dönüştürülmesidir.

Aceba **akıl** denilen şey nedir? Bilimde akıl deyimi ile nasıl bir kavram anlaşılmaktadır? Eğer akıl kavramını geniş anlamda bir **duygu ve düşünce oluşumu** diye belirliyorsak, aklın en üstün insancıl ve yapısal bir ilke olduğuna hiç kuşku yoktur. Hattâ diyebiliriz ki, bu anlamda **akıl,** ruhsal ve maddesel insan bütünlüğünün temel elementidir. Gerçekte insanın eşya ve olaylarla ilişkisinde, sinir sistemi, umurilik ve beyin organlarının birleşik işleyişinden doğan akılsal oluşumun içinde, tüm bu mekanizmaya kumanda eden, onu **mânâlandıran** ve yöneten **ruh** dediğimiz canlı bir öz, bir güç vardır. İşte bunların hepsini kapsayan anlamda bir **akıl** kavramı, elbette **insan** denilen canlının temel oluşumu niteliğindedir.

İnsan, bedenle ruh varlığının bütünlüğünden meydana gelen psikobiolojik koşullar içinde evrimini, aşamadan aşamaya geçerek, sürdüren bir yaratıktır. İnsanın bir aşamadan ötekine geçişi, **mükemmele** bir sıçrayıştır. Bir bakıma, insanın **mükemmeli arama** çaba ve atılımları, Schelling'in bütünlüğe dönüşü gibi bir ilke sanılabilirse de, ger-

çekte böyle değildir. Çünkü **Bütün** ile **Mükemmel** arasında öze ilişkin ayrılıklar vardır. **Bütün,** evrendeki tüm maddesel ve ruhsal oluşumların var oldukları bir sınırsızlıktır. Oysa **Mükemmel,** insanın sağduyusuyla aradığı şaşmaz bir denge, sonsuz bir **âhenktir** (uyumdur). İnsanın mükemmeli arayışında bir **özgürlük düşüncesi** gizlidir. Bu öyle bir özgürlük ki, sağduyunun temel ilkesi sayılabilir.

Aceba **gerçeği** yapan elementler nelerdir? Bu noktada, Hegel'in evren anlayışındaki **karşıtlar** (tezatlar) çözümlemesiyle düştüğü boşluğa düşmekten kaçınmalıyız. Yaşam, gerçekten tezatlarla doludur. Ama asıl önemli olan, yaşamdaki bu saptama değildir. Burada önemli olan, **gerçeğin** bulunabilmesi için izlenecek yoldur. Bu da, **mükemmeli arama yolu** ile varılabilecek bir sonuçtur. Çünkü bu anlamda **Mükemmel,** gerçeğin ta kendisidir.

Aslında **gerçek,** ne bir nesne, ne bir olay, ne de somut ya da soyut bir şeydir. Belki soyut ve somutlar dizisinden meydana gelen bir dengedir. İnsan, böyle bir dengeye ulaşma çabası içinde gerçek evrimini sürdürür. **Sonunda, mükemmel'i araya araya hayat deneyini tamamlar.** Bu, onun gerçeği buluşudur.

İşte, insan bilincinin **mükemmeli arama** çabalarında saydamlaşması (şeffaflaşması), sağduyunun belirli bir gelişmeye kavuşması demektir. Bu bakımdan **sağduyu,** insan evriminin (tekâmülünün) bir ilkesidir. Bir başka tanımlama ile, **sağduyu** (aklı selîm), insan denilen varlığın niteliğini aydınlatan bir ışıktır. Bir açıdan, **sağduyu,** insanın kavramlarla olan bağlantısını kurmakta etken olan **doğruluk** ölçüsüdür. Değer yargılarının yaratıcı kaynağıdır.

Bilim, gerçeği aramakla, mükemmeli aramış olmaktadır. Çünkü gerçek, bir mükemmelliktir. Mükemmellik ise, sonsuz bir âhenk ve düzendir. Aslında evrende sonsuza dönüşen ya da dönüşmeyen, **sonlu** bir şey yoktur. Çünkü evrende her şey bir dengeden, bir âhenkten ibarettir. Bütün sorun, insanın hayat ve evrimindeki bu âhenge katılma girişimlerini, mükemmeli arayış çabası içinde biçimlendirmesidir. İsterseniz bu olaya **hayatın yaratıcı sağduyusu** adını verelim. Bu açıdan bakılınca, gerçeğin kökleri hayatın içindedir.

Hayat, sonsuzla kurulmuş bir bağlantıdır. Bu demektir ki, **gerçek,** sonsuzun içinde, mânevî bir prensiptir. Bu niteliğiyle hayatın canlılığı ve bütünlüğü, **ha-**

kîkatın varlığiyle mümkündür. Böylece **gerçek**, hayatın anlamı olmaktadır. Mükemmeli arayan insan, hayatın mânâsını içinde duyar.

Akıl, bu duygu ile bilinçlenir; insana, aklı selîmin ışığında tekâmülünün yolunu gösterir.

Mükemmeli aramak. insanın mânevî yitiklik ve yoksunluktan kurtuluşu demektir. İnsan mükemmeli ararken hayatsal güç ve yetenklerini sürekli olarak yeniler.

Böylece insan, irade ve özgürlüğü ile, **kendi kendini arar.** Bu, bir başka açıdan, insanın mükemmeli aramasıdır. Çünkü **Mükemmel,** insanın kendisidir. Daha doğrusu, insanın mükemmeli araması, onun mânâsını içinde duymasıdır.

Çağdaş bilim, kozmik ışınları, elektromagnetik dalgaların yayılma alanlarını fiziksel açıdan inceleyebiliyor. İnsanı bile, makro kozmos ile mikro kozmos arasında bir nokta olarak tanımlıyor. Ama burada insanın asıl öz varlığı, yâni **can** dediğimiz **vitalitesi** ve **mânâsı** unutulmuştur.

Mânâ, canlılığın özü ve evrenin temel gerçeği olduğuna göre, bu yoldan gidilirse, hayatın prensibi çözümlenebilir.

Bütün problem, sonsuz bir mâna oluşumu hâlindeki gerçeklerin, yaşamda, insan tarafından duyulabilmesindedir. Buna bir çeşit evrensel idrâk mekanizması diyebiliriz. **İnsan ruhu,** teknolojide mekanik enerjiyi elektrik enerjisine çeviren dinamo gibi, **evrenin mânâlarını gerçekleştiren** ortam ve prensiptir.

İnsan, gerçek varlığına, kendi mânâsını duymakla kavuşur. Mânâ, insan ve evrenin müşterek mânevî varlığıdır. Ebedî olan mânâdır. İnsanın sürekli olan mânevî varlığı ile, geçici olan maddî varlığı arasındaki canlı bağlantıya **hayat** adını veriyoruz. İnsanın **mânâsı,** dört boyutlu mekân-zaman sürekliliğinde, hayat denilen evrimini tamamlayınca, değişim ve yenileşmeye uğrar. Bu anda **mânevî varlığın** boyut değiştirme **olayı** gerçekleşir. Biz buna dünya diliyle **ölüm** deriz. Ölüm, gerçekte, mânevî varlığımızın dört boyutlu bir ekran olan dünyaya özgü maddesel ilişkilerden sıyrılarak, boyut değiştirmesidir. Böylece, ruh dediğimiz insanın mânevî varlığı, belirsiz sayıda boyutlu bir âlemde yeni prensiplere göre varlığını sürdürür. Mânevî, ruhsal varlığımızın temeli, bir **mâna** kaynağıdır. Bu mâna, hayat denilen, insanın mânevî varlığıyle maddî varlığı arasında ku-

rulan bir dengede, bir âhenkte belirir.

Max Planck'ın **kuantum** kuramı ile, Albert Einstein'ın **rölativite** kuramının birleştikleri bir nokta olmuştur; o da her iki kuramın saptamış oldukları **doğadaki âhenktir.** Çağdaş bilime büyük katkıları olan her iki ünlü bilginin de doğada gördükleri âhenk, **matematiksel** bir âhenktir. İşte, modern bilimin eksiği bu görüşten başlamaktadır.

Pozitif bilimin doğada saptadığı bu matematiksel âhengin temelinde bir ana ilke saklıdır. Bu gerçek, matematiksel bir düzen olarak görünen bu âhengin, aslında, bir **mânâ** bütünlüğü olmasıdır.

Gerçekte, Einstein'ın da, Planck'ın da doğada gördükleri matematiksel âhenk, mükemmelin aranışında, sâdece evrenin bir bölümündeki **dış görünüşten** ibarettir. Ama Einstein ile Planck'ın yapmış oldukları gözlem sonucu belirttikleri kuramda bir incelik vardır. Modern matematik ve fiziğin bu ünlü bilginlerince belirtilen doğadaki matematiksel âhenk **izâfî** (rölatif - bağıntılı) bir âhenktir.

Şimdi akla şu soru gelmektedir. Bu izâfilik neye göre izâfidir? Başka bir deyimle, çağdaş bilginlerin saptadıkları doğadaki matematiksel âhengin dayanağı nedir? Bu dayanak, hiç kuşgusuz, **insan zekâsıdır.**

Pekiyi, insan zekâsı ne demektir? hemen söyliyelim ki, insan zekâsı, ruhsal bir denge ve düzendir. İnsanın mânevî varlığı, maddesel oluşumu içinde, eşya ve olaylarla, **aklın kavrayıcı gücü** olan zekâ aracılığı ile ilişki kurar. Şu duruma göre, doğada görülen **âhenk** ile **insan aklı** arasında belirli bir bağlantı vardır. İşte bu bağlantı, mânâ ilişkisidir.

İnsandaki **ruh** denilen mânevî cevher, gerçek öz madde âlemindeki eşya ve olaylarla ilişkisini, bioşimik ve fiziksel nitelikteki maddesel varlığının imkânlariyle kurar.

İşte **akıl,** insanın mânevî varlığının, beyin denilen bioşimik organ aracılığı ile, eşya ve olaylarla ilişki sağlamasıdır. Bu anlamda **akıl** ve **düşünce,** ruhun **beyin**'de belirlenen bir yeteneğidir.

Descartes ve tüm rasyonalistler, aklı, beynin bir yeteneği saydılar. Böylece aklı, kendi kendini yaratan bioşimik bir mekanizmadan ibaret görmüş oldular. Bu yüzden **düşünce,** insanın maddesel oluşumu içinde bir fonksyon olarak kaldı.

Bilimsel sistem ve metodlarımı-

zın yetersizliği, **gerçeği** bütünü ile anlayıp çözümlemekliğimize engel olmaktadır. Ama bilim, fiziksel dünyanın sınırlarına kadar geldikten sonra, daha ötesini açıklayamamakla beraber, **daha ötede** bir şeyler olduğunu da red ve inkâr edemiyor.

Ünlü fizikçi Niels Bohr'un dediği gibi, acaba «insanlar yüce bir var olma dramının hem seyircisi, hem oyuncusu» mudur? Aslında, bizler, büyük var olma dramının ne seyircisi, ne de oyuncusuyuz; fakat dramın kendisiyiz.

Çağdaş bilimin son verilerine göre **insan**, dört boyutlu uzay-zaman sürekliliğinin geçici bir birleşimidir; ve mikrokozmosla makrokozmos arasında durmaktadır.

Bu noktaya gelince, insan ister istemez Yunus Emrelerin, Mevlânâların, Hacı Bayram Velîlerin ebedî uyarılarını hatırlaması gerekiyor. Evet, insan öncelikle **kendini bilmelidir.** İnsan kendi gerçeğini bilmedikçe, **tüm evreni** nasıl bilip anlayabilir?

Einstein, bir **hareket** sistemini anlayabilmemiz için, onu karşılaştıracağımız bir **hareketsizliğin** bulunması gerektiği düşüncesinden başlamıştır.

Hayatta **bilmek** kadar **bilmemek** de bir gerçektir. İnsanın, **bilgi'** nin varlığını anlayabilmesi için, onu karşılaştırabileceği bir **bilinmezlik** bulması gerekir. İşte bu bilinmezlik, evrendeki mânânın sınırsızlığıdır.

Yüzyıllar boyunca, **bilim** denince akla, olaylarla eşya arasındaki sebep ve netice ilişkilerini çözümlemede, eski yunan felsefesinden beri bilinegelen geometrik ve matematik prensipler silsilesi gelmiştir.

Einstein, gerçeği fizik ve matematik kavram ve ilkelerin **insan**la rölatif (izâfî) bağlantısı açısından değerlendirerek, bilime bir çeşit esneklik verdi.

Fakat, hangi aşamada olursa olsun, bilim de, felsefe gibi, şimdiye kadar hep dar bir sınır anlamının içinde kalmıştır.

Akıl, ruhun dört boyutlu bir uzay ve zaman sürekliliği içinde, eşya ve olaylarla olan bağlantısındaki bir etkenlik yeteneğidir.

Oysa, insan varlık ve canlılığının temel cevheri olan **ruh**, evrensel bir **sonsuzluk** ilişkisi içinde bulunan bir prensip, bir gerçektir.

Çağımızda hâlâ **ruhun** varlığı ve yokluğu, ölümlülüğü ve ölümsüzlüğü tartışılıyor.

Klâsik bilim, ruhun ölmezliği diye bir konu tanımamaktadır.

Oysa beri yandan, bir başka bi-

lim kolu olan neopsişizm ya da parapsikoloji, neospritüalizm, **ruhun ölmezliğini,** tartışılmaya gereklilik duyulmayacak bir kesinlikle belirleyen sonuçlara varabilmiştir.

Her hâlde, bilimi, hangi biçimde olursa olsun, **dogmatik** bir saplantı ve **taassupla** sınırlamamalıyız.

Bilim, doğru dürüst bilemediği şeylere bir işaret ya da bir ad kondurup geçivermekle, **gerçeğe** ulaşamaz.

Gerçekte **mûcizeler,** doğa yasalarının dışında yada üstünde olanlar değildir. Çünkü **akla** ve alışılana uygun gelmese bile, mümkün olabilen herşey, **evren** yasalarının içindedir.

Bilim, pozitif ve maddesel deneylerden başka, **ruhsal** ve mânevî deneyleri de kapsayan bir genişlik ve bütünlük olarak düşünülmelidir.

Bilim, doğada gözlenen benzerlikler kadar, olağanüstü sayılan, **alışılanın dışındaki görüntü** ve oluşumları da sınırları içine almalı ve tanımlamalıdır. Bilimin **özgürlüğü** ve genelliği ancak böylelikle sağlanabilir.

Bu nedenledir kİ, tüm büyük **mutasavvıflar,** gerçekte birer araştırıcı bilgin sayılırlar. Çünkü onlar, alışılagelenin dışında, gerçeğin olağnüstü görüntü ve belirtilerine eğilmişlerdir.

Evrende insana **hiç bir gerçeğin** bulunması yasaklanmış değildir. Hiç bir gizlilik ve saklılığın **araştırılması** ve çözümlenmesi önlenmiş bulunmamaktadır.

Bilim, **akılsal** ve **ruhsal** tüm olanaklarını kullanarak, bu gizli hazinenin zenginliklerini keşfetmek **göreviyle** yükümlüdür.

Bilimin **özgürlüğü,** gerçeğin hiç bir saplantıya düşmeden araştırılmasiyle ortaya çıkabilir. Çünkü böylece varılacak sonuçlar, insan için gerçekten benimsenmeğe değer **yaradılış yasalarının** bulunması olabilir.

Bu derlemeye SAFFETTİN PINAR'ın «Güzellemeler» adlı eserini donattığı **güzel** şiirlerden bir örnek vererek, renk katmak istiyorum:

GİZLİ KONUŞMA

Ey ruhum, artık konuş, herşey susmuşken
Bize bu ak kalabalığın öyküsünü söyle
Söz et anlatılmamış, gizli gerçeklerden
Yığılı çağ çağ sonsuzdan üstümüze
Bir nehir gibi akmakta öncesizden.

Büyük güneşler yükseliyor
göklere
Beden çırpınırken çaresizlikten,
Yansıyor yüce türküsü yaşamın,
evrene.
Uzak, çözülmemiş bir
sessizlikten
Bu değen, özlemlerin sabrıdır,
gönüllere.

Konuyu, yine Saffettin Pınar'ın sözleriyle sonuçlandırıyorum : Evrim (tekâmül), doğrunun, iyinin eğemenliğini sağlamak için yapılan çabaların toplamıdır.

Güzel olan her şey iyi ve doğrudur.

Hayatın anlamı, güzel'e varmak için duyulan dilek ve gösterilen irâdenin içinde gizlidir.

Bir başka deyimle, **evrim**, insanın güzel, doğru ve iyi amaçlara yönelebilmesidir. Bu bakımdan felsefî anlamda sınırsız olan **iyilik, doğruluk** ve **güzellik**, insan hayatının **değer ölçüleri** yapılırsa, kişisel ve toplumsal irâde, gerçek yönünü bulmuş olur.

Ahlâk ve Ahlâklı insan

A. Adnan SÜTMEN

Sözlerimin başında şunu bilhassa belirtmek isterim ki herhangi bir cemiyette ahlâkın şekli veya çeşidi zarurî değildir, ancak zarurî olan ahlâkın mevcudiyetidir. Zira cemiyetin mükellefiyetlerine veya insanlığın yaradılış cevherine göre hamle ve arzunun neticesinde vucuda gelen her türlü ahlâk her zaman için mevcuttur.

Ahlâkın konusu temellerini İYİ ve KÖTÜ'nün teşkil ettiği bir takım değer kavramlarıdır.

PROBLEMİ İSE NE YAPMAMIZ GEREKİR sorusunda özetlenebilir. Dünyamızda ne kadar müstakil insan topluluğu varsa o kadar çeşitli ahlâk türleri vardır. İnsanlar kendi hareket prensiplerini kendileri yaratırlar. Aynı toplumda bulunanlar genel olarak bulundukları tabiat şartları ve yaşayışları icabı bir takım ortak prensiplere sahip olurlar ki değer ölcüleri bunlara göre ayarlanır. Eskimoların yiyecek bulma güçlükleri yaşlanan büyüklerini buza bırakarak, herhangi bir kutup ayısının onu yemesini, ve o ayıyı onların avlayıp yemeleriyle, ölen büyüklerini tekrar kendi içlerine aldıklarına inanmaları bu hususta tipik bir misal arzeder. Halbuki tok ve aydın cemiyetlerde yaşlanan aile büyüklerini ölene dek sonsuz bir şevkatle bakmak en büyük

ahlâk kurallarından biridir. İnsanlar medeniyetin bahşettiği imkânlardan faydalandıkları müddetçe bir birine uzak toplulukları dahi komşu haline getirmek imkânına sahip olurlar. İnanç değerlerini karşılaştırmak imkânına sahip olan bu cemiyetler müşterek, ortak değerlerini bulmak mecburiyetinde kalarak yeni kurallar ortaya çıkarırlar. Ve yetkin kişiler bunları hemcinslerine en iyi, en doğru, en güzel olarak empoze ederler. Bütün bu çabalara rağmen insan denen varlığın yaradılışı icabı (MUTLAK DOĞRU) Bir ahlâk kuralı kurulamamıştır.

İşte dinler ve ahlâk, kararsızlık içinde bocalayan insanlığın yolunu bulmada en büyük yardımcılarıdır. Beşeriyetin istirabını ruhlarının derinliklerinde hisseden seçkin kişiler, her devirde icabında kendilerini fede ederek hemcinslerini bu yola çevirmeye uğramışlardır.

Kardeşlik, eşitlik, adalet ve hürriyet duyguları en ilkel dinlerde bile vardır. Ve bunlar ahlâki hayatın ruhu ve ilk tohumlarıdır. Onun temeli kavimler psikoloji dirkl bu bize ahlâki prensiplerin içinde bütün insan hayatının yerleşmiş olduğu tarihi ve sosyal şartların ürünü olduğunu gösterir. Ahlâkî olan bir aksiyon en içten, en kendimizden olan bir kişinin eseri olarak meydana gelen dir.

İyi insan herhangi bir mesele hakkında leyl ve aleyhte düşünüp sınadıktan, otorite ve yetkiler hakkında dayanışmalara baş vurduktan yani karar vermeden evvel yanılmaktan korunmak isteyen bir bilginin durumunu benimsedikten sonra tam bir vicdanla hareket edendir.

Ahlâk ölçülmez bir değerdir. Bunlar devir, millet, meslek vesairede ebedinin kadrolarına girerek hakikatten ahlâki aprioriler gibi kabul edilir. Bunlar şahsi değildir. Çünki namuslu insan kendininkinden başka ahlâk türleri bulunduğunu kabul eder.

Büyük düşünür Budha binlerce sene öteden (Şefkat ve Merhamet duyunuz, doğruluğun bir parçası şefkat ve merhamettir. Başkalarının elemlerine iştirak ediniz, bütün canlıların iyiliğini kardeşçe arayınız) diye seslenmek tedir. Çünkü fazilet ve rezâleti bünyesinde mezcetmiş ve bütün aksiyonların da her an kötülüğün ön plâna çıkması normal olan insanı tanımaktadır.

Hazreti Muhammed : (nâsın hayırlısı mahlukata hayrı dokunandır.) demiştir. Büyük din kitabı Kur'an da 32 yerde namaz emri, 1 yerde

haç emri, 1 yerde oruç emri olduğu halde, 72 yerde İnfak- Sadaka yani düşeni kaldırın, muhtaçlara yardım edin emri vardır.

Büyük Peygamber : Ben mekarımı ahlâkı tamim ve ikmale memur oldum demektedir.

Kardeşlerim ahlâk en kısa tabiri ile parçayı bütün için hazırlamaktadır. Sosyal olmayan ahlâk ahlâka aykırıdır. Fertleri olgun ve kemali gaye edinen bir cemiyette ahlâk kendiliğinden, bizatihi mevcut olur. O icat edilmediği gibi teklifte edilemez. Ahlâk beşeriaksiyonlar ve ilişkiler içinde kendiliğinden dal budak salan tabii bir gerçeklik olup, fertlerin birbirleri ile ilişkilerini düzenleyen bir takım kollektif kurallardır ki bunların gerçek amacı anarşiye, saldırganlığa engel olmak ve insanların birbirlerile güven, dirlik ve düzen içinde yaşamalarını sağlamaktır.

Bert. Russel : Ahlâk sosyal hayatın iç tepkilerinden meydana gelmiştir. Au. Comte : Ahlâk tabiidir zira sosyal içgüdünün bir gelişmesinden ibarettir demektir.

Şu halde ahlâk bütün beşerî hayatın dayanışmasını ifade eder. Ahlâkî hayatın temeli diğergamlıktır. İnsanlar hemcinslerine kendinden verebildikleri yararlı olabildikleri derecede yükselebilirler. Yaşamak başkalarına yararlı olmaktır. Elinde olanı alabilirler veya onu herhangi bir şekilde kaybedebilirsin, fakat vermiş olduklarını aslâ,

Seneca'nın VERMİŞ OLDUĞUM ŞEY : İŞTE ELİMDE KALAN...

Türk darbı meseli : Ne verirsen elinle o gider seninle cümleleri diğer gamlığın en güzel örneklerindendir. Kötü işlerden korku ile değil ödev uygusu ile uzaklaşmalıdır. Zira kötülük yapan kötülüğe uğrayandan daha talihsizdir. Haksızlık etmemek öğünmeye değmez, haksızlığı yapan değil haksızlığı bile bile yapan kötüdür. Hakiki ahlâk (Kant'ın da savunduğu gibi) görünen hareketlerde değil, bunları idare eden niyetlerimizde dir. İyi veya kötü, faziletli veya ahlâksız izafî terimlerdir. Daima aksiyonların ötesini görmeli, kişiliğe önem vermeli, bilhassa sabrımızı ve toleransımızı asla kaybetmemeliyiz.

İnsanı ahlâklı yapmak için ona ahlâkî aşk örnekleri göstermek lâzımdır. Ahlâk havarileri insanlığın gözünde her zaman için muhteşem bir abide gibi yükselirler. Tarihte yer alan büyük ahlâk simalarının asırların üstünden aşarak yaptıkları çağırıma ruhlarımızın derinliklerinden gayri ihtiyarî karşılık veririz, ve bu suretle bulunduğumuz gerçek

cemiyetten, hayal ve düşüncemizle ideal bir cemiyete geçeriz. Dıştan gelen bir emre veya korku üzerine kurulan ahlâk ahlâk değildir. Kemale eren kişiler başkalarının kanun korkusu ile yaptıklarını, isteyerek yapanlardır. Amacında insan sevgisi ve insana saygı duyguları bulunmayan hiç bir davranışın ahlakî değeri yoktur. En gerçek ahlâk başkalarının ıztıraplarını hissetmak. Onları kendininmiş gibi kabul edebilmekte saklıdır.

Ahlâkın temeli hakiki hayırdır. SOKRATES! «ahlâk gayesi hayır olan bir düşüncedir. Fikirlerimizle aksiyonlarımız birbirine uygun olmalıdır. bunda gaye genel hayrın özel hayır dan üstün olduğunu kabul etmektir» der

İnsanlar birbirilerini sevmeleri ve yardım etmeleri için yaratılmışlardır. Hiç kimse kendi kendini mazur görmek hakkına malik değildir. Kimse için yaşamamak demek kendisi için de yaşamamak demektir.

Ernst. Renan «ahlâk meselesinin bilimle değil imanla çözülebileceğine nefsi feda etmeye razı olanın karşılık beklemeyeceğine ve iyilik sever bir fedakârlığın ahlâkın temeli olduğuna inanmıştır.»

Ahlâkî Kanun insana dışsal bir otorite ile yükletilmiş değildir. Bu Kanun kendi kendisinin tabiatından türer. Bunu meydana getiren Tanrı olduğu için aynı zamanda tanrısal iradenin bir ifadesidir. Dinlerin bu gayeyi her şeyden fazla savundukları bir hakikattir.

Surei Şuara 89 uncu Ayette : Yevme Lâ Malûn ve Lâ Benun İlla Menrt Allahe Bi Kalbin Selîm - Evet Cenabı hak senden mal, evlât ve ibadetini değil kalbi selimini soracak» buyurulmuştur.

Hazreti Muhammed. «Dinin vazifesi fert veya toplumun manevî birlik ve esenliğini sağlamak, insanlar arasında ahlâkî dayanışmayı temin etmektir» demiştir.

Buraya kadar olan sözlerdeki gerçekliğe dikkat edilirse başkalarını kendimize karşı tepkiye mecbur etmeyen, şahsımıza ve cemiyete zarardan ziyade faydası dokunan her teşebbüs ve bu teşebbüsleri başarıya ulaştıran her prensip ve kararın ahlâkî olduğu meydana çıkar. İnsanlık için, eğer yaptığımız bir hareketi ondan hiç bir menfaat ve hiç bir tatmin beklemeden yapıyorsak, eğer yaptığımız hareketi yalnız içimizden gelen sonsuz şevkin kudreti ile icra ediyorsak, bu hareket gerçekten ahlakî olabilir.

En dar şekilde dahi her ahlâk görüşü idealisttir. Zira o son hedefinde yalnız insanlık içindir. Ve ancak insanî ahlâk olacaktır. Ülküsel hayat hernekadar bir ütopya olsa bile o yolda yapılan her hamle hürmet ve huşû içinde karşılanmıştır. Kısa fakat çetin geçen yaşantımızda insanlığın sefaleti ve iztıraplarını toplum içgüdüsü ile bertaraf edebilmeyi gerçekleştiremesek bile yeni ülküler yaratmalıyız. Elverirki insan her zaman için iyiyi sevsin ve ahlakî kuvvet beşeriyete hakim olsun.

Şimdi şöyle bir sual aklımıza gelebilir : Ahlâklı insan nasıl olmalıdır?. İçinde yaşadığı çağ ve toplumun insan aksiyonlarına vermiş oduğu yeni yönlere ayak uydurabilen, vicdanını bu dinamik gerçekliğe göre düzenleyebilen ve ilerleyene engel olmayan kimseye ahlâklı insan diyebiliriz.

Ahlâk, düşünce ve aksiyonlarında insanları iyi bir hale getirmeyi gaye edinen bir öğrenim olduğundan, yalnız ahlâka sahip olmak yetmez onu bilfiil hareketlerimizle tebarüz ettirmemiz lâzımdır. Yani faaliyetlerimizin yetkinliği nisbetinde ahlâka malik olup ona sürekli bir şekilde sahip olmak şarttır. İnsanda ahlâk ve fazilet doğuştan yoktur. O eğitim ve idare ile sonradan kazanılmış bir istidattır. Bu ancak sürekli bir alışkanlık haline geldiği zaman mevcut olabilir. Bunun için de yaşantımızı düzenliyerek muhitimizi titizlikle seçmeliyiz. Bulunduğumuz meclisleri üzerimizde bıraktıkları tesirler ölçebiliriz. Bir topluluktan ayrıldıktan sonra kendimizi ya yorgun, ya düşünceli, ya sevinçli veya içimizi inşallahla dolu hissederiz. Fakat insan o meclisten ruhu daha çok iyiliğe müstait olarak, hemcinslerine karşı daha iyi, daha müsamahakar olmak arzusunu duyarak ve kendini sanki bir iyilik ve sevgi halesinin sardığını hissederek ayrılırsa, işte o meclisler insandaki ahlâk ve fazilet duygularının bir alışkanlık haline gelmesinde en büyük yardımcılarıdır.

Kendimize sorabiliriz. Hangi tarzdaki hareketin insanî, adil ve ahlâkîdir? Bunun cevabı : Benimle ilişkisi olanların benden beklediği ve umduğu gibi hareket etmekten ibarettir. Elverirki hareketim hem kendim hem de başkaları için hürriyet, menfaat ve saadet bakımından bir kargaşalığa sebep olmasın, bu ise en çok hürriyet, en çok tolerans ve en az bencillik demektir.

DEMOKRİT : Yalnız başına olsan bile bayağı bir şey söyleme ve yapma, tersine olarak başkalarının önünde utanmaktansa kendi önünde utanmayı öğrendemiştir.

Ahilerin ve Bektaşilerin âmentüsü olan (Eline - Diline - Beline sahip ol) Cümlesi ahlâklı insanı senbolize eden çok veciz bir ifadedir.

Büyük insan BUDHA : (Ruhun temizliği, hüsnü zan ve hüsnü nazarla mütenasiptir). Ahlâkta bilim gibi karşılıksız olduğu müddetçe kişiliğimizi yüceltebilir. Bu itibarla ahlâkî vazifeler ancak ahlâkî oldukları için ifa edilirler ve edilmelidirler.

J. M. GOUYAU : Benim iki elim vardır, biri hayatta kendisi ile yol aldığım insanın elini tutmak için, öteki de düşkün olanları kaldırmak içindir. Gerekirse her ikisinide düşene uzatabilirim. Demekle insanlığa inandışını, onu sevdiğini, her ahval ve şeraitte ona yardıma hazır olduğunu belirtir. Sosyal kurumların kökü insanlığın iztiraplarını azaltmak, onları herşeye rağmen saadete yaklaştırmak, mutlu kılmak amacını güder. Çünki dünü veya bu günü düşünürsek, mutsuz insanlar arasında mutlu bir ömür sürmenin imkânsızlığı bedahet arzettiğine göre ahlâkî düşünüş beşeriyetin temel kaidelerinden biri olmuştur. Bu insanlık için öğünülecek bir durumdur.

HAZRET MUHAMMED'in Aciz, fakir, dül ve yetimleri koruma amacını güden, adına Helefül-Fudul denen hayır cemiyetinin kurulmasında büyük çaba göstermesi bu ahlâkî düşüncesinin tezahürüdür.

Ahlâk yaşayan her şeye karşı sınırsızlığa kadar genişletilmiş bir sorumluluktur.

TERENTİÜS bunu şu mısrai ile çok güzel ifade etmiştir. (HOMO SUN HUMANI NİHİL A ME ALİENUM PUTO) İnsanım, insanla ilgili hiç bir şey bana yabancı değildir.

Ahlâklı insan devrinin anlayışını, ilim ve irfan seviyesini bir adım daha ileri götürmek, insanlığı ferdî dert, dava ve menfaatlerden kurtararak, kitle namına ve onun menfaatleri yolunda kullanmak, ona en güzel, en iyi, en doğru olan kemal'in yolunu aşılamak ister.

İnsan vicdanındaki fazilet ülküsüne yönelen her hareket ve hamle kutsaldır. Bu çabayı gösteren her insana ahlâk sahibidir diyebiliriz.

Kâinatın ulu Mimarına sarsılmaz bir imanla, yaratıklara ve bilhassa hemcinslerimize karşı kalplerimiz tükenmez bir şevkatle dopdolu olursa beşeriyetin geleceğine her zaman için ümitle bakabiliriz.

Kalplerimiz İMAN - ŞEFKAT ve ÜMİT ten yoksun bırakmamasını tanrıdan niyaz ederim.

Mason ve Eşi (*)

Dr. Masume ÇÖL

Kıymetli Büyük Üstad, Sadık dost lar muhterem locasının üstadı muhteremi ve değerli biraderleri : Hepinizi Sadık dostlarınız olan Hemşireleriniz namına sevgi ve saygı ile selâmlarım.

Bizleri dâvet etmiş olduğunuz bu yüce mabette, yorulmadan, usanmadan, her defasında, daha büyük bir çaba, daha coşkun bir heyecanla çalıştığınızı biliyor, bundan kıvanç duyuyoruz. Burada, insanı yükselten idealiniz yolunda yaptığınız mesailerle, tüm insanlara mutluluk getirmek istiyorsunuz. Eşleriniz ve en yakınlarınız olarak, bu çabanızı alkışlıyor, daha da başarılı olmanızı diliyoruz.

Masonluk, yer yüzündeki insanlara ırkları, dinleri, milliyetleri, düşünceleri ve dilleri ne olursa olsun, zengin, fakir bütün insanları kardeş olduklarını öğreten muhteşem bir fikir güneşidir. Bu güneşin ışınları ise yegâne mutluluk kaynağıdır. Karanlıkta mutsuz yaşayanları uyandırmak onlara, insanlığın yüksek kardeşlik sevgisini heyecanını tatdırmak. mesailerinizin en çok takdir ettiğimiz tarafıdır. Ancak şunuda ifade edeyimki, bizler de bu yöndeki çalışmalarınıza her ne kadar locada iştirak etmiyorsak da, manen daima sizlerle beraberiz.

(*) **Sadık Dostlar L. sında, hemşirelere açık toplantıda yapılan konuşma.**

Başarılarınızla seviniyor, üzüntülerinize ortak oluyoruz. Sizlerin Mason olarak yaptığınız mukaddes çalışmalarınızda, bizlerin de, Mason eşleri olarak sizinkilerine paralel görevlerimiz vardır.

Masonluğa kabul edildiğiniz gün, ellerinizin tertemiz kalması için, sizlere bir çift eldiven verilmiştir. Diğer bir çift eldivende bizlere verilmek üzere sizlere teslim edilmiştir. Bu eldivenleri biz hemşireleriniz, itina ile saklar ve icabında vazifelerinizde bir eksikilk görürsek onları göstererek yeminlerinizi hatırlatırız.

Aile içinde ve dışında daima sevgi ile meşbu olmanıza ortam hazırlamak Masonlara ve diğer insanlara tükenmez sevgi duymanıza yardımcı olmak, seve seve yaptığımız bir vazifedir. Sevgi insanlığın en asil duygularından biridir. Bir Mason eşini çocuklarını, biraderlerini, hemşirelerini ve tüm insanları karşılık beklemeden sever ve daima sevginin en yüksek platformuna erişmek için çaba gösterir. Bir Mason eşide aynı duygularla yükümlü olmalıdır. O halde Mason eşleri olarak, hayat arkadaşımızı, çocuklarımızı, biraderlerimizi, hemşirelerimizi ve bütün insanları pek çok sevmeliyiz.

Hoşgörü, inşa ettiğiniz büyük masonik fikir mabedinin değerli taşlarından biridir. Onun öncülüğünden istifade ederek mutluluğun şahikasına erişmek mümkündür. O halde başkalarının fikirlerine daima saygılı olmalıyız. Esasen, medeniyetin, toplumun, bilimlerin ilerlemesi için, ahlâk ve memleket sevgisi kurallarına uymak şartıyla insanoğlu fikirlerinde hür olmalıdır.

Sır saklamanın sizler için önemli olduğunu idrak ediyoruz. Bu gün bizleri davet etmiş olduğunuz üzerinden hakikat güneşi eksilmeyen bu mukaddes mabedi yabancıların göremiyeceğine inanıyoruz.

Bizlere tevdi olunan bu sırrı Mason eşi olmayanlara asla açıklamamalıyız. Böylece, eşlerimizin sır tutmak üzere verdikleri söze ihanet etmiş durumda olmalarına engel oluruz. Sır saklama konusunda önemli bir hususta, eşlerimize ait masonik evrak ve yayınları itina ile korumaktır. Şayet günün birinde bu evrakı koruyamayacak duruma düşersek hepsini Mason biraderlere teslim etmeliyiz. Mason eşi bir sırrı kutsal bir emanet gibi saklamalıdır. Hatta sırları elinden geldiği kadar bilmemeğe çalışmalıdır.

Mason eşinin, masonik vasıflara sahip olması gereklidir. Zaten eşinin muvafakatını almadan hiç bir kimse mason olmak üzere

cemiyetimize müracaat edemez. bu ulvi cemiyete kabul edilemez. Şayet bu muvaffakatı almamışsa Bu mabette bulunmak için, her mason evvelâ hayatını paylaştığı eşiyle hemfikir olmak mecburiyetindedir. İşte bizler, sadık hemşireleriniz en yakınlarınız, siz daha mason olmadan cemiyete kabul edilmenizi bu büyük şerefe erişmenizi, bütün varlıklarıyla uygun bulup dileyenlerdeniz.

Nasıl mason olmak için üstün vasıflar icabettiriyorsa, MASON EŞİ olmakta aynı ölçüde seçkin özelliklere sahip olmakla mümkündür.

Masonluğun üç büyük umdesi KARDEŞ SEVGİSİ, YARDIM ve DOĞRULUK'tur. Mason eşi hilekârlık ve riyakârlık bilmez bizleri diğer eşlerden ayıran vasıf içimizdeki samimiyet ve dürüstlüktür. Sizlerden öğrendiğimiz veçhile öfke, kin doğruluğun sınırları dışındadır. Doğru ve temiz işler hep ölçülü ve ağır başlıdır. Ölçü olmayan yerde kavga, gürültü ve haksızlık vardır. İşte mason eşleri bunların dışındadır. Şayet birbirine düşman iki dostumuz varsa her ikisine aynı sevgiyi göstermelisiniz. Böylece ölçülü kalmak şartıyla her ikisinin güzel taraflarını bulursunuz. Mason ve eşi aynı ideal yolunda, dengeli bir duygu ve inanca sahip iseler masonluk o derecede başarı kazanır ve aile hayatı o ölçüde mutluluk ortamına erişir. Unutmayalım ki sizlerin başarılarınız büyük ölçüde bizlerin şahsiyetimiz ve yardımcılığımız ile orantılıdır. O halde masonluğun dünyaya barış getirme yolunda yaptığı hamlelerde, bizlerin endirekt fakat ihmale gelmez ödevlerimiz vardır. Aile ve toplum hayatımızda eşlerimizle elele, omuz omuza mücadeleye katılmak ve onlara destek olmak en büyük görevimizdir. Sevgi dolu, mutluluk dolu aile yaşantımızı topluma teşmil etmek için daima çaba göstermeliyiz. Nihayet Mason Eşi demek g e r ç e ğ i, d o ğ r u l u ğ u v e ö d e v d u y g u s u n u s e v m e k demektir.

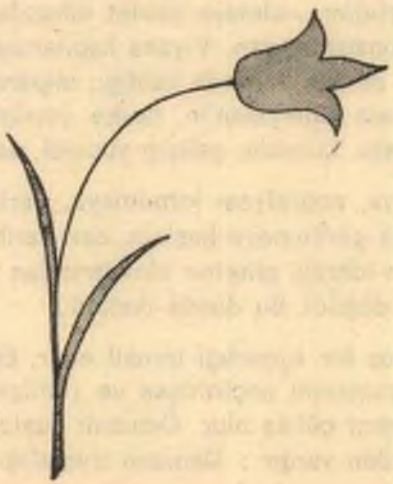
Sözlerimi bitirmeden evvel bir noktayı belirtmeyi önemli görüyorum.

Şimdi muhakkak ki hepinizin zihinlerinde bir soru dolaşıyor. Kocanız Mason olmadan evvel ne idi? Masonluk ona ne kazandırdı?

Evet kocam insanları severdi. Esasen meslek (Doktor) itibariyle Hipokrat yemini etmişti. Onca din, ırk meslesi yoktu. Fakat itiraf edeyimki Masonluk ona çok, çok şeyler kazandırmıştı. Daha insancıl, daha toleranslı olmuştu. Düşünceleri, hareketleri

daha olumlu idi. Tek bir kelime ile o bir Mason olmuştu.

Sevgili biraderlerim, sizlere sonsuz başarılar temenni ederken, ben ve bütün hemşireler, bütün masonluk camiasının, Türk ulusunda olduğu gibi bütün dünya milletlerinde de hakikat ve mutluluk yoluida ilelebet payidar olmasını dileriz. Beni dinlemek nezâketini gösteren Hemşire ve Biraderlerime teşekkür ederim.

Büyük İnsan. Büyük Türk, Büyük Mason : Koca-Mustafa-Reşit Paşa

Abdurrahman ERGİNSOY

Fatihin İstanbul'u alması ile Kayı boyluların kurdukları Osmanlı devleti üç önemli noktayı tarihe yazdırdı : Orta çağın veya karanlık çağın kapısı kapandı, Bizans devleti yok oldu ve birde Osmanlı devleti adını sonsuzlaştırdı ve imparatorluğa yöneldi. Ama devlet gerçek yüceliğini ve varlığını, «olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi» öz sözünü sonsuzlaştıran, Viyana kapılarına dayanıp Fransa Kraının (Kardeşim) demek zorunda kaldığı, imparatorluğu kanunlarıyla taçlayan Muhteşem Süleyman'ın, tarihe yazdırdığı Osmanlı devleti sosyal bir kuruluştu. Kuruldu, gelişip yüceldi, sonra inişe başladı.

Ordusu bozulmaya, coğrafyası kırpılmaya, varlığı azalmaya, bir tek deyimle her yönde gerilemeye başladı, Bazı tarihçilere göre bu düşüş, Kadın Efendil'erin idareyi ellerine almalarından ya da Padişahların değersizliklerinden değildi. Bu düşüş doğaldı.

Her sosyal kuruluş bir uygarlığı temsil eder. Eğer o uygarlık değerini yitirmişse ve zamanını geçirmişse ve yenilenme aşısı yapılmamışsa kuruluşla beraber çöküş olur. Osmanlı devletinin gerilemesine ve çökmesine iki neden vardır : Osmanlı uygarlığı ile açılan Rönesans'

ın getirdiği yeniliklere Osmanlı devletinin gözünü ve kulağını kapaması ve yaşayan uygarlığımızı, akıl ve mantıktan ayırarak kişileştirmesidir. Buna bazı tarihçiler **(zamanın durdurulduğuna inanma)** derler. Bu şu demektir : Artık akıl ve mantık işlemez olmuş, gözler etrafı ve ufku görmez olmuş, kendine dönmüş ve sonuçta yalnız sahibini görür olmuştur. Kudret sahibi olan için dünya, bizzat kendisi olmuştur.

Örnekler pek çoktur : Batı da Kozmogoni Kepler ve Copernicus ile Kozmografyaya, İlmi Simya Lavoisier ile Kimyaya, Skolastik tartışmalar Descartes ile gerçek felsefeye yönelmişken, Fatih devri tıbbî nefesçiliğe, Ali Kuşçu'nun kozmografyası ilmi nücuma, İbni Sina'nın kimyası muammaya dönmüştür.

Aklın gerilediği, mantığın durduğu yerde, yönetimde gerileme, tökezleme ve düşme doğaldır.

Turhan Sultan'ın iktidara getirdiği Ümmî Devletlü vezir Köprülü Paşa bu düşüşün hızını kesmeye çalışmıştır. Çok sonra III. Selim Padişah olarak akıl ve mantığı iktidara getirme yoluna girmiştir. Biz buna **kurtuluş savaşının** başlaması diyoruz. İlk hareket Ordunun düzenlenmesi olmuştur. Kanuni'yi Viyanaya kadar götüren Yeniçeri Ordusu bozulmuş, şımarmış; çünkü, askerliğin de, düzenin de, yalnız kendisi olduğu kanısına, inancına saplanmıştı. Böyle bir hastalık ölümle sonuçlanırdı ve öyle oldu. Nizamı Cedid, yeniçeri yerine geçiyordu ama Sultan III. Selim, sanatkâr, sanatsever, bilgili, akıl ve mantık sahibi, gözü ve kafası aydınlık padişah hem tahtını, hem de başını kaybetti. Kardeşi II. Mahmut başlanan işi sürdürmek kararında idi. Onun devri de bu yolda uğraşla geçti. Ama bir ışık yanmıştı artık. Gözler iyiyi, doğruyu, görmeye, anlamaya ve birşeyler yapacak insanlar ortada görünmeye bşlamıştı. Batıyı görenler, rönesansın getirdiği hümanizmayı, hümanizmanın yönelttiği gelişimi görüp anlayanlar savaşı sürdürmek istiyorlardı, tabii karşılarında yararları sarsılacak veya sarsılmaya başlayan ve taassuba bağlı olanlar vardı.

II. Mahmut ölürken oğlu Abdülmecide gerçekleri ve düşüncelerini anlattı. Onun da savaşı sürdürmesini istiyordu ve ondan söz aldı.

Ama engeller bitmiyor, yol güç yürünüyordu. Bir çok eksikler vardı veya temelde eksiklik vardı. Belki de temelin görünmesi, ortaya çıkması gerekiyordu. Çünkü eksik olan tutunulacak, dayanılacak bir şeydi, ama gerekli idi. Bir insan bunu Türk Milliyetçiliği olarak ele almak ve onun etrafında toplanıp savaşmak gereğine inanıyordu.

Çünkü İmparatorluk bir Babil kulesi idi, üstelik coğrafyası da epey kırpılmıştı, sınırları daralmıştı. Bu fikrin yetmediğini ortaya sürenler de vardı. Bir başkası imparatorluğu ölüm döşeğinde bir hasta olarak görüyordu.

Bu karışık, umutsuz günler içinde genç ve dinç bir kaç kafa o günlere dek yürünen yollardaki çukurları kapatmaya çalışarak büyük bir feragatle yeni kurtuluş atılımlarına girişti, Köprülü Mehmet Paşanın yaptığı gibi; «Bir kuşça canımız vardır. İkbal gözümüzde yoktur. Amma ki dinü-devlete faideli olmak murad ise, hayır bildiğimiz yolda yürümeğe takat ve izin isteriz» diyerek. Yakın tarihimize göz gezdirirsek bu yolda yürüyenler dört paşadır ve dört masondur : Tanzimatı ortaya koyan Koca Reşit Paşa, I. meşrutiyeti ortaya koyan Mithat Paşa, II. meşrutiyeti ve Türk Milliyetçiliğini ortaya koyan Talat paşa ve son Kurtuluşu getiren Mustafa Kemal paşa...

Bir gün 19 yaşındaki genç padişah Abdülmecit, karşısında edep ve terbiye ile oturan henüz kırkına basmamış vezirine titreyen elleriyle, altında Sadrazam Koca Hüsrev Paşanın mührü bulunan tezkereyi uzattı ve -okuyunuz- dedi. Okunmasını istediği tezkere şu idi :

— «Memleket âdâb ve âdatı ve devlet muamelât ve usulü ile kabili telif olmayan nâbeca harekât ile melûfiyeti derkâr ve Frenk meclubiyeti sebebiyle her hususta mübalatsızlığa ictirası malûm ve mücerreb olan Reşit paşa kulunuzun vücudunun izalesi, nefi devlet ve icabı şeriat olduğundan..

Yani : Memleket âdet ve terbiyesi ve devlet muamele ve yöntemleriyle bağdaşamayan, uygunsuz hareketlere alışkanlığı açık olarak görülen ve Frenklere bağlılığı ve yakınlığı sebebi ile her hususta itinasızlığa cüreti bilinen ve tecrübeyle anlaşılmış olan Reşit paşanın vücudunun yokedilmesi memleket hayrına ve şeriat gereğine uygun olduğu.....

Genç Padişah II. Mahmudun oğludur ve batı görüşüne göre iyi bir terbiye ile yetiştirilmiştir. Fransızca bilmektedir. Babasına verdiği söze bağlı ve kendisini bekleyen görevleri, ağır yükü bilmektedir. Devletin çatırdadığını adeta duymaktadır. Kökten bir derlenip toparlanma olmazsa çökecektir. Yine bilmektedir ki ilk hareket amcası III. Selim'den gelmişti, Nizami Cedidi getirmişti ama başını vermişti. Onun kanıyla sulanmış olan Nizam ve Hürriyet anlayışını, babası II. Mahmut geliştirmiştir : Asakiri Mansureyi Muhammediyeyi kurmuş,

yurdunda yenilikler kendini göstermeye başlamıştı. Bu yolda yürümesi için oğlundan söz almıştı ve bu yolda kendisine yardım edebilecek kişilerin adlarını vermişti. Bunların arasında Hariciye Nazırlığı ve Vezir rutbesiyle Londra'da elçi olarak bulunan Mustafa Reşit Paşa da vardı.

Padişah yukarıda okunan tezkereyi Koca Hüsrev Paşadan o genç veziri elile almıştı. Bu genç vezir Londra'dan yeni gelmişti. Sadrazam kendisini güler yüzle karşılamış, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa olayının çözümünde gösterdiği büyük başarıdan ötürü kendisini kutlamıştı.

«Cülusu şahaneden sonra Padişahımıza arzı ubudiyet edemediniz. Ben Hariciye Nezaretinde ipkanıza iradei Semiyeyi bizzat elinizle takdim edeyim istedim.....»

demiş ve kırmızı balmumu mühürlü mektubu Reşit Paşaya uzatmıştı. Genç paşa da bu tezkereyi Padişaha sunmuştu. Padişah mektubu almış, ama önce Batıdan yeni dönmüş Paşayı dinlemeyi uygun bulmuştu. Onun ağzından, beklediği, fakat görmediği yeniliklerin neler olduğunu, huzur içinde, vicdan rahatlığı içinde anlatan Paşadan dinliyordu. Paşanın sözü bitince Padişah zarfı açıp tezkereyi okudu. Saatlerdir dinlediği genç vezirin de, kim olursa olsun artık bir insanın emir ve iradesiyle öteki bir insanın vücudunu ortadan kaldırmamak, vatanda kanun ve nizamı hâkim kılmak, ifade ve hasretini duymuştu.

Padişah anlamıştı ki Koca Hüsrev Paşa, sayıları parmakla sayılabilecek kadar az olan nizam ve kanun hasretlileri ortadan kaldırılacak olursa kendilerini yetiştiren anane ve görüşler içinde bir süre daha, hiç olmazsa kendi ömrü boyunca yaşamak isteği üzerine oyun oynuyordu. Bu duygular içinde tezkereyi genç paşaya verdi ve -okuyunuz- dedi. Paşa tezkereyi okurken elleri titremeye başlamıştı, hayatı konu idi çünkü. Padişah isterse oradan sağ çıkmayacaktı. Dudaklarında acı, dokunaklı, vatanın kara bahtı kadar dokunaklı bir gülümseme dolaştığı sırada genç padişah kararlı bir istekle doğruldu : — Müsterih ol Paşa, ben hayatta olduğum sürece sen yaşıyacak ve düşündüğüm hayırlı yenilikleri yapacaksın, dedi ve yaptırdı da...

Paşa böylece Tanzimatı Hayriyeyi hazırladı.

Bundan 135 yıl önce 3 Kasım 1839 pazar günü Osmanlı İmparatorluğunun var veya yok olma yollarından birisinin seçilme kavşağında

19 yaşındaki hükümdar ile otuz dokuz yaşında bir vezir elele, gönül gönüle, olaylar ters gelişirse yalnız mevkilerini değil başlarını da verebileceklerini bilerek Doğuyu Batıya itiyorlardı.

Bakınız Tanzimatı Hayriyeyi - Hayırı Düzen - Kardeşimiz Şinasi nasıl özetliyor :

Ettin âzâd bizi olmuş iken zulme esir
Çehlimiz sanki idi, kendimize bir zincir
Bir ıtıknamedir insana senin kanunun
Bildirir haddini sultana senin kanunun.
(ıtıkname = esire özgürlük verilmesi)

Reşit paşanın kethüdası Salih bey paşayla bir sabah özel bir konuyu görüşmek ister. Paşa hem heyecanlı, hem de çok meşguldür; derki: Efendi sen ne efkârdasın, ben ise ne haldeyim. Ben yarınki gün öyle bir tehlike içindeyim ki sağ çıkacağımı ümit etmem.

O gün paşa da, Padişah'ta heyecan içinde idiler. Evinden çıkarken Paşa sağ olarak evine döneceğinden gerçekten ümitli değildi.

Gülhane meydanında yabancı elçiler de bulunuyorlardı. Bunlar arasında o günlerde İstanbul'da bulunan Fransa Sefiri ve Fransız Prensi, Fransa Kralı Lui Filip'in oğlu Prens Junevel de vardı. Hatıralarında o günden bahsederken der ki :

«Osmanlı Hariciye Nazırının gür sesi söylediklerine inananların ağırbaşlılığını, ölçülülük ve inandırıcılığını taşıyordu. Bu ses kesin olarak titremiyordu. Kelimeleri anlamıyordum ama iyi ve güzel şeyler olduğundan şüphem yoktu. Çünkü bir insan, bir kıral, bir imparator, hatta din ve dünya kudretini nefsinde toplamış olan muhteşem bir padişah bile yüzbini bulan mütecessis, kararı peşin verilmemiş bir dinleyici kalabalığı önünde ancak vatanı ve insanlık için hayırlı şeyler vadettiği zaman Reşit Paşa gibi konuşabilir.»

Tanzimatı Hayriye ne getirmek istemişti söyliyelim :

Katil yerine kanun hükmü, zorla alma yerine vergi, lokman hekim doktorluğu yerine tıb doktorluğu, şeriye yerine adalet cihazını, Kadı yerine, hakimi, mütesellim yerine valiyi, anarşi yerine devlet kudretini, karakitap yerine kanunu, minder yerine sandalyayı, parmak yerine çatalı, şalvar yerine pantalonu, Divan edebiyatı karşısına da halk edebiyatını... Daha iyi bir özeti, padişahın, Hırkai Saadet dairesinde

Paşa tarafından istenen teminat üzerine, yaptığı şu yeminde bulabiliriz :

«Hattı Hümayunumda anlatılan ve temelini şeriatle yaşadığımız devrin icaplarını teşkil eden ve rey çoğunluğu ile alınacak bütün kararların tatbikine müsaade edeceğim, içerden ve dışardan, gizli ve açık mukavemetleri kıracağım, Kanunlar ve nizamlara aykırı hiçbir emir vermeyeceğim, kabul edilmiş ve edilecek bütün kanunlara önce ben noktası noktasına riayet edeceğim. Bütün bu teahhütlerime Yüce Tanrının huzurunda Vallahi diyorum.»

Kurtuluş Savaşımızın ilk görünüşü böylece ve esaslı olarak Koca Reşit Paşanın bilgi ve çalışmasıyla ortaya kondu.

Mustafa Reşit Paşa, 1799 yılında İstanbul'da doğdu. Babası II. Bayazıd'ın Vakıfnameler ruznamecisi Mustafa efendidir. Gençliğinde enişte si Sadrazam Seyyit Ali Paşanın mühürdarlığını yaptı. 1828 Türk-Rus savaşında Serdar Ekrem Mahmut Selim Paşanın yanındaydı ve onun raporlarını yazar saraya gönderirdi. 19 yaşında II. Mahmut'un dikkatini çekti. Güven ve sevgisini kazandı. Padişah onun Fransızca öğrenmesini, Avrupa'ya gitmesini tavsiye etti ve bunu da sağladı.

1831 de Mısır olayında rol oynadı ve işi iyi bir sonuca bağladı. 1836 da vezir olarak Hariciye Nazırlığına getirildi. II. Mahmut öldüğü zaman hem Hariciye Nazırı, hem de elçi olarak Londra'da idi. Tanzimattan sonra, iki kez Paris'e gitti. Edirne'de Valilik yaptı. Yeniden Hariciye Nazırı ve 1845 te Sadrazam oldu. Rusların Tanzimatın getirdiklerini yıkma görüşü ile Türkiye'nin toparlanmasına engel olmak için savaş açmasının beklendiği günlerde Sadrazamlığı bırakarak Hariciye Nazırı olmak ve Londrada sefirlik yaparak savaşa tedbir almak yolunda padişahı inandırmıştı. Paris ve Londrada çalışarak Osmanlılarla ilk ve son kez İngiltere, Fransa ve İtalya birliğini kurarak Kırım savaşının kazanılmasını sağlamıştır.

1857 yılında hayata gözlerini kapadığı zaman Sadrazam ve Hariciye Nazırı idi.

M. Reşit Paşa 1830 larda İstanbul'da Mason olmuştur. Hangi Locada eriştirildiği kesin olarak bilinmemektedir.

Hayatı, uğraşları ve yaptıkları onun Masonluğunu ispatlamıyormu? «Kabiliyetiniz yahut kaderin sevki sizi bir gün yüksek vazifelerin ifasına çağırırsa şunu hatırlayınız ki görev almakla nefsinizi ve rahatı-

nızı ammenin rahatına fed etmiş oldunuz. Doğru gördüğünüz yolda sizden daha kudretli olanlarla mücadele etmek gerekiyorsa zaaf ve fütur getirmeksizin, düşünceye kadar çarpışınız. Hak bellediğiniz yolda tek başına da olsanız ilerleyeceksiniz. İçtihatlarınızı hiçbir zaman gizlemeyeceksiniz».

Telkini, Mithat Paşa ve daha pek çok Mason'un kabul ettiği gibi Koca Reşit Paşanın yaşantısının önderi, buyruğu değilmidir? Kendi idam talebini Padişaha götürürken, Hattı Hümayunu okumaya giderken, Hattı Hümayunu okurken, dim dik, kendine güven içinde, kendini bilen, yaptığını, yapmak istediğini bilen, gerekirse başını verebilecek, kararlı Koca Reşit Paşa, yukarki Ritüelik emirlerini Insanı değil midir?

135 yıl önce Gülhane meydanında Hattı, Hümayunu tam bir cesaretle okuyarak insanlık ve millet yolunu aydınlatmak üzere yaktığı Nurun aydınlığını hala görmekte olduğumuz büyük Kardeşimiz Koca Reşit Paşanın hatırası önünde saygı ile eğiliriz.

Esir
bir kişinin kuludur,
Haris ise
istifade edeceğini ümit ettiği
bütün insanların kuludur.
La Brugère

MİMAR SİNAN DERGİSİ

Yıl : 4, Sayı : 15

YANLIŞ — DOĞRU CETVELİ

Sayfa	Satır	Yanlış	Doğru
7	9	Kanul	Kabul
7	32	Sırrın	sırrın
9	30	Traiditions	Traditions
10	3	bunlarda	bunlar da
10	20	çıkrılmıştır	çıkarılmıştır
11	7	güülmser	gülümser
12	11	«ifşaatlar»	«ifşaat»
12	31	Londr'daki	Londra'daki
14	4	ustadı	üstadı
14	26	Accordingt	According
14	33	192 bulmuştu	192 yi bulmuştu
14	37	1756 bası-	1756 da bası-
15	33	Presto'nun	Preston'un
18	27	Edward Prince, of	Edward, Prince of
20	3 (sol)	seyalet	seyyaliyet
20	10 (sol)	bedeni	bedenî
23	33 (sağ)	cezsını	cezasını
25	30 (sağ)	dozaj.	dozaj.
26	4 (sağ)	diğer gâmlık	diğerkâmlık
27	15	yardım le	yardımiyle
28	8	farklıdrlr	farklıdırlar
28	16	locada	loca da
33	22 (sağ)	dinlerle	dinlere
34	36 (sol)	oplumun	Toplumun
34	17 (sağ)	dan	lardan
35	12 (sol)	ena	Sena
38	13	Cronwell	Comwell
39	6	kolaylaştırmk	kolaylaştırmak
39	10	hlç bir yolda Hirstiyan	hlç bir Hirstiyan
39	27	calara	calar
39	32	alan	olan
40	5	localarda	locala r da
40	10	kümler	kümlere
40	16	de	da
40	17	nonkorfistti	nonformisttl
40	32	Massachsett	Massachusett

41	11		yollarının	kollarının
41	20		için biz	için bize
41	28		tal	taj
42	18		lk	lik
42	35		ziyretçi	ziyaretçi
42	36		lişkileri	ilişkileri
43	38		halk Yahudi	Yahudi halk
44	3		yahudiliği	yahudiliğin
46	8		İnsn	insan
49	9		vrdır	vardır
49	16		sekâ	zekâ
50	10		İle	İle
59	10		çalışmalar	çalışmalar
60	5		Hkiķat	Hakikat
62	18		Spritüalistler	Spiritüalistler
62	18		ferdi	ferdî
65	19		hayvaâni	hayvânî
65	22		br	bir
67	7	(sol)	esasların derûnî	esasların, derûnî
67	8	(sağ)	olsa	olsa-
70	15	(sol)	yni	yânî
78	10	(sağ)	llâhler	Hâhiler
79	12	(sol)	tahriplâr	tahripkâr
80	32	(sol)	hristiynlık	hirstiyanlık
81	2		8ugustin	Augustin
90	18		büyüklerini	büyüklerine
90	18		şevkatle	şefkatle
91	13		uğramışlardır	uğraşmışlardır
91	16		psikoloji dirki	psikolojisidir ki
91	20		leyl	leh
91	33		aksiyonlaın da	aksiyonlarında
92	24		diğer ganlığın	diğerkâmlığın
94	19		idare	irade
94	22		tesirler	tesirle
95	10		inandışını	inandığını
95	17		HAZRET	HAZRETİ
95	17		Aciz	Âciz
95	32		şevkatle	şefkatle
95	34		Kalplerimiz	Kalplerimizi
98	3	(sol)	muvaffakatı	muvafakatı
98	4	(sol)	Bu	bu
99	3	(sağ)	yoluida	yolunda
100	12		Kadın Efendil'erin	Kadın efendi'lerin
101	21		uçlanırdı	nuçlanırdı
102	35		Nizami Cedidi	Nizâm-ı-Cedîdî
103	12		Semiyeyl	Seniyeyi
103	28		hayatı	hayâtî
104	4		Hayırı	Hayırlı
106	11		emirlerini	emirlerin
106	12		Hattı, Hümayunu	Hattı-Hümayunu

Derginin okunmasına başlamadan önce yukarıki düzeltmelerin yapılması, özür dileklerimizle, rica olunur.

